

Het Godvruchtig Leven En Zalig Afsterven (1850)

Dirk Adrianus Detmar

H E T

GODVRUCHTIG LEVEN EN ZALIG AFSTERVEN

VAN

DIRK ADRIANUS DETMAR,

in leven, laatst Predikant te Odr.

GROOTENDEELS UIT ZIJNE EIGENE AANTEE-
KENINGEN BIJ EEN VERZAMELD.

—•••••

Met het Portret van den Schrijver.

—•••••

AMSTERDAM,
BIJ H. HÖVEKER.

—
1850.

In the interest of creating a more extensive selection of rare historical book reprints, we have chosen to reproduce this title even though it may possibly have occasional imperfections such as missing and blurred pages, missing text, poor pictures, markings, dark backgrounds and other reproduction issues beyond our control. Because this work is culturally important, we have made it available as a part of our commitment to protecting, preserving and promoting the world's literature. Thank you for your understanding.

DIRK ADRIANUS DETMAR.

Berechtigd aan de VOORSCHIE 1806, te wijk bij HEUSDEN 1807.

te WOORDEN 1815, tot PREDIKANT te EDE 1834.

*Heel zondaren inte winnen. ver 't Ryk van z'nen Heer;
te Detmar's grootste lust. zyn blydshap en zyn eer.*

E.A.

943
Ref. 85
D481
D481g

VOORBERIGT.

*Dit werk, hoe eenvoudig ook op zich zelf, zal toch dádrom, met genoeg worden ontvangen, door DETMAR'S talrijke vrienden, zoo wel in de gemeenten waar hij, als getrouw Herder en Leer-
aar, het Evangelie van zijnen grooten Zender heeft mogen verkondigen, als in andere verschillen-
de oorden, dewijl het tot eene blijvende nagedach-
tenis kan verstrekken aan den zalig ontslapene, waarin én de gemeente in welke hij zoo gezegend
mocht arbeiden, én een groot aantal godvruchtige
vrienden en vriendinnen, veel, zeer veel, zullen
aantreffen, dat hun als ongekunstelde waarheid,
ten volle is bekend, en waaraan zij, bij de lezing,
nog met genoeg, en welligt nog tot eenen zegen
voor hunne harten, zullen herdenken. De bronnen,
waaruit de hoofdzakelijke inhoud van deze levens-
schets voortvloeit, zijn de eigenhandige aanteeke-
ningen van den zalig ontslapene, die hij, (ofschoon
ook met eene bevende hand,) tot slechts weinige*

---

weken vóór zijnen dood heeft bijgehouden, en hód deze aantekeningen, met de meest mogelijke getrouwheid, en doorgaans met de eigene woorden van den waardigen afgestorvene zijn gevolgd, zal ieder onpartijdig lezer ontdekken, en vooral zij, die eene meerdere bekendheid hebben, met zijne talrijke, vroeger uitgegeven werkjes.

Eene weinig beduidende verandering heeft er, in de reeds vroeger opgegevene orde van zamenstelling van deze aantekeningen plaats gevonden; namelijk, dat het werk uit twee hoofdstukken minder bestaat, dan toen was vermeld; doch, ofschoon deze verandering meer geschikt is voorgekomen, zoo is echter het werk, in hoegrootheid en inhoud, geheel hetzelfde gebleven.

Moge dan ook dit eenvoudig werk, in verband met zoo vele vroegere schriften van den zalig ontslapene, nog, ná zijnen dood, rijke vruchten dragen voor eene zalige eeuwigheid!

I. HOOFDSTUK.

VAN DETMAR'S JEUGD, TOT AAN DEN AANVANG
ZIJNER HEILIGE BEDIENING.

DIRK ADRIANUS DETMAR, werd geboren te *'s Gravenhage*, den 9 Augustus 1774. Zijne ouders, godsdienstige eerlijke lieden uit den burgerstand, gaven hem en hunnen beiden anderen kinderen, eene godsdienstige en maatschappelijke opvoeding, overeenkomstig hunnen stand en hun vermogen. Reeds in kindschen leeftijd, maar vooral in de volgende jongelingsjaren, ontwikkelde zich in dezen hunnen tweeden zoon, DIRK ADRIANUS, eene meer dan gewone geest; wat die zichtbaar in eene vlugge doch grondige bevatting van onderwerpen, zelfs verre boven zijne jaren, méér nog viel die in het oog, wanneer die onderwerpen van eenen godsdienstigen aard waren. In het huisgezin van zijne ouders was het lezen en onderzoeken van Gods woord, en dáárop gegronde schriften, de standvastige afwisseling der werkzaamheden van den dag, en dit geschiedde in dit huisgezin uit ware belangstelling des harten; omdat vooral de vader, een man was, die in stillen ootmoed den Heere vreesde, en voor zijne kinderen die vreeze des Heeren, als het ware beginsel van alle wijsheid beschouwde en erkende.

De Zondag, werd ook als *de dag des Heeren* in die stille woning gevierd, en wanneer de huisvader, aan den avond van denzelfen, de leerredenen, gehouden door de waardige *Haagsche* Predikanten, met zijn gezin herdacht en overpeinsde, dan was het vooral zijn' zoon DIRK ADRIANUS, die bewijzen gaf van den aandacht en de belangstelling, waarmede hij het woord van dien dag had gehoord. Op zoodanige wijze naderde hij zijne jongelingsjaren, en toen werd hij door eenen talentvollen vriend zijns vaders, die zijne zeldzame geestvermogens reeds lang in stilte had gadege-slagen, tot een kunstvak opgeleid, waarin hij meer dan gewone vorderingen maakte, en hetwelk hem genoegzame uitzigten opende voor een volgend levensbestaan; onder de beoefening echter daarvan, bleef het onderzoeken van Gods woord, de geliefkoosde uitspanning zijner vrije uren; van daar dan ook, en tevens uit kracht zijner godsdienstige opvoeding, dat hij middellijk werd bewaard voor de verleiding tot loszinnige uitspattingen der jeugd; en, ofschoon hij ook het gezellig verkeer met jonge lieden van zijnen stand en jaren niet versmaadde, gevoelde hij echter eenen afkeer van de zoodanigen, die den naam des Heeren roekeloos misbruikten, en óf in zedeloosze gesprekken óf in losbandige daden hun vermaak vonden. Dikwijls gevoelde hij ook de kloppingen van het ontwaakt geweten, dat hem, óf in slapeloosze nachten, óf wel midden onder zijne vermaken, de noodzakelijkheid eener bekeering, bij het gewigt van dood en eeuwigheid levendig voor oogen stelde; doch hoezeer hij dan ook in die oogenblikken, daardoor verontrust en beängst mogt worden, de indruk was niet blijvend, maar werd alras

verdoofd door de verstroojingen der wereld. Maar ofschoon hij dan ook aan die roepstemmen geen gehoor mogt geven; hoezeer hij in de dienst der wereld zijnen schepper en weldoener mogt vergeten; de Heere had echter het oog op hem geslagen, ja met eene eeuwige liefde hem lief gehad, en het lag in het aanbiddelijk plan van 'sHeeren vrije genade, hem te stellen tot een uitverkoren vat om zijnen Naam te dragen. Het zoo gewigtige uur, waarin het God behaagde hem krachtdadig uit de magt der duisternis te trekken, (een tijd-punt dat hem zijn geheele verdere leven dóór zoo dikwerf tranen van ootmoedige verwondering en dankbaarheid deed storten, en waarvan hij op zijn sterfbed nog stamelde, als van het aanbiddelijk wonder van Gods welbehagen,) dit uur zoude dan nu aanbreken. Als een jongeling van zeventien jaren, kwam hij op eenen Zondag in de voormiddag godsdienst-oefening, onder het gehoor van den Godzaligen Leeraar SIMON DE KOK, die als Predikant te 'sGravesande, juist thans eene liefdebeurt in 'sGravenhage waarnam. De tekstwoorden welke door dien Leeraar werden behandeld, waren Matth. VI: vs. 33. *Maar zoek eerst het koningrijk Gods en zijne gerechtigheid en alle andere dingen zullen u toegeworpen worden.* De verklaring dezer woorden werd door hem met de gewone nieuwsgierigheid, doch zonder eenige belangstelling voor zich zelven aan-gehoord; doch toen de waardige Leeraar in een toepasselijk gedeelte, met hoogen ernst uitriep: *indien wij dit koningrijk van God hier niet leeren zoeken, wij zullen eeuwig verloren gaan!* toen werd door de kracht der Goddelijke almacht het door zonden toegesloten hart geopend. Wat hij verder bij het gevoel van zij-

nen verloren toestand, bij het gezigt van de mogelijkheid om behouden te worden, bij zijn toevlugtnemen tot den dierbaren JESUS, in één woord, wat hij aanvankelijk en vervolgens in den aanbidde-lijken weg zijner krachtdadige bekeering heeft mogen ondervinden, dit is door hem zelve zoo duidelijk en krachtig uitgedrukt in het werkje, ten titel voerende: *Gods vrijmagtige genade aan eenen zondaar verheerlijkt enz.*, dat het hier geheel overbodig zoude zijn daar verder in te treden; te meer nog, dewijl het gemelde werkje, waarvan de derde druk aanwezig is, voorzeker aan de meeste lezers ten volle is bekend. De Goddelijke verandering des gemoeds, die bij hem plaats vond, werd nu ook duidelijk zichtbaar in zijnen geheelen levenswandel. Gevoelde hij, van zijne vroege jeugd af aan, eene zeldzame lust tot onderzoek van het woord des Heeren; thans was dit Goddelijke getuigenis, als geheiligd aan zijne ziel, hem boven alle schatten der aarde lief en dierbaar. Was het in zijne jongelingsjaren, bij zijne meer dan gewone bijbelkennis en vatbaarheid, zijne stille begeerte, ook eenmaal een verkondiger en uitlegger van dat heilig woord te worden, thans ontbrandde die begeerte meer vurig, en zij vloeide voort uit een reiner, edeler beginsel, namelijk: om onsterfelijke zielen te winnen voor het rijk van koning Jezus, doch hij onderdrukte zoo veel mogelijk die begeerte, om zich met ijver verder te bekwamen tot het kunstvak, waartoe hij werd opgeleid en hetwelk hij ook na eenige jaren aanvaardde. Nog meer scheen de hoop op vervulling van dien wensch afgesneden, toen hij zich kort daarna in het huwelijk verbond, met eene hem dier-

bare echtvriendin, die het met hem ook eensgezind was in de keuze om den Heere te vreezen, hetgeen hij zoo treffend voorstelt, (pag. 59 en vervolgens, van boven aangehaald werk.)

Maar ó wonderlijke leiding der Voorzienigheid! juist toen hij meende dat zijn onderdrukte wensch geheel was vrijdeld, toen was het de tijd des Heeren om dien goddelijk, wonderbaar, te vervullen.

Geheel ongedacht, vonden er eenige omstandigheden plaats, die als van zelve zijne stille begeerte moesten opwekken en verlevendigen, maar echter, hoe meer het vooruitzicht der mogelijkheid werd opgehelderd, des te bezwaarder werd hij van geest: dit ging zoo verre, dat hij den Heere op zijne knieën ernstig bad, Hij mogt dien lust, die hij als geheel onpartijdig beschouwde, van hem willen wegnemen en hem doen berusten in den maatschappelijken stand, waarin hij was geplaatst, »doch," zoo drukt hij zich uit in zijne santeekeningen, »tegen mijn herhaald ernstig bidden »aan, werd die lust, in plaats van te verminderen, »al meer en meer in mij opgewekt, en geen wonder! »de Heere had het (gelijk van achteren gebleken is) »in zijnen eeuwigten raad bepaald, mij arm zondaar »zoo ellendig in mij zelven, eerst krachtdadig te be- »keeren, om mij daarna zijnen wijngaard in te zenden."

Het zoude te uitvoerig voor het bestek van dit werk zijn, indien er in zoo vele zonderlinge en gunstige omstandigheden werd getreden, die nu achtereenvolgens plaats vonden: omstandigheden, waarbij hij den wijzen raad van godvruchtige vrienden, zoo hartelijk begeerde, en zulk eenen raadgevenden vader in Christus, mogt hij vinden in den zoo waardigen *Haagschen Pre-*

dikant WILHELMUS LEENDERT KRIEGER. Deze zoo waardige Godzman, hoorde niet alleen met aandoening en deelneming, welke groote dingen de Heere aan zijne jeugdige ziel gedaan had; maar ook met warme belangstelling onderzocht en overwoog hij alle bijzondere gunstige omstandigheden, die aan zijnen jeugdigen vriend eene meer gegronde hoop gaven op de vervulling van zijnen wensch; ja, hij gevoelde zich gedrongen, om, alvorens raad te geven in eene zoo gewichtige zaak als deze, zich eenige dagen van beraad voor te behouden. In die dagen werd DETMAR, als op de ziel gebonden van dezen waardigen Leeraar, zoodat hij telkens de belangen van hem aan den Heere opdroeg in het ootmoedig gebed, en daar tevens het zoo noodige licht mogt afsmeeken, tot het geven van gepasten raad en bestuur in dezen zoo zonderlingen weg.

Toen DETMAR op den bepaalden tijd terug kwam, werd hij met een gelaat, waarop de goedheid en liefderijke minzaamheid als was uitgedrukt, door den godzaligen Leeraar ontvangen. Ook hij had die dagen in vele afzonderingen voor den Heere doorgebracht, en nu was hij met een bezwaard gemoed en aarselend de woning binnengetreden, en meende uit den mond des Leeraars den raad te zullen vernemen: om geheel van zijnen vurigen wensch af te zien. — Maar hoe stond hij verbaasd, en hoe onbeschrijfelijk was het gevoel zijner ziel, toen hij juist het tegenovergestelde mogt vernemen; toen de godvreezende Leeraar hem onder tranen mededeelde: hoe hij voor den Heere met hem was werkzaam geweest: hoe alle bezwaren en bedenkingen die hij zich had voorgesteld, waren wegggenomen, en hoe hij nu vrijheid meende te hebben, om

hem den raad te geven, om de begeerte van zijn hart op te volgen; toen al verder de waardige man hem zijnen vaderlijken raad, hulp en medewerking, tot bereiking van dat gewigtige doel aanbod, en hem al dadelijk eene dringende aanbeveling gaf aan zijnen geleerden vriend, den *Loosduinschen* Predikant, JAN VAN EIK.

Van dien tijd af aan; was dan ook, in de kracht des Heeren, het standvastige besluit bij DETMAR genomen; en hoe zonderling! zoo wel zijne dierbare Echtgenoot, als zijne waardige Ouders, betrekkingen en vrienden, waren door den zeldzamen, ja goddelijken loop der omstandigheden, zoodanig getroffen, dat zij niet alleen zijn besluit goedkeurden, maar ook, naar hun vermogen, alles wilden aanwenden, om het zoo gewigtige doel te helpen bevorderen.

Nu werden dan ook de middelen, ter voorbereiding tot de Hoogeschool, nadrukkelijk in het werk gesteld. Door tusschenkomst van zijnen vaderlijken vriend XIJNGER, ontving hij het bijzonder onderwijs van eenen kundigen *Haagschen* Rector, terwijl de *Loosduinsche* Leeraar VAN EIK, in wiens welwillende vriendschap hij mogt deelen, hem, uit den schat zijner kundigheden, zoo veel mededeelde, als hem tot Akademische voorbereiding hoog noodig was. Het zoo vatbaar oordeel en zeldzaam sterk geheugen, waarmede de Heere DETMAR begaafd had, gepaard met den grootsten lust tot de heilige bediening, en bovenal de goedkeuring des Heeren, die bij in eene ruime mate op zijne pogingen mogt ondervinden, deden hem op zeven en twintigjarigen ouderdom, zulke vorderingen maken, dat zijne leermeesters en begunstigers al meer en meer overtuigd werden, dat het gewigtig doel, onder den zegen des Heeren, zoude bereikt worden.

Onder zoo vele blijken van de gunst des Heeren op zijne pogingen, zigthaar vooral in de medewerking en hulpbetooning van den waardigen KRIEGER EN VAN EIK, maar ook in de deelnemende vriendschap van zoo vele waardige godvreezende vrienden, zette DETMAR met ijver zijne voorbereidende studien voort, en werd hij eindelijk door zijne leermeesters bekwaam geacht, de lessen der Hoogleeraren bij te wonen.

O! met welke zielsbezwaren ging dat vertrek naar *Utrecht's* Hoogestchool vergezeld! bedenkingen van allerlei aard, bestormden zijne ziel; maar ook weldra mogt hij bijzonder ondervinden, dat de Heere in zijne gunst ook dáár met hem was en zijne hulp en ondersteuning hem zoude doen ondervinden. Ja, toen hij met eene bezwaarde ziel, met zijn gezin de nieuwe woning betrad, en zich met zijne echtgenoot op de knieën voor den Heere nederboog, om zijne hulp, leiding en ondersteuning ootmoedig af te smeeken; ó toen behaagde het den Heere hem zoo veel verruiming des gemoeds te schenken, dat de bezwaren moesten wijken, voor de magt en gewilligheid, welke hij in die oogenblikken in den Heere zag, om, ook in dezen moeilijken weg te helpen en te onderschragen.

En hij is niet beschaamd geworden in deze zijne verwachting; neen, zijn getrouwe leidsman, deed hem hiér in nadruk ondervinden, hoe hij de harten der menschen in zijne hand heeft, en dezelve kan neigen naar zijnen Goddelijken wil; nog meer, de woning, welke hij met eene zoo bezwaarde en nedergedrukte ziel voor het eerst betrad, zoude weldra voor hem veranderen in een zalig *Bethel*, ja, zij zoude spoedig de voor eene eeuwigheid gedenkwaardige plaats worden,

waar hij door het geloof den dierbaren Jezus zoude omhelzen als zijnen Borg en Zaligmaker — als zijnen Heer en Koning; de plaats, waar een Drieëinig God het verbond met hem zoude maken, en hij zich voor tijd en eeuwigheid, onbepaald, aan Hem zoude overgeven; nog eens, die woning zoude de plaats worden, waarin hij eene blijdschap in zijnen Verbonds-God, eene zalige hemelvreugd zoude smaken, die hem en allen kinderen Gods, in zoodanige mate, slechts zeldzaam op den weg des levens te beurt valt.

Hoe dit in nadruk is vervuld geworden, en welke treffende omstandigheden, die vervulling zijn voorafgegaan, vindt de lezer, zoo krachtig door hem zelf beschreven, in den *vijfden* en *zesden* brief, van het reeds gemelde werkje: *Gods vrijmagtige genade aan eenen zondaar bewezen, enz.*

Reeds vóór dat DETMAR naar *Utrecht's* Hoogeschool vertrok, hadden zijn godzalige vaderlijke vriend KRIEGER en andere godvruchtige vrienden, hem schriftelijk dringend aanbevolen, voornamelijk aan de toenmalige godvruchtige en met roem bekende Hoogleeraren BONNET, ROÏJAARDS en VAN OORDT, en ook in het bijzonder aan den wijzen, godzaligen en zoo geliefden *Utrechtschen* Leeraar SMIT.

Van daar dan ook, dat hij, met meer dan gewone belangstelling en toegenegenheid, door die waardige mannen werd ontvangen; maar ook voorzeker zullen, de getrouwe bijwoning hunner lessen, de voorbeeldige ijver, die hij ten alle tijde deed blijken, en bovenal zijn godvruchtige, ongemeen nederige levenswandel, niet weinig hebben bijgedragen, om hunne ongeveinsde achting, te verwerven. Ja, DETMAR kon niet ge-

noeg erkentelijk roemen, de edelmoedige belangstelling en medewerking zijner waardige Hoogleeraren, zoo wel tot verdere ontwikkeling van zijne geestvermogens, als tot meerdere verbetering zijner tijdelijke omstandigheden. Hij kon niet genoeg dankbaar zijn voor den wijzen raad, de opbeurende vertroosting en werkdadige hulpbetooning, in zoo vele verschillende omstandigheden, aldaar van den godzaligen vader smit en andere waardige Leeraren en vrienden, ontvangen; maar ó, bij die gepaste dankbaarheid aan zijne edelmoedige begunstigers, mogt het hem zoo dikwerf gebeuren (en vooral na zijne verruiming des gemoeds), in die gunstige bestellingen, ook ten aanzien van zijn tijdelijk lot, de zichtbare leidingen van zijnen Verbonds-God te bewonderen en te aanbidden; dan viel hij neder voor het aangezicht des Heeren, in het gezigt zijner nietigheid en onwaardigheid, en als hij dan dáár mogt denken: wat toch den Heere mogt bewogen hebben, naar zulk eenen onwaardigen en onbekwamen, als hij zich zelve beschouwde, om te zien, en dien zoo ontfermend en Goddelijk wonderbaar te leiden, ó dan versmolt zijne ziel onder tranen van ootmoed en dankbaarheid, bij het inzien van den rijkdom van Gods eeuwig en ondoorgrondelijk *welbehagen*.

Maar ook in andere omstandigheden mogt hij de gunstige bestelling des Heeren zichtbaar opmerken. Het was hem geen gering bezwaar bij zijn vertrek naar de Hoogeschool, dat hij, die den ouderdom van negen en twintig jaren reeds bereikt had, en daarenboven gehuwd was, aldaár onder veel jeugdigere studerende jongelingen zoude moeten verkeerren; ja, geweldige

aanvallen van den vorst der duisternis bestormden zijn gemoed; en wel voornamelijk ook deze, dat hij aldaar ten doel zoude staan aan minachting en spotternij, en zie daar! ook dit viel geheel anders uit; DETMAR getuigt, dat hij geene beleedigingen van eenig belang heeft behoeven te ondergaan; maar al zeer spoedig in verkeerling kwam, met waardige, ijverige en zelfs godvreezende studenten, die het geenszins beneden zich achtten, met hem als eenen hartelijk vriend, om te gaan, en die dit vooral betoonden, door hem met hunne meerdere ervaring en wetenschappelijke kennis, zoo veel in hun vermogen was, getrouwelijk bij te staan en voor te lichten.

Weldra ook werd hij ingelid in een wekelijksch avondgezelschap van waardige studenten; waarin niet zoo zeer de werkzaamheden van die week werden behandeld, maar waar hoofdzakelijk, van hart tot hart werd gesproken over de gemoeds-werkzaamheden welke er die afgeloopene week, tusschen den Heere en hunne zielen hadden plaats gevonden: een gezelschap, dat met het ootmoedig gebed werd begonnen, en met Psalmgezang en dankzegging werd besloten.

Op zoodanige wijze had het verblijf aan *Utrechts* Hoogeschool voor DETMAR, niettegenstaande de vele tijdelijke zorgen, zeer veel dat hem en zijne geliefde echtgenoot tot opbeuring en bemoediging was; en daartoe bragt ook veel bij, de vertrouwelijke omgang, met zijnen godvreezenden mede-studerenden huisvriend, van wien hij in zijnen *vijsden* en *zesden* brief; van voorgemeld werkje, eene zoo hartelijke melding maakt, (denzelfden vriend, die, als waardig Leeraar eener gemeente, hem slechts weinige weken vóór zijnen

dood bezocht, en hevig aangedaan afscheid nam, met deze nadrukkelijke woorden: Broeder! daar boven zien wij elkander eenmaal weder!)

Zoo volbragt dan DETMAR zijnen Akademischen leertijd, en vooral, wegens gewigtige tijdelijke omstandigheden, in een korter tijdsbestek dan zulks gewoonlijk geschiedde. Reeds eenige maanden te voren, had hij als student het Evangelie mogen verkondigen, en wel voor de eerste maal te *Hurwenen*, in Gelderland; dáár behandelde hij de geschiedenis van den stokbevaarder, volgens Handel. XVI, vs. 23 — 31, en het behaagde den Heere dit eerste werk bijzonder met zijnen zegen te achtervolgen; wat hij daaronder gevelde bij het levendig terugdenken: wat de Heere tot hier toe reeds gedaan had, »dit,» schrijft hij, »zal eene eeuwigheid noodig hebben, om de wegen Gods te bewonderen,» maar die gemoedsgesteldheid deed hem met vernieuwd vertrouwen op de verdere hulpe en ondersteuning van zijnen God, den naderenden tijd te gemoet gaan, waarin hij zijn voorbereidend Examen zoude afleggen.

Daartoe had hij, voorzien van voldoende getuigschriften zijner Hoogleeraren, zich aangegeven aan de klassis van *Rhenen* en *Wijk*. Onder vele bestrijdingen des gemoeds en aanvallen van den vorst der duisternis, was de dag van het Examen aangebroken. »Nimmer,» zegt DETMAR, »zal ik die weg van *Nederlangbroek* (de standplaats van zijnen Examinator, den Wel Eerw. Heer van den *Bijllaard*) naar *Rhenen* vergeten. De gesprekken van mijnen Examinator hoorde ik slechts aan, maar mijne nedergedrukte ziel, riep uit mijn binnenste tot God; maar ó, toen

»ik de stad naderde, en het kerkgebouw zag, waarin
 »het Examen zou plaats hebben, toen kwamen mij
 »die woorden: *Ik ben de God van Bethel!* met zoo
 »veel kracht aan mijn gemoed, dat ik, als in een
 »oogenblik werd terug gewezen op al die opgerigte
 »*Bethel's* op mijnen weg, en zóódanig was in die
 »oogenblikken de gesteldheid van mijn gemoed, dat
 »ik, als aan de hand van dien God van *Bethel*, den
 »leidsman mijner jeugd, de kerkenkamer, waarin mijn
 »Examen moest worden afgelegd, binnentrad, en Hem,
 »mijnen Drieénigen Verbonds-God zij den lof en de
 »eere! met zijne hulpe en ondersteuning, mogt ik dit
 »gewichtige werk op zóódanige wijze volbrengen, dat
 »ik met eenparige stemmen tot den Predikdienst werd
 »toegelaten, en onder het getal der Proponenten werd
 »opgenomen."

Onmiddelijk na den gunstigen afloop van dit Examen, ontving PETMAR de wettigè en eenparige beroeping tot Herder en Leeraar aan de *Vuursche*, onder de klassis van *Amersfoort*, welke reeds eenige maanden te voren, door den kerkenraad dier gemeente hem was toegezegd.

Weldra volgde dan ook nu het laatste Examen, hetwelk hem voor de klassis van *Amersfoort*, gelijktijdig met twee andere beroepene Predikanten, door den Wel Eerw. Heer ZWANENBURG, Predikant te *Bunschoten*, als Examiner werd afgenomen; en door dezelfde Goddelijke hulp en ondersteuning, die hij reeds vroeger zoo zichtbaar had ondervonden, en welke hij ook ootmoedig in dezen zoo gewichtigen post had mogen afsmeeken, mogt hem ook dit werk zoo wel gelukken, dat hij, met volle ruimte, als Predikant aan

de hem roepende gemeente van de *Vuursche* werd toegewezen.

Dit gewichtige werk had plaats den 20 Augustus 1806, en reeds den 7 September daaropvolgende, zoude hij als Predikant aan de *Vuursche* worden ingezegend.

O! met welk een dankbaar gevoel des harten werden die laatste dagen in dat gedenkwaardige *Utrecht*, door hem en zijne dierbare Echtgenoot, doorgebracht.

Hij nam een roerend afscheid van zijne waardige Hoogleeraren, edelmoedige begunstigers en hartelijke vrienden; maar het was hem niet mogelijk zijne dankbaarheid voor zoo vele bewezene liefde in woorden uit te drukken; maar hij nam ook afscheid van die nederige woning, welke hij met zoo veel zorg en kommer had betrokken, maar waarin de Heere zulke groote, onuitsprekelijke dingen aan zijne ziel had gedaan. Ja, op zijne knieën nedergebogen, op dezelfde plaats, waar het God behaagde, zich in Christus in zijne verzoende betrekking aan hem te openbaren, dáár mogt hij nu worden ingeleid, wie de Heere op al dien weg — onder al die nooden en bezwaren — in al die gewichtige posten voor hem geweest was, en onder tranen van ootmoed, bij het gevoel zijner nietigheid, moest hij uitroepen: *Heere! ik ben geringer dan al deze uwe weldaden!* maar dáár mogt hij ook het verbond met zijnen God vernieuwen; en zoo kon hij in God gesterkt, met zijn gezin, de gedenkwaardige stad en woning verlaten, in het vaste geloofsvertrouwen: *dat het aangezigt van dien Heer, die hem tot hiertoe zoo goedertieren en ontfermend had geleid, nu ook verder met hem zoude optrekken, om hem gerust te stellen.*

II. HOOFDSTUK.

DETMAR'S KOMST EN VERBLIJF AAN DE VUURSCHIE.

Hoewel de afstand tusschen *Utrecht* en de *Vuursche* slechts weinige uren bedraagt, was echter de reize derwaarts, voor DETMAR en zijn gezin, hoogst verblijdend en gewigtig.

Nu verliet hij de plaats, waar hij, ja, zoo vele hulp en ondersteuning van zijnen God ontvangen had, maar toch ook, waar hij, met zijne Echtgenoot, in zoo vele zorgen had moeten deelen, en weldra zoude hij het bekoorlijk gelegen dorpje naderen, waar zoo vele nieuwe en ongekende genoegens hem verbeidden, maar wat meer zegt, waar voor het eerst eene lieve hem reikhalzend begeerende gemeente, in het belang hunner onsterfelijke zielen, aan zijne ernstige zorgen zoude worden aanvertrouwd. Onder zoodanige verblijdende en hoogst gewigtige overdenkingen, kwam hij in het dorp en in zijne nieuwe herderlijke woning aan, en dáár werd hij en zijn gezin met de bewijzen van hartelijke liefde en ware achting ontvangen en begroet, maar ook reeds aan den avond van denzelfden dag, nadat de eerste beslommingen waren voorbij gegaan, mogt hij in zijne eerste afzondering in deze nieuwe woning, krachtig ondervinden, dat de Heere in nadruk met hem was opgetrokken, en dat Hij hem ook hier

reeds in den aanvang bewijzen van zijne Goddelijke nabijheid in ruime mate wilde doen smaken.

Onder afwisselende genoegens en aanvankelijke bewijzen, hoe wel gemeend de liefde der gemeente vóór haren nieuwen leeraar was, brak den zevenden September, de plegtige en gedenkwaardige dag der inzegening aan.

De Wel Eerw. Heer BISSCHOP, destijds predikant te Doorn, een hartelijke vriend van DETMAR, had dit gewichtige werk bereidvaardig op zich genomen: Zijn Eerw. behandelde de nadrukkelijke woorden van Paulus aan Timotheüs (2 Timoth. I vs. 8), *en schaamt u dan niet het getuigenis onzes Heeren*, en de bevestigde hield des namiddags zijne intree-rede, met de taal van Paulus aan de Galaten (Gal. VI vs. 14): *Maar het zij verre van mij dat ik roemen soude anders dan in het kruis van onzen Heer JEZUS CHRISTUS.*

Het werk van dezen gedenkwaardigen dag, was bij eene zoo talrijk zaamgevloeide schaar niet vruchteloos geweest. Het was slechts weinige dagen daarna, toen eene vrouw uit eene naburige gemeente, die de Heere, reeds jaren geleden, op haren zondenweg had stil gehouden, gedrongen door de volheid van haar gemoed, aan DETMAR moest komen verhalen, hoe zijne eerste leerrede het gezegend middel was geweest in de hand des Heeren, waardoor zij zich voor tijd en eeuwigheid aan JEZUS had overgegeven, en nu vloede haar mond over van den lof des Heeren, en hare taal vond niet alleen weêrklank in zijn gemoed, maar hij werd er zoo levendig door opgewekt, dat hij den Heere hartelijk met haar dankte, voor het groote voorregt niet alleen aan haar geschonken, maar ook voor het zichtbare

bewijs van zijne Goddelijke goedkeuring op het eerste werk van zijnen in zich zelven zoo geringen Dienaar.

Het behaagde den Heere hem verder aan te gorden met lust en ijver, met moed en kracht, om, zoo veel in hem was, toch getrouw bevonden te worden in het werk van zijnen Heer, waartoe Hij hem, op eene zoo zonderlinge, ja, Goddelijke wijze, had willen leiden. »Maar ach!» zoo drukt hij zich uit, »hoe veel gebrek en tekortkomingen had ik niet te belijden en te betreuren, waarover ik verzoening moest afsmeeken in het bloed van mijnen dierbaren Borg." De gemeente aan de *Vuursche*, kon in nadruk eene stille, zedige en Leeraarlievende gemeente genoemd worden; dit ondervond *DEMAR* al dadelijk in zijn herderwerk, toen hij met eenen God zoekenden ouderling, zoo wel de woningen der aanzienlijken, als de nederige hutten der armen betrad, om de hem aanvertrouwde schapen, met hartelijke belangstelling in het heil hunner onsterfelijke zielen, nader te leeren kennen. In geene woning dezer lieve kleine gemeente, bespeurde hij openbare vijandschap, neen! over het algemeen, zoo wel bij meer aanzienlijken als geringeren van vermogen, eene zichtbare toegenegenheid en hoogachting voor hunnen nieuwen Leeraar. In vele woningen vond hij zelfs een geopend oor en een toegenegen hart, als hij daar zijnen Heer en Meester verkondigde; en als hij dan, met al den liefderijken ernst, die eenen Dienaar van *CHRISTUS* betaamt, het zoo gevaarlijke en rampzalige van de dienst der wereld, het gewigtige en noodzakelijke eener waarachtige bekeering, en het zalige en beminnelijke, wat er in de dienst van God genoten wordt, voorstelde, dan gebeurde het niet zelden, dat stille tranen, de

getuigen waren van het gevoel zijner hoorders. Zoo vond hij ook in sommige woningen, verslagene gemoederen, waar iets goeds in was voor den Heere, die, als met eenen stokbewaarder, vroegen: wat moeten wij doen om zalig te worden? in andere vond hij wel eens wederom zielen, die in de kracht des Heeren, de keuze gedaan hadden, om Hem te dienen, en die, in het toevlugt nemend geloof tot JEZUS, Hem als hunnen eenigen Borg en Zaligmaker ernstig mogten begeeren. Hij had bijzonder veel op met zulke gemoederen, vooral wanneer hij in hun dagelijks leven, en hunnen geheelen wandel bespeurde, dat het er hun zoo in ernst, in waarheid om te doen was. Het mogt hem dikwijls gebeuren tot grooten zegen van die gemoederen te arbeiden. Hij wenschte zoo gaarne getrouw met zulke zielen om te gaan; hen af te brengen van alle steunsels en droggronden, en hen ernstig op te wekken, om toch geene rust te vinden, buiten de eenige arke der behoudenis, JEZUS CHRISTUS; maar hij was er verre af, om zulke kleingelooovigen op eene meesterachtige wijze te behandelen: hunne gemoedswerkzaamheden, als naar eenen zekeren maatstaf, naauwkeurig af te meten, en dan welligt nog meêdoo-genloos hen neder te slaan. Neen, dit beschouwde hij als een uitvloeisel van eigenwaan of onverstand. Het voorbeeld van zijnen grooten Meester, hoe Die, met zulke zwakke lammeren Zijner kudde, had omgegaan, mogt hem telkens voor oogen zijn, en dit wenschte hij ook in dezen als van verre te mogen navolgen.

Ook vond hij in deze zijne gemeente nog godvruchtigen, met welke hij, als van hart tot hart, kon zamen-spreken, over de verbonds-trouw en liefde van hunnen

Drieënigen God, doch hun getal was niet groot. DETMAR verhaalt daarvan een voorval, dat hem in den aanvang zijner bediening zoo opwekkend en verblijdend was.

Met zijnen vriend, den bovengemelden ouderling, was hij wederom eenen geheelen dag in het werk des Heeren bezig geweest. Hij had met lust en ijver zijnen grooten Zender mogen verkondigen, en Zijne zalige dienst, met ernst en liefde, mogen aanprijzen; meestal aan menschen, die hem met belangstelling en zelfs wel onder genoodsaandoeningen hoorden. Nu was het aan den avond, en hij was afgemat, vooral omdat hij op de meeste plaatsen genoegzaam het woord alleen gevoerd had. Als een dorstige naar eene teug waters, begeerde nu ook zijne ziel om, tot verademing, nog eens een opgewekt kind van God te mogen ontmoeten, en de Heere vervulde die stille begeerte zijner ziel op eene treffende wijze. De ouderling, die met opzet zijnen Leeraar eens aangenaam wilde verrassen, zeide in het naar huis gaan: »Dominé! mij dunkt, wij konden dat huisje, daar ginds van den weg, ook nog wel eens ingaan." DETMAR maakte wel geene tegenbedenking, maar naar de keuze van zijn hart; had hij zich liever met zijnen vriend naar huis begeven. Zij naderen de schamele woning en treden binnen; maar welk eene gewaarwording ondervindt daar de ziel van DETMAR, daar wordt hij zegenend begroet door eene oude grijze vrouw, eene moeder in CHRISTUS, van wier gelaat de godsvrucht en blijdschap als afstraalde; die hem betuigde, hoe zij nu haren wensch zag vervuld, om den nieuwen Leeraar, ook in hare nederige woning te mogen ontrangen, en nu wenschte zij dan ook, dat de

Heere met zijnen geest in hun midden mogt wezen, opdat zij zijne liefde en trouw zoude mogen vertellen, en zij zich zamen in hem zouden verblijden.

Nu was de vermoeidheid van het ligchaam, de afgematheid van geest, als in een oogenblik van DETMAR geweken; zijne ziel was overstelpd van zalig ootmoedig gevoel. Hij ontving het zichtbaar bewijs, dat de Heere, aan den avond van dien dag, hem nog eens zalig wilde verkwikken met zeldzame hemelspijs; want de goede moeder, die nog vet en groen was in haren ouderdom, vloeide over van den lof des Heeren, en hunne harten smolten zoo wonderlijk in één, dat eenige uren, als oogenblikken, waren voorbij gesnel, en alleen de late avond hen noodzaakte voor ditmaal te scheiden. Maar gedurende het kort verblijf van DETMAR aan de *Vuursche*, getuigt hij, met deze waardige oude van dagen, zoo geoefend in proef- en kruiswegen, en zoo naauw verbonden aan haren Heer, eenen zaligen en zielsvereenigden omgang gehad te hebben.

Het behaagde den Heere ook verder zijne predikdienst niet ongezegend te doen zijn. Voor zoo verre hem bekend is geworden, heeft hij, in het korte tijdsbestek zijner dienst aldaar, het gezegend middel mogen zijn tot ontdekking en krachtdadige bekeering van onderscheidene voorwerpen van Gods eeuwige liefde. Het eerste was een jeugdig meisje in zijne gemeente, voor hare jaren een voorbeeld van schranderheid, en zeldzame belezenheid in Gods woord, doch met dat alles (volgens haar eigen later getuigenis) eene vijandin van de leer der vrije genade. Onder het toepasselijk gedeelte eener leerrede door DETMAR uitgesproken, werd zij zóódanig getroffen, dat zij haren verloren toestand

leerde inzien, en bij hare tehuiskomst, onder bittere tranen van zondengevoel en schuld, als eene verloren zondares, voor den Heere neder viel. Het is van achteren gebleken dat dit beginsel uit God was, want hare keuze om den Heere te zoeken, was van dien tijd af aan, in woord en wandel zichtbaar; en, slechts weinige jaren daarna, heeft zij door het geloof, Jezus als haren Borg en Zaligmaker mogen omhelzen.

Onder andere voorwerpen van Gods liefde, tot welker teregtbrenging *DETMAR* aldaar dienstbaar mogt zijn, was vooral een man, die het visschersbedrijf, in een niet ver verwijderd dorp, uitoefende. Hij was ruw van zeden, woest van aard, en gevaarlijk in den omgang, want hij ontzag zich niet de minste, hem schijnbaar aangedane, belediging zelfs bloedig te wreken. Hij was toevallig (naar menschen oordeel), op Zondag aan de *Vuursche* gekomen, en daar hij zoo veel volk naar de kerk zag opgaan, zoo begaf hij zich, op eene geheel onverschillige wijze, ook derwaarts; en zie daar, het was de tijd des Heeren, juist dat voorwerp, tot een toonbeeld zijner vrije genade te stellen. Reeds in de voorafpraak was zijn gemoed hevig getroffen, en hij meende niet anders of de Leeraar had hem, en wel met uitzondering van anderen, bedoeld en toegesproken. In het kerkgebouw kon hij het niet langer volhouden; hij poogde zelfs door het gebruik van sterken drank de geslagene wonde te heelen; maar (lof zij Gods genade), alle pogingen daartoe mislukten, want de Heere was hem te sterk geworden; aan Zijne voeten moest hij nedervallen, en met eenen tollenaar uitroepen: »ó God! wees mij zondaar genadig!» en dat gebed werd verhoord, want de Heere schonk hem niet

alleen spoedig het oog te vestigen op de volle alge-
noegzaamheid die in CHRISTUS is, maar bragt hem
weldra tot dat volkomen licht des geloofs, waardoor
hij in dankbaren ootmoed juichen konde: *aan mij,
de ellendigste der zondaren, is barmhartigheid ge-
schied!*

Zoo mogt dan DETMAR in nadruk ondervinden, dat
de Heere hem in deze gemeente dienstbaar wilde
maken, tot eenen zegen voor vele onsterfelijke zielen,
niet alleen tot aanvankelijke vernieuwing des gemoeds,
maar ook tot opbouwning van hun geloof, en tot bemoe-
diging en vertroosting op de vreemdelings-reize naar
het vaderlijke huis.

Ja, tusschen hem en vele kinderen Gods, ook uit
naburige gemeenten, die, wanneer zij daartoe vrij-
heid vonden, ook nu en dan van zijne predikdienst
en liefderijken omgang, gebruik maakten, werd een
zalige band gelegd, die nimmer zal verbroken wor-
den. Onder zoo velen, waarvan DETMAR melding
maakt, was hij vooral naauw in den Heere verbonden,
aan eene lieve vriendin, uit het naburige *Hilversum*,
en aan haren broeder, die beiden in opregtheid en in
teederheid des gemoeds den Heere vreesden, en voor
welke zijne prediking en hartelijke omgang, zoo bij-
zonder tot eenen uitgebreiden zegen en tot meerdere
bevestiging van het geloof, in hunnen Borg en Zaligma-
ker mogten verstrekken. Welligt zijn die beiden nog
in het land der levenden; ja, welligt mogen zij bij
de lezing van dit aangeteekende, nog bijzonder door
den Heere worden ingeleid, in die aangename vroegere
dagen, toen de Heere met zijnen Geest zoo zichtbaar
aan de *Vuursche*, en ook aan hunne gemoederen

werkzaam was, en worden zij er middellijk nu nog door opgewekt, om de liefde en trouw van hunnen Verbonds-God, na zoo vele doorgeleide levensjaren, te aanbidden en te prijzen.

Ook in het naburige dorp *Baarn*, had DETMAR geliefde vrienden, voor welke de Heer hem middellijk, tot heil hunner onsterfelijke zielen, had willen gebruiken; onder dezen was vooral een achttingwaardig vriend, die bij zijne godsvrucht, ook eene meer dan gewone wijsheid, en eene uitgebreide geheiligde kennis in het woord des Heeren paarde; van dezen vriend getuigt hij in zijne aantekeningen: »deze lieve godvreezende »vriend heeft mij niet alleen door zijne godsvrucht »mogen stichten en opwekken; maar het is dikwijls »gebeurd, dat ik in hem, bij voorkomende omstan- »digheden, in mijne zoo kort aanvaarde bediening, »eenen doorzienden raadsman mogt vinden, over wiens »raadgeving en bestuur, ik van achteren ruime stof »mocht hebben, mij in den Heere te verblijden; ja, »ik heb zalige oogenblikken met hem en zijne zoo »teedere godvreezende echtvriendin doorgebracht; vooral »als zij mogt verhalen van den wonderlijken weg des »Heeren met haar gehouden, en ik dan in mijn' ei- »gen' zonderlingen weg mogt worden ingeleid."

En het was geen wonder, dat DETMAR aan deze vriendin in den Heere zich innig verbonden voelde; zij was uit *Afrika's* midden Goddelijk wonderbaar hier henen gevoerd, en de kleur van haar gelaat bewees het, dat zij in het woeste heidendom was geboren; maar nu was zij hier gesteld als een bijzonder toonbeeld van Gods vrije genade, »een voorbeeld," zoo als DETMAR getuigt, »dat slechts zeldzaam onder godvruchtigen

»werd aangetroffen, in haar dagelijks teeder en naauw-
»gezet leven voor den Heere.'»

Was, op zoodanige wijze, het verblijf van DETMAR aan de *Vuursche* gekenmerkt, door den bijzonderen zegen des Heeren, waardoor hij zijn dienstwerk mogt achtervolgd zien; het lag echter in het aanbiddelijke, maar ongedachte Godsplan, zijnen werkkring aldaar spoedig te doen eindigen.

Slechts vijf maanden had DETMAR aan de *Vuursche* gestaan, toen hij geheel onverwacht, en bijna tegelijk-tijdig, twee beroepingen ontving: eene naar de gemeente van *Aalst*, in den Bommelerwaard gelegen, en eene andere naar de gemeente van *Wijk bij Heusden*. Beide deze beroepingen waren naar gemeenten, die hem ten eenenmale onbekend waren, maar zij droegen de duidelijke bewijzen van de eenparigheid waarmede zij op hem waren uitgebragt, en van den ernst en het hartelijke verlangen, waarmede hij door beiden, als hunnen Herder en Leeraar, werd begeerd. Dit was voor DETMAR eene omstandigheid van het hoogste gewigt, waarover hij zich, onder anderen, met deze woorden uitdrukt: »O! in welk een' weg van »beproeving verkeerde ik in die donkere dagen van »ernstig beraad. Aan den eenen kant lag de *Vuursche* »gemeente, waarin ik zoo vele genoegens smaakte; »waarin ik nog zoo tot zegen mogt arbeiden, en waar- »aan ik zoo naauw verbonden was, mij zoo zwaar op »het hart; maar aan den anderen kant, drong mij »ook het belang der beide roepende gemeenten, en »dit vermeerderde nog door vele godvruchtige brieven »uit de beide gemeenten, waarin mij ook ernstig werd »voorgesteld, wat er welligt, op dien veel grooteren

»akker, voor mij te doen was voor den Heere. Het
 »was mijne smeekende begeerte in het verborgen
 »voor den Heere, om toch, in dezen donkeren weg
 »niet met vleesch en bloed te rade te gaan, maar
 »zijnen Goddelijken wil, en ook alleen maar dien
 »wil, te mogen leeren kennen; doch hoezeer ik den
 »tijd van mijn beraad ook al verlangd had, ik was en
 »bleef aan twee zijden gedrongen en ik kon tot geen
 »besluit geraken; toen werd ik bepaald, om, daar
 »ik geen licht had om eene keuze te doen, en de tijd
 »van beraad tot het uiterste gekomen was, het lot in
 »dezen te laten beslissen, waarin ik niet roekeloos
 »mocht verkeerren, maar biddende en eenswillens, wat
 »de Heere mij zoude toevoegen, óf mijne gemeente
 »van de *Vuursche*, óf *Aalst*, óf *Wijk* bij *Heusden*.
 »Er was eene groote verloochening noodig, om in de-
 »zen de uitwijzing van het lot als 's Heeren stem aan
 »te nemen. Nadat ik mij dan vooraf ernstig biddend
 »voor den Heere had mogen afzonderen, liet ik het
 »lot beslissen, waaronder ik nu maar wachtende was,
 »waar de Heere wilde dat ik zoude arbeiden, en het
 »was de gemeente van *Wijk* bij *Heusden*, die mij
 »daardoor werd aangewezen. Ik gevoelde al dadelijk
 »eene zeldzame kalmte des gemoeds. De bezwaren,
 »welke tot hiertoe mij hadden bekneld, werden als
 »van mijn hart afgenomen, waarna het mij gebeuren
 »mocht, mij, bij vernieuwing, aan mijnen getrouwen
 »God en Zender op te dragen en Hem vurig te smee-
 »ken, dat Hij er verder nu genadig het stempel zijner
 »goedkeuring op drukken mogte; waarbij ik zeer veel
 »toegang vond voor mijn gemoed, en zalige verkwik-
 »kingen genoot van den Heere."

Nog vier maanden na de aanneming van deze beroeping, arbeidde DETMAR, tot eenen uitgebreiden zegen aan de *Vuursche*, en dit verzwaarde niet weinig de naderende aandoenlijke scheiding; maar hij mogt, bij het smartelijk gevoel, om, na eenen zoo korten tijd, onder de zichtbare bewijzen van den zegen des Heeren op zijne dienst, eene zoo leeraarlievende gemeente te verlaten, echter in zijn gemoed, vooral in zijne afzonderingen voor den Heere, eene kalme en alle bezwaren wegnemende goedkeuring, op de beslissing dezer roepstem, ondervinden; ja, de Heere gaf hem ootmoedig te gelooven, dat hij aldáár ook met zijnen dienstknecht zoude wezen, dat hij aldáár ook in zijne kracht, tot hoogst gewigtige einden in zijnen wijngaard zoude werkzaam zijn.

Zoo was dan de 14 Junij 1807 aangebroken, de aandoenlijke dag, waarop DETMAR, afscheid nam van zijne geliefde *Vuursche* gemeente, met Paulus woorden (Philipp. I, vs. 27): *Alleenlijk wandelt waardiglijk het Evangelium van CHRISTUS, opdat het zij ik kome en u zie, hetzij ik afwezig ben en van uwe zaken mag hooren, dat gij staat in éenen geest, met één gemoed; gezamenlijk strijdende door het geloof des Evangeliums.*

„Op dien dag,” zegt DETMAR, „heb ik onder vele aandoeningen des gemoeds afscheid genomen; ja, ook van vele mijner geliefde vrienden en vriendinnen, die van elders gekomen waren, heilzoekende zielen en bevestigde kinderen Gods, voor wien mijne dienst, tot roem van Zijne genade, zeer gezegend was geweest, en waardoor dan ook tusschen ons banden gelegd waren voor de eeuwigheid; maar bovenal, van

»eene gemeente, die mij met zoo vele bewijzen van
 »belangstelling en liefde had overladen, van eene ge-
 »meente, waar ik slechts negen maanden, maar echter
 »zeer gezegend, heb mogen arbeiden aan hunne onster-
 »felijke zielen, zoo op den predikstoel als in de cathe-
 »chisatiën, en ook bijzonder in de woningen en zelfs op
 »de wegen: eeuwig dank zij mijnen Goddelijken Zen-
 »der! Hij hebbe daarvoor alleen de eere, dat Hij mij
 »uit eeuwige liefde tot hem trok, in de bediening stel-
 »de en mijne eerstelingen alzoo geliefde te zegenen;
 »want dit mag ik geloovig, nederig dankbaar erkennen,
 »ik heb er aldáár vele achter gelaten, die in de eeu-
 »wigheid mijne kroon en blijdschap zullen uitmaken."

III. HOOFDSTUK.

KOMST EN VERBLIJF TE WIJK BIJ HEUSDEN.

Het was een droevige morgen, toen DETMAR met zijn gezin, onder wederzijdsche aandoeningen, zijne hem zoo dierbaar geworden schapen verliet. Onder vele aandoenlijke herinneringen, wat hij in die lieve kleine gemeente, onder den zegen des Heeren, mogt verrigten, wat hij dáár sedert dat korte verblijf had mogen genieten, maar ook onder vele gemoeds-bezwaren, wegens het zoo geheel vreemde oord, en de bijna hem onbekende, veel grootere gemeente, waarin zoo vele zielen, met hunne eeuwige belangen, aan hem zouden worden toevertrouwd, ging de reis derwaarts henen; maar ook weldra mogt DETMAR ondervinden, dat zijn Goddelijke Zender met hem was opgetrokken.

»Ik zat zoo stil en verslagen met mijn gezin op het
»voertuig, dat ons een gedeelte des wegs overbragt,
»(zoo drukt hij zich uit) toen wij dat zelfde *Utrecht*
»doortrokken, waar de Heere zulke onuitsprekelijke
»dingen aan mij gedaan had. O! wat er toen in mijne
»ziel omging, neen, dat kan mijne pen niet uitdruk-
»ken; de Heere gaf mij in te zien, wat dáár gebeurd
»was; hoe ik doemwaardige, dáár in het verbond
»was getreden met een' Drieëenig' God, en wat ik,
»ellendige in mij zelven, sinds dien tijd al in zijne

»dienst had mogen verrigten. Het was, als of de
 »Heere, in die oogenblikken, krachtig tot mijne ziel
 »sprak: *ik ben nog dien zelfden God van Bethel!* ja, ik
 »mocht gelooven, dat mijn Goddelijke Zender, met de
 »bewijzen van zijne goedkeuring, mij vergezelde, en
 »mij, tot uitvoering van zijnen eeuwigen raad, in die
 »nieuwe gemeente zoude plaatsen; ó, ik ontving daar-
 »door zoo veel leven in mijne ziel, dat, met eenen
 »DAVID, mijn mond wel had willen juichen, in bewon-
 »dering en aanbidding van de trouw en liefde van
 »mijnen Verbonds-God."

Aan den overkant van de rivier de Lek, vervolgde
 DETMAR de reis op een voertuig der *Wijksche* gemeente;
 maar op dat voertuig ontving hij de aanvankelijke ver-
 vulling van hetgene er tusschen den Heere en zijne
 ziel had plaats gevonden. Een teeder levend kind van
 God, eene moeder in den Heere, had zich opgewekt
 gevonden, om haren nieuwen leeraar mede af te halen.
 »Wij hadden slechts eenige oogenblikken voortgere-
 »den," zegt DETMAR, »of het werd, op dat voertuig,
 »zoo treffend bevestigd, wat de godzalige vader GROE-
 »NEWEGEN bezingt:

Al komt het volk uit verre landen;
 Toch smelten hunne harten in.

»Die lieve moeder in den Heere (die ik naderhand,
 »als een zeer geoesend, teeder levend kind van God,
 »heb leeren kennen en hoogschatten) genoot in deze
 »oogenblikken ook veel van den Heere aan haar gemoed,
 »zoodat onze harten wonderlijk in één smolten. Ook
 »mijne lieve echtgenoot, die nog stille tranen weende,
 »over het verlaten der onvergetelijke *Vuursche*, werd

»er door opgewekt en bemoedigd. Geen wonder dan
 »dat onze reis voorspoedig ging, daar mijn Goddelijke
 »Zender, ons zigbaar met zijnen Geest vergezelde.
 »Wij hadden een aanmerkelijk gedeelte van den weg
 »afgelegd, toen wij in het dorp *Brakel*, in de woning
 »van eenen godvreezenden vriend, eenige uren zouden
 »vertoeven, om het middagmaal te gebruiken; ik
 »ontmoette daar, benevens den huisvader, nog eenige
 »andere godvruchtigen, inzonderheid ook een zeer ge-
 »oefend en teeder levend kind van God, uit het nabu-
 »rige *Nieuwaal*. De zalige zielsbanden, welke in die
 »weilige uren dáár gelegd zijn, blijven voor eene
 »eeuwigheid verbonden; maar ook wat ons de Heere
 »dáár onderling deed genieten, zal eenmaal, in den
 »Hemel, door ons zalig herdacht worden. Het mid-
 »dagmaal, ja, was bereid, maar het zalig zielenvoed-
 »sel, dat wij in de nabijheid van onzen Verbonds-God
 »genoten, was eene betere spijs, die mijn lieve God-
 »delijke Meester mij zoo genadig wilde toedienen, als
 »eene versterking tegen het zoo gewigtige werk, waar-
 »toe hij mij, ellendige, onbekwame in mij zelven,
 »zoude gelieven te gebruiken."

Aan den avond van dezen zelfden dag kwam *PETMAR*
 met zijn gezin in zijne nieuwe gemeente en woning
 aan; ook hîer waren de aanvankelijke bewijzen van
 belangstelling, hoogachting en liefde, die hij en de
 zijnen genoten, zeer groot.

Op den eerstvolgenden Zondag (21 Julij 1807) werd
 hij plegtig in zijne dienst bevestigd, door zijnen waar-
 digen, godvreezenden voorganger dezer gemeente, den
 Wel Eerw. Heer J. P. VERFF, met de taal van *JEZUS*
 (Matth. X, vs. 32 en 33): *een iegelijk, die mij belij-*

den zal voor de menschen, dien zal ik ook belijden voor mijnen Vader, die in de Hemelen is.

Maar zoo wie mij verloochend zal hebben voor de menschen, dien zal ik ook verloochenen voor mijnen Vader die in de Hemelen is.

Des namiddags aanvaardde DETMAR zijne bediening, met de betuiging van PAULUS (Romeinen I, vs. 16): *want ik schame mij het Evangelie van CHRISTUS niet.*

Van dag tot dag vond hij nu, bij het nader leeren kennen zijner nieuwe gemeente, ruime stof om zich in den Heere te verblijden. Had hij in zijne vorige lieve gemeente kerkenraadsleden verlaten, die hem hoogachtten om zijns werks wil, en waaronder er waren, die in opregtheid den Heere vreesden; hier was het in nadruk eene bijzonderheid, waarover DETMAR zich aldus uitdrukt: »Ik had er zoo zwaar tegen opgezien om eene gemeente te aanvaarden, waarin een zoo veel grooter aantal zielen, dan aan mijne lieve *Vuursche*, aan mijne herderzorg werden aanvertrouwd, en waarvan ik eenmaal, in den grooten dag, rekening zoude moeten afleggen voor mijnen Goddelijken Zender; maar de Heere wilde dat gemoedsbezwaar merkelyk voor mij verligten. Ik vond hier eenen kerkenraad, die, (ik zoude dit volgens den aard der liefde mogen vertrouwen) in zwakker of sterker geloof, den Heere vreesde, en daaronder, tot mijne zielsblijdschap, lieve medeopsieners der gemeente, die bij hunne teedere godsvrucht, door wijsheid en eene zeldzame geoeftendheid in het woord des Heeren uitmunten. O! wat was mij dit dan aangenaam, als ik met die lieve broeders de gemeente bezocht, en zij dan zoo getrouw hunne roeping vervulden, door, zoo

» veel mogelijk, hunnen nieuwen leeraar in te lichten
 » en bij te staan; en was mij dit zoo opwekkend in
 » het herderwerk, niet minder verblijdend was het
 » mij, dat ook, van tijd tot tijd, mijn openbaar dienst-
 » werk werd verligt, door openbare Kathechisatiën met
 » twee godvreezende broeders, en eenen bijzonder kun-
 » digen zoon van mijnen nu reeds zaligen buurman.
 » Niet weinig werd mijn genoegen vermeerderd, toen
 » ik, in den reeds bejaarden onderwijzer der jeugd,
 » een achingwaardig vriend, en wat meer zegt, een
 » opregt kind van God leerde kennen en lief hebben;
 » ó, ik heb dikwijls zalige oogenblikken met dien een-
 » voudigen, zoo waardigen man, doorgebracht; dikwijls
 » was zijne godvruchtige toespraak, eenige oogenblikken
 » vóór dat ik den predikstoel zoude beklimmen, mij
 » zoo bemoedigend en opbeurend. Terwijl ik dit aan-
 » teeken, is die lieve vriend al van zijn' aardschen post
 » afgelost, en juicht hij al met de gezaligden voor den
 » troon; dáár zal ik hem eens wedervinden, om de won-
 » derlijke wegen Gods te herdenken: ja dan zullen wij
 » zamen, met al die lievelingen, die ook uit de *Wijksche*
 » gemeente, mij zijn vóórgegaan, ons in aanbidding
 » verliezen, over den oneindigen rijkdom van Gods vrij-
 » magtig welbehagen.

» Maar ook over het algemeen, was de gemeente
 » van *Wijk*, eene stille, godsdienstige, leeraarlievende
 » gemeente; ja, ik mogt het zoo zichtbaar bespeuren,
 » dat de Heere mij op eenen akker geplaatst had, waar-
 » op het goede zaad, door vroegere, waardige leeraren,
 » mildelijk was gestrooid. Maar dat goede zaad had ook
 » reeds vele vruchten gedragen van waarachtige bekee-
 » ring. Ik vond in deze zoo aanzienlijke, uitgestrekte

»gemeente eene schaar van vromen, daaronder ook
 »vele mannen en vaders in Christus; maar ook vele
 »teeder levende moeders in den Heere, en niet minder
 »een groot aantal bekommerde en verslagen' gemoede-
 »ren, wegens hunne eeuwige belangen, voor welke de
 »Heere mijn eenvoudig dienstwerk zoo bijzonder heeft
 »gelieven te zegenen. De Heere was in dien tijd ook
 »mijne bijzondere hulp en sterkte. Ik genoot zeldza-
 »me, onvermoeide lichaamskrachten, en veel opge-
 »wektheid voor mijn gemoed, in de uitoefening van
 »mijn openbaar dienstwerk, en vooral ook in het zoo
 »zwaarwegende herderswerk; maar ach! ik gevoelde
 »daaronder zóó mijne veelvuldige tekortkomingen, mijne
 »ellende en geheele afhankelijkheid van mijnen Godde-
 »lijken Zender, en als ik dan zoo bijzonder mogt be-
 »speuren, dat de Heere mij, den ellendigste en onge-
 »schiktste in mij zelven, tot zulke groote doeleinden
 »van zijnen eeuwigen raad, wilde gebruiken, ó dan
 »versmolt mijne ziel, bij dat zalig gevoel mijner nie-
 »tigheid en geringheid."

Ja DETMAR mogt wel getuigen, dat hij tot groote
 doeleinden, door zijnen Heer, als Herder en Leeraar
 dezer gemeente was gesteld. Vele, zeer vele, bewij-
 zen mogt hij ontvangen, dat de Heere zijne prediking
 en zijnen herderlijken omgang met eenen ruimen zegen
 wilde achtervolgen; zoo wel tot opwekking en verfoos-
 ting des gemoeds van meer geloovige kinderen Gods,
 als tot aansporing en bemoediging van zwakgeloovigen;
 maar ook vooral tot krachtdadige verandering en bekee-
 ring van zorgelooze zondaren, en daaronder, van zóó-
 danigen, die, bij hunne ongodsdienstigheid, tevens als
 toonbeelden van verregaande zedeloosheid bekend waren.

Het was slechts eenige weken na de komst van DETMAR in deze gemeente, dat hij, bij gelegenheid van een treffend sterfgeval, eene leerrede uitsprak over Hebreëu XIII, vs. 14. — Eene zeer ongodsdienstige vrouw, die tevens door zedeloos gedrag in de algemeene minachting deelde, was thans ook, schijnbaar op eene geheel toevallige wijze, in het heiligdom gekomen; doch het was de zoo gewigtige oogenblik, waarin het 's Heeren vrijmagtige liefde behaagde, dit voorwerp, hoe veracht ook bij de menschen, van wege haren zondigen levenswandel, met almachtige kracht los te rukken uit de strikken van den vorst der duisternis, en haar te stellen als een zeldzaam toonbeeld der ontfermende genade. Toen DETMAR, in het toepasselijk gedeelte zijner leerrede, het rampzalige voorstelde, waarmede de zonde reeds in dit leven hare dienaren belooft, en welk jammerlijk lot hun dan te wachten staat, wanneer zij, welligt geheel onverwacht, midden uit hunne zondige vermaken worden weggerukt, en overgevoerd naar eene ontzaggelijke eeuwigheid, toen werden die woorden, door den H. Geest, zoo krachtig gemaakt aan haar gemoed, dat zij, als met geopende oogen, haren rampzaligen, verloren toestand leerde zien en gevoelen. Hare zielsaandoeningen werden in het kerkgebouw zoo hevig, dat zij ten voorwerp strekte van veler verwondering en verbazing; maar was haar vorig leven uitstekend geweest in zondige daden, hare zoo zichtbare verandering was niet minder zeldzaam en treffend. Dagen achter elkander verkeerde zij in het gezigt van haren schuldigen en verloren toestand, terwijl bittere tranen van ootmoed en berouw hare eenige spijs waren; doch het behaagde den Heere haar niet lang in dien toestand

te doen verkeerren; al spoedig mogt zij het oog vestigen op de Goddelijke magt van Jezus, om ook haar, de ellendigste der zondaressen, te kunnen zaligen. Ja! het werk, dat zoo zigthaar in hare ziel plaats vond, en hetwelk DETMAR en zoo vele andere vromen, met zoo veel zieleblijdschap en insmelting der harten, als een krachtdadig Godswerk mogten bewonderen, werd door 's Heeren Geest, zoo rusteloos in haar voortgezet, dat zij, slechts eenigen tijd na hare aanvankelijke ontdekking, zich voor tijd en eeuwigheid mogt overgeven aan den Heere Jezus, als haren Borg en Zaligmaker. DETMAR getuigt dat hij en vele lieve kinderen des Heeren, menig zalig uur in het verkeer met deze vrouw hebben doorgebracht. »Vele jaren daarna,» schrijft hij, »heb ik, bij het bezoeken mijner vorige gemeente, ook »deze lieve vriendin in den Heere — dit toonbeeld der »vrije genade, weder mogen ontmoeten, en toen ik haar »met zoo vele zielsvereeniging hoorde vertellen van de »groote dingen, die de Heere aan hare ziel gedaan had; »toen ik zoo, van hart tot hart, met haar mogt spreken, van de onwankelbare verbondstrouw en liefde van »onzen Drieëenigen God, en daarbij levendig mogt gevoelen, dat de Heere mij, de geringste zijner knechten, »als een middel in zijne hand, voor dat voorwerp zijner »liefde had willen gebruiken, ó toen stortte ik tranen »van ootmoedige verwondering en dankbare blijdschap.»

Een ander treffend en aandoenlijk voorbeeld van de ontfermende vrijmagt des Heeren, in de tereghthrenging van zondaren, werd zoo zigthaar gesteld, door middel van DETMAR's predikdienst; slechts weinige maanden na datgene, wat hier boven is vermeld geworden.

In de naburige gemeente van *Andel* zoude hij eene

liefdebeurt waarnemen, en eene zeer talrijke schare was dáár bij een vergaderd.

Nabij eene stad, eenige uren van dit dorp verwijderd, woonde een wel gezeten landman, die, ofschoon hij eene echtgenoot had, die in opregtheid den Heere vreesde, zich echter geheel overgaf aan het najagen der loszinnige en ijdele vermaken der wereld, hetwelk niet zelden gepaard ging met het onmatig gebruiken van sterken drank.

Het gevolg daarvan was, dat zijne godvreezende echtgenoot een bitter leed ondervond, dat haar dikwerf, in het verborgen voor den Heere, heete tranen deed storten; maar ook dáár mogt zij dan ook haren loszinnigen echtgenoot aan de ontfermende liefde van haren God, met ootmoedige smeekingen, opdragen, en hoe hij ook, tegen al hare liefderijke vermaningen en ernstige smeekingen aan, zich al meer en meer bleef overgeven aan de dienst der zonde, er bleef altoos in het gemoed van deze lieve vriendin des Heeren eene stille hoop over, dat haar aanhoudend smeekgebed nog eenmaal verhooring zoude vinden.

Op denzelfden rustdag, waarop DETMAR te *Andel* zoude prediken, reed deze landman met eene vriend van meer zedigen aard, naar een nog verder verwijderd dorp, met het doel om dáár eens volop de zondevreugd der wereld te genieten. Eenige oogenblikken vóór het begin der godsdienstoefening, kwamen zij in de herberg van het dorp *Andel*, en zij zouden, na eenige rust genomen te hebben, hunne reis wederom verder voortzetten; dit was *hun* plan, maar het aanbiddelijke Godsplan was geheel anders.

De toeloop der menigte naar het kerkgebouw, wekte hunne nieuwsgierigheid op, en lokte hen uit, om mede

daar eens eenige oogenblikken in te gaan; — dit gebeurde, en zij traden juist binnen, toen DETMAR zijne voorafpraak had begonnen. De loszinnige landman heeft later getuigd, dat hij geene beschrijving konde geven van de ontroering, welke hij reeds gevoelde bij het hooren der eerste woorden van den leeraar; doch toen deze vervolgens sprak: dat hij last had van zijnen Goddelijken Zender, om ook den roekeloozen zondaar, die tegen ernstige vermaningen en kloppingen des ontwaakten gewetens aan, bleef voortzennen op den weg der ongerechtigheid, in den naam des Heeren aan te zeggen, dat een zeker verderf, eene rampzalige eeuwigheid, zijn verschrikkelijk lot zijn zoude; toen was het als of eene vurige pijl hem trof, en de woorden: *Gij zijt die man!* verschrikkelijk in zijne ziel klonken. Dáár zag hij nu met geopende oogen zijnen verloren toestand; dáár gevoelde hij nu zijne tallooze zonden, tegen den hoogen en liefderijken God misdreven; maar dáár ook reeds vloeiden, in eene ootmoedige tollenaars gestalte, zijne tranen van zielsdroefheid en bitter naberouw. Hoezeer hij zijne hevige gemoedsaandoeningen, achter de menigte, poogde te verbergen, had zijn meer zedige vriend met verbazing zijne gebaren en aandoeningen gadeslagen, en hij had geen moed genoeg om hem tot heéngaán aan te sporen. De landman bleef dan ook als een diep verslagene van geest, die reeds inwendig zijn regter om genade mogt smeeken; maar toen de godsdienstoefening was geëindigd, en zijn vriend hem op eenen verlegen toon vroeg: werwaarts nu de reis heen zoude gaan? toen was, onder tranen, zijn eenig antwoord: ó, naar huis! naar huis! Zijn vriend had

geen moed om hem verder iets te vragen, en zij reden in stilte naar hunne woning terug.

Het was opmerkelijk, dat zijne lieve echtgenoot, nadat hij des morgens was vertrokken, zoo bijzonder met zijne eeuwige belangen voor den Heere mogt werkzaam zijn; ja, hij werd haar zóódanig op het hart gebonden, dat zij ernstig bleef aanhouden, om zijne bekeering af te smeeken. Tegen den avond, voor de deur harer woning staande, ziet zij het bekende rijtuig naderen, en dewijl zij de terugkomst niet voor het midden van den nacht verwachtte, verkeerde zij in het angstig denkbeeld, dat hun, welligt door het onmatig gebruik van sterken drank, eenig onheil was overkomen, en daarin werd zij nog meer versterkt, toen zij, de woning binnen getreden, haren echtgenoot, door zijnen vriend begeleid wordende, zag naderen. Maar wie zoude in staat zijn de gesteldheid van haar gemoed te schetsen, toen hij, haar naauwelijks genaderd zijnde, aan hare voeten nederviel, en, onder luide aandoeeningen, om vergeving smeekte, wegens al het leed dat hij haar had aangedaan? Wat zij nu gevoelde, toen hij wepend verhaalde, wat er in die kerk met hem was voorgevallen, en dat hij nu den Hoogen God zoude billijken, wanneer Hij hem, voor eene eeuwigheid, het loon zijner ongerechtigheid deed ondervinden. Hare ziel was overstelpt, en toen zij haren echtgenoot, aan wien zij zich nu met dubbele zielsbanden verbonden gevoelde, onder vele tranen omhelsde, schonk haar de Heere zoo veel geloofsvertrouwen en vrijmoedigheid, dat zij luide haren God dankte voor de zichtbare aanvankelijke verhooring van hare smeekingen; en nu ook haren verslagen echtgenoot toesprak, dat hij maar

mogt aanhouden in het gebed, om het licht des Geestes, op dat hij mogt leeren zien en gelooven, dat er in den dierbaren Jezus eene volle algenoegezaamheid is, ook tot reiniging van de grootste zondaren; ja, dat hij mogt gelooven, dat de Heere hem niet, midden in zijnen zondenloop, krachtdadig had stil gehouden en zijne oogen geopend voor het verderf, om hem te verdelgen, maar om hem, op haar ootmoedig smeekgebed, nog te stellen tot een zeldzaam voorbeeld zijner oneindige liefde en ontferming.

Hoe dit naderhand, op eene zeer bijzondere wijze, is bevestigd geworden, zal in het vervolg van dit werk, tijdens DETMAR's verblijf te *Woerden*, worden vermeld, dáár zullen wij hem, als in het geloof bevestigd Christen, met zijne godvreezende echtgenoot, in de woning van DETMAR, onder het gezelschap van vele godzaligen, nog eenmaal weder ontmoeten, om aan zijnen geestelijken Vader, (zoo als hij DETMAR noemde) en aan al het volk des Heeren, te vertellen, welke groote dingen de Heere aan zijne ziel gedaan had.

Behaagde het den Heere, op zoodanige wijze, zijne openbare predikdienst te willen zegenen, ook zijn bijzonder verkeer, mogt daarvan vele zichtbare bewijzen opleveren, en wel voornamelijk de wekelijksche bijeenkomsten van godvruchtige, en in hun eeuwig heil belangstellende menschen; hiervan teekent DETMAR het volgende aan: »wat heeft mijne ziel zich zalig mogen verkwikken, »in die wekelijksche gezelschappen in mijne lieve *Wijksche* »gemeente; ó het is mij zoo dikwijls gebeurd, dat in »die liefelijke samenwoning, waar de Heere zoo menigmaal met Zijnen Geest in het midden was, en »enen milden zegen gebood, mijne vermoeidheid,

»wegens het dubbel werk van dien dag, ten eenemale
 »was geweken. Dáár mogt ik dan zoo zielsvereeni-
 »gend spreken, uit ons dagelijks leven voor den Heere,
 »met een aantal teeder levende en zeer geoefende god-
 »vruchtigen in deze gemeente; dáár geliefde de Heere
 »ons menigmaal in te leiden in al die wegen, langs
 »welke wij waren geleid, en dan mogten wij ons dáár
 »wel eens verliezen in aanbidding, wegens die vaste
 »trouw en eeuwige liefde van onzen Verbonds-God;
 »en hoe werd dáár dan die zalige band gevoeld, die
 »het volk des Heeren naar hun vernieuwd deel, zoo
 »intig en hartelijk verbindt. Maar daar hoorden wij
 »ook wel eens het stamelen van in waarheid den Heere
 »zoekende zielen, en als ik dan zoo in alles mogt
 »bespeuren, dat het goede werk in hun begonnen
 »was, dan was die taal mij zoo aangenaam.

»Ik mogt dan de zoodanigen, naar hunnen toestand,
 »met getrouwheid, wegens het gewigt van de eeuwige-
 »heid, maar tevens met hartelijke liefde behandelen,
 »en het is van achteren, door onderscheidene tref-
 »fende bewijzen, gebleken, hoe nuttig en gezegend,
 »ook voor het gemoed van zulke zwakgeloofigen, deze
 »lieve godsdienstige bijeenkomsten, door den Heere,
 »werden gemaakt."

Aangaande het meer bijzonder herderlijk verkeer in
 deze zijne geliefde gemeente, drukt DETMAR zich op
 de volgende wijze uit:

»De zeldzame lichaamskrachten, welke de Heere
 »mij schonk, had ik ook zoo bijzonder noodig in het
 »bezoeken van allen, die in deze zoo uitgestrekte ge-
 »meente, met het belang hunner zielen, mij waren
 »toevertrouwd; maar het was dan ook geene geringe

»aansporing en opwekking voor mijn gemoed, als ik
 »zoo ondervinden mogt, dat hiér, even als in mijne
 »lieve vorige gemeente, mij, in plaats van tegenstand
 »of vijandschap, eene algemeene achting en toegene-
 »genheid, om mijns werks wille, werd betoond, ó,
 »het was mij, op zulk eene wijze, zoo aangenaam,
 »in het werk van mijnen Heer bezig te zijn, en vooral
 »dan, wanneer ik op zoo vele plaatsen nadrukkelijk
 »bespeurde, uit de zichtbare belangstelling en de aan-
 »doeningen des gemoeds, hoe de overtuiging van hun
 »geweten, zoo geheel met mijne liefderijke ernstige
 »woorden instemde. Maar, in hoe vele woningen vond
 »ik dap ook niet wederom heilzoekende zielen, welke
 »het in waarheid en opregtheid om JESUS te doen was;
 »en als ik dan zoo vertrouwelijk bij hen was neder-
 »gezet, dan lokte wel eens het eene woord het an-
 »dere uit, en ik hoorde dan dikwijls, tot mijne ziels-
 »blijdschap en opwekking, hoe de Heere mij, in deze
 »of gene leerrede, een woord ter goeder ure had doen
 »spreken, dat van achteren zoo gezegend was voor
 »hunne zielen; ja, ik mogt er, op zoodanige wijze,
 »leeren kennen, die in teederheid des harten en lief-
 »desuitgangen tot den Heere JESUS, wel tot een be-
 »schamend voorbeeld voor vele meer geloovige Chris-
 »tenen konden verstrekken.

»Maar, zoo als ik reeds heb aangeteekend, ik vond
 »in de *Wijksche* gemeente, éen zeldzaam groot aan-
 »tal in het geloof bevestigde kinderen Gods, en on-
 »der deze, vele verstandige, geoefende vromen, die
 »in een naauwgezet dagelijksch leven voor den Heere
 »verkeerden; ó, dat was iets buitengewoon groots,
 »wat mijn Goddelijke Meester mij daardoor in deze

»lieve gemeente geschonken had; over het algemeen
 »woog het belang der geheele gemeente mij zwaar op
 »het hart; ja, allen waren mij lief en dierbaar; maar
 »toch vooral, was ik aan deze lievelingen van mijn
 »hart ten naauwste met zalige zielsbanden verbonden.

»Wat heb ik, in mijn achtjarig verblijf aldaar;
 »zielsverkwikkende en opwekkende uren, met die ge-
 »liefde kinderen Gods doorgebracht; dan eens in de
 »woning van mijnen zoo geoefenden godvreezenden me-
 »de-opziener der gemeente, die, benevens dien groot-
 »sten schat voor de eeuwigheid, hem te beurt ge-
 »vallen, nog het zeldzaam voorregt had, eene lieve
 »godvreezende echtgenoot, en twee broeders te bezit-
 »ten, van welke de eene reeds in jeugdigen leeftijd,
 »met volle ruimte naar den Hemel is voorgegaan, en
 »de andere, als een toonbeeld van 's Heeren vrije ge-
 »nade aan eenen grooten zondaar bewezen, nu, in
 »eenen teederen godzaligen wandel, zijne vrendelings-
 »reize voortzet, ook verbonden aan eene lieve echt-
 »genoot, welker keuze het is den Heere te dienen;
 »dan wederom in het gezelschap der godvreezende
 »broeders, die, door hunne medewerking, mijn open-
 »baar dienstwerk zoo zeer ondersteunden; of wel in
 »de woning van twee waardige broeders, verbonden
 »naar den vleesche en in den Geest, die veel nut
 »mogten stichten in de gemeente, en als achtbare voor-
 »gangers, vooral ook op onze onderlinge bijeenkom-
 »sten, mij dierbaar waren. Maar hier moet ik ook
 »vermelden mijnen zielsvereenigden omgang met een
 »bijzonder ootmoedig, nabijlevend kind van God; hij
 »was in *Schotland* (het land, waarin vroeger zoo vele,
 »en zoo gewigtige kinderen Gods, leefden) geboren,

»en had zich hier, in deze gemeente, na veeljarige
 »krijgsdienst, door bijzondere omstandigheden, ter in-
 »woning nedergezet. Nimmer heb ik een gelaat ge-
 »zien, waarop het beeld Gods, meer zichtbaar was uit-
 »gedrukt, dan op dat van dezen zeldzamen man; maar
 »ook nimmer heb ik een kind van God leeren kennen,
 »dat meer behoefte gevoelde aan de dagelijksche om-
 »gangen met den Heere. Hij leefde in eene bijzon-
 »dere afgetrokkenheid van de wereld, die hem om-
 »ringde, en telkens, wanneer ik hem, of hij mij, in
 »mijne herderlijke woning, bezocht, dan droeg alles,
 »wat hij sprak, het kenmerk, hoezeer de aanbiddelijke
 »hoogheid Gods zijne ziel met diepen ootmoed ver-
 »vulde, en was die waardige man een zóódanig voor-
 »beeld in zijnen wandel voor den Heere, hij was het
 »niet minder op zijn sterfbed, hetwelk vele *Wijtsche*
 »vromen met mij omringden; toen vloeide nog die
 »zelfde ootmoedige geloofstaal van zijne lippen, en
 »nadat hij van mij en van andere vromen een zege-
 »nend afscheid had genomen, lag hij zich, met ge-
 »vouwen handen, als op een praalbed, neder, en
 »terwijl zijn opgehelderd gelaat en het bewegen zijner
 »lippen te kennen gaven, wat er in die oogenblikken
 »in zijne ziel omging, hoorden wij nog alleen verstaan-
 »baar deze woorden: *Kom Heere Jezus! ja, kom*
 »*haastelijk!* en zoo ging hij over in de vreugde van
 »zijn Heer.

»Ook bragt het zalig verkeer met vele lieve en tee-
 »dere vriendinnen des Heeren, (waaronder voorname-
 »lijk die moeder in den Heere was, met welke ik
 »eene zoo opbeurende eerste ontmoeting had, op
 »het voertuig, hetwelk mij in deze gemeente bragt,)

»niet weinig bij, om mijn verblijf hier te veraan-
»namen.

»Bij al deze zichtbare bewijzen van de goedkeuring
»des Heeren op mijn verblijf in deze gemeente, heb
»ik ook wel eenige onaangenaamheden moeten on-
»dervinden, die mijn dienstwerk wel eens moeilijk
»maakten, en, wanneer ik met mijn vleesch was te
»rade gegaan, mij hadden doen besluiten, om, reeds
»bij eene eerste beroeping, naar elders te vertrekken,
»maar ach! van achteren heb ik mogen leeren in-
»zien, dat ook daarmede de Heere zijne wijze be-
»doelingen had, en dat een nietsbeduidend leed, in
»vergelijking van al het goede, in deze zoo lieve ge-
»meente, slechts moet dienen, om den onderlingen
»liefdeband nog 'meer té versterken; daarom zal ik
»ook nu en vervolgens in mijne aantekeningen, daar-
»van zwijgen, maar alleen tot lof des Heeren, dat
»overvloeiende goede vermelden, wat hij zijnen zoo
»geringen en onwaardigen Dienaar heeft doen onder-
»vinden."

Ook ten opzichte van DETMAR's tijdelijke omstandighe-
den, toonde de Heere zoo nadrukkelijk, voor hem en
zijn gezin te willen zorgen. In den tijd, toen hij
zijne *Wijksche* gemeente aanvaardde, had, van wege
de Fransche overheersching, de landelijke bezoldiging
der predikanten opgehouden. Iedere gemeente was
derhalve verplicht, zoo veel mogelijk, in het onder-
houd van haren Leeraar te voorzien. Deze verplichting
werd dan ook, op eene waarlijk edelmoedige wijze
door de *Wijksche* gemeente aanvaard; maar zoo als
het doorgaans met verbindtenissen gaat, die aan zoo
vele toevallige bijomstandigheden zijn bloot gesteld,

zoo ging het ook hier, en de bijdragen ter geregelde bezoldiging, gingen met eenigzins meerdere moeilijkheden gepaard; doch de Heere wilde daarin, op eene zichtbare wijze voorzien. Op het alleronverwachts ontving DETMAR eene eenparige beroeping naar de gemeente van *Oudorp* op het eiland *Flakkee*, en wel op eene zeer aanzienlijke vastgestelde bezoldiging. Nu gevoelde de *Wijksche* gemeente dan ook het gevaar om haren geliefden Leeraar te zullen verliezen, en alle pogingen werden te werk gesteld om zijn gezegend verblijf onder haar te doen voortduren; ook dien aangaande drukt DETMAR zich in de volgende woorden uit:

»Ik ontving op den 7. Mei 1808, nadat ik naauwelijks tien maanden in deze mijne geliefde gemeente; »(tot roem der genade zij het gezegd,) zeer gezegend »had mogen arbeiden, eene geheel onverwachte, doch »eenparige beroeping naar de gemeente *Oudorp* in het »land van *Flakkee*, terwijl vele brieven, die deze »beroeping begeleidden, mij deden zien, welk eene »sterke begeerte aldaar was, om mij als hunnen Her»der en Leeraar te verkrijgen; nadat ik den volgenden »dag hiervan aan mijne gemeente kennis had gegeven, »was aller veralagenheid zeer groot. Ik had mij veer»tien dagen tot ernstig beraad voorbehouden; maar »reeds van den eersten dag af aan, ontving ik, van »aanzienlijken en geringeren in vermogen, de aandoen»lijkste bewijzen, hoezeer allen hartelijk begeerden, »dat ik toch bij hen mogte blijven.

»Vele bepaalden mij bij den zegen, dien de Heere »nog zoo zichtbaar op mijn openbaar en bijzonder »dienstwerk geliefde te schenken, en, of ik daarom »wel vrijheid konde vinden om te vertrekken, ja,

»mijne herderlijke woning, was, gedurende al de dagen
 »van mijn beraad, vervuld met mijne lieve schapen,
 »die, zelfs met tranen van gevoel, begeerden dat ik
 »hen toch niet zoude verlaten.

»Ik mogt dan ook met deze beroeping in vele af-
 »zonderingen, tusschen den Heere en mijn gemoed
 »alleen werkzaam zijn, en ik gevoelde al spoedig,
 »dat mijn hart, in plaats van meer los te geraken van
 »mijne lieve gemeente, integendeel al meer en meer
 »aan dezelve werd verbonden. Intusschen mogt ook
 »het volk des Heeren in mijne gemeente, ernstig bid-
 »dend werkzaam zijn; ja, er waren onder hen, die
 »mij mededeelden, wat er in het verborgen tusschen
 »den Heere en hunne zielen was omgegaan, en nu
 »gelooven konden, dat de Heere in de *Wijkse* ge-
 »meente nog veel werk voor mij te verrigten had.
 »Zoo ging de eerste week van het beraad voorbij; ik
 »ging des Zondags avonds, met den Wel Eerw. Heer
 »NEDERBOUW (een godvreezend vorig Leeraar dezer ge-
 »meente) naar onze wekelijksche bijeenkomst; daár
 »gevoelde ik bij vernieuwing den zoo sterken band,
 »die mij aan deze gemeente verbond, en toen einde-
 »lijk het gezelschap zoude scheiden, werd ik verzocht
 »het nagebed te doen, hetwelk ik op mij nam; in dat
 »bidden kwam de Heere met het licht van zijnen Geest
 »mij zoo bijzonder voor, dat mijn hart geheel werd
 »overgebogen om mijne lieve gemeente niet te verla-
 »ten, en ik opgewekt werd om den Heere openlijk
 »te danken, voor de volkomene overbuiging van mijn
 »gemoed, om bij haar te blijven. De blijdschap over
 »deze mijne keuze was bijzonder groot, ja de gemeente
 »gaf daar vele treffende bewijzen van, vooral ook in

»mijne bezoldiging, die nu niet alleen werd verhoogd,
 »maar ook op zóódanigen vasten voet werd gesteld,
 »dat ik in al de verdere jaren van mijne dienst in
 »deze gemeente, ruime stof had om mij ook dienaan-
 »gaande te verblijden. O! wat heb ik van achteren
 »in dien weg, de trouwe zorg van mijnen Verbonds-
 »God mogen bewonderen en aanbidden, ja, ik zag het
 »nu zoo duidelijk in; dat de Heere, in zijne onein-
 »dige liefde, mij niet alleen geestelijke zegeningen
 »geschonken had, maar nu ook nog daarenboven zoo
 »liefderijk en goedertieren in mijnen tijdelijken nood-
 »drust wilde voorzien; ó, ik moest, in het diepe ge-
 »voel mijner onwaardigheid, voor het aangezicht des
 »Heeren uitroepen: *Wie ben ik Heere? en wat is*
»mijn huis, dat gij mij tot hiertoe gebragt hebt.

»Van toen af aan mogt ik wederom in de kracht
 »des Heeren, met vernieuwden lust, ijver en kracht
 »in Zijne dienst werkzaam zijn, en het behaagde Hem
 »ook, bij vernieuwing, mijn eenvoudig dienstwerk met
 »eenen rijken zegen, tot ontdekking van onderschei-
 »dene zondaren, te willen achtervolgen, zoodat ik
 »daarin de bewijzen zijner hooge goedkeuring mogt
 »aerbiedigen, over de gedane keuze om nog bij mijne
 »lieve gemeente te blijven."

Het volgende jaar 1809, werd reeds kort na des-
 zelfs aanvang, gekenmerkt, door ééne geduchte ramp,
 welke voor DETMAR, maar ook bijzonder voor zijne
 lieve gemeente, ontzettend en noodlottig was.

Het ijs in de rivier *de Maas* (welke langs dit dorp-
 henen stroomt) was losgeraakt, en had zich eenige
 uren meer benedenwaarts, tot enen verschrikkelijken
 dam opééngepakt. Het water, hetwelk nu geen

doortogt vond, steeg van oogenblik tot oogenblik al hooger, en ook daarmede het gevaar eener geheele overstroming van het zoo vruchtbare land van *Altona*. *DETMAR* was, met een groot gedeelte zijner lieve gemeente, telkens op de plaats des gevaars aanwezig, om, zoo veel mogelijk, mede te werken tot afwering der verschrikkelijke ramp; doch het duurde geen en geruimen tijd, of alle hoop op afwering derzelve was verdwenen. Het plotseling vallen van het water, het onmiddelijk daarop hooren van het geschut, en daarna het akelig noodgelui der dorps-klokken, verzekerde ook *DETMAR* en zijne gemeente, dat het water in het schoone land van *Altona* was doorgebroken, en de 'geduchte ramp eener verwoestende overstroming niet meer was af te weren. Het was dan ook nog vóór den avond van dien zelfden noodlottigen dag, dat het water, na eerst het geheele achterland overstroomd te hebben, met hoogverheven golven, het dorp *Wijk* naderde, en hetzelfde, in weinige oogenblikken, veranderde in eenen onafzienbaren oceaan. Het was een rampvolle nacht, die op dezen zoo noodlottigen avond volgde; *DETMAR* teekent dáárvan, en tevens van hetgene er verder in die, voor hem en zijne gemeente, zoo droevige dagen gebeurd is, het volgende aan:

„Dien dag zal ik nimmer vergeten; het was voorzeker de bangste mijns geheelen levens. Het water doorstroomde ook mijne woning, en steeg tot eene zoo aanmerkelijke hoogte, dat wij, die ons op eene bovenkamer hadden begeven, nog dáár in oogenblikkelijk gevaar verkeerden, doch dit wilde echter de Heere genadig van ons afwenden, maar, o! toen gevoelde ik en ook mijne lieve echtgenoot, hoe naauw wij aan

»deze lieve gemeente verbonden waren. Hoe steeg
 »onze zielenangst ten top, toen wij in het midden van
 »dien donkeren nacht, onder het geloei der stormwin-
 »den, en het akelig geklots der golven, noodschoten
 »en het jammergeschrei van in doodsgevaar verkeer-
 »den moesten hooren, terwijl wij op ons eigen boven-
 »verblijf zóódanig door het water waren ingesloten, dat
 »zelfs elke hulpbetooning, die ik zoo gaarne, in die
 »bange uren, mijne lieve gemeente bewezen had, mij
 »geheel onmogelijk was; maar in die oogenblikken
 »kreeg ik een levendig en diepgevoelig inzien in de
 »grootte schulden van mij en mijn huis, ja van mijne
 »geheele gemeente, en voor den Heere nedergebogen,
 »mocht ik onder tranen van ootmoed, Hem billijken,
 »niet alleen van wege de zware ramp, waarin ik en
 »mijne lieve gemeente deelden, maar ook dán, wan-
 »neer de Heere met zijne slaande hand doorging, en
 »eene gheele voleinding met ons wilde maken, doch
 »ik mogt dáár ook pleiten op zijne oneindige barm-
 »hartigheid en ontferming: Hij mogt om zijns Zoons
 »wille ons nog genadig zijn en voor eenen geheelen
 »ondergang behoeden. Ik mogt in die oogenblikken
 »eenen bijzonderen toegang tot den Heere ondervin-
 »den, en met kracht en nadruk werden deze woor-
 »den op mijn gemoed gedrukt: *Voor eenen kleinen*
 »*oogenblik heb ik u verlaten, maar met groots ont-*
 »*fermingen zal ik u vergaderen.* Ik mogt het zoo le-
 »vendig gevoelen, dat mijne ziel, in deze bange ure,
 »niet alléén werkzaam was aan den troon der genade,
 »maar dat het volk des Heeren, ook in deze mijne
 »lieve gemeente, als een éénig man, met mij instemde,
 »om dezelfde zaak — genade en geen regt — van

»onzen God af te smeeken, en, hoe het dan ook, naar
 »het uitwendige, van rondom donker en bange was,
 »ik verkeerde in een stil ootmoedig geloofsvertrouwen,
 »dat de Heere het oor zoude neigen naar het angst-
 »geschrei van zijn volk, en op hun smeekgebed, nog
 »ontferming en goedertierenheid, ook aan deze gemeen-
 »te, zoude bewijzen.

»Het is in de volgende dagen zichtbaar gebleken,
 »hoezeer de Heere, als een hoorder van het gebed zijns
 »volks, het gemaakt had met het kwade, dat het
 »niet al te zeer smartte. Toen ik de volgende da-
 »gen met eene soort van vaartuig, mijne lieve gemeen-
 »te, in hare verheven schuilplaatsen bezocht, vernam
 »ik tot mijne zielsblijdschap, dat in dezen grooten
 »nood echter niemand in onze gemeente was omgeko-
 »men: toen ik al verder in het hooger gelegen, kerk-
 »gebouw kwam, vond ik, in deszelfs ruime koor, de
 »arme en door het water verdreven schapen mijner
 »gemeente, welke hier, door ruime mededeelzaam-
 »heid der meervermogenden, op eene edelmoedige
 »wijze werden verzorgd.

»Terwijl ik hun midden stond, mogt ik, onder een
 »diep gevoel des harten, met hoogen ernst en liefde,
 »hen bepalen bij de slaande hand des Heeren, die
 »daaronder nog zoo genadig, veel verschooning en ont-
 »ferming wilde betoonen; ja ik deed hen deze oor-
 »deelen Gods opmerken als krachtige roepstemmen,
 »om toch bij de geduchte ondervinding van het nie-
 »tige en vergankelijke der wereld, niet voort te gaan
 »op den weg der ongerechtigheid, en ik mogt die
 »arme noodlijdenden, onder aandoeningen des gemoeds,
 »hartelijk toewenschen, dat deze ramp, in de hand

»des Heeren, mogt dienstbaar gemaakt worden, tot
 »behoudenis en heil hunner onsterfelijke zielen, en
 »tot mijne groote blijdschap, heb ik van achteren mo-
 »gen bespeuren, dat de Heere mij, in die aandoen-
 »lijke oogenblikken, niet geheel vruchteloos heeft doen
 »spreken.

»Ook mijn openbaar dienstwerk in die rampvolle da-
 »gen, met hoe vele moeilijkheden dan ook verge-
 »zeld, geliefde de Heere nog bijzonder te zegenen;
 »vooral was de eerste godsdienstoefening, toen mijne
 »lieve schapen, uit hunne schuilplaatsen, met zoo veel
 »moeite tot 's Heeren Heiligdom waren opgekomen, en
 »waarin ik DAVID's dankbare betuiging (Psalm CIII,
 »vs. 10) tot onze maakte, zeer aandoenlijk, maar ook
 »tot krachtdadige teregtbrenging van eenen zondaar ge-
 »zegend. — Het verdient ook, als eene zonderlinge
 »bestiering des Heeren, door mij aangeteekend te wor-
 »den, dat, ofschoon ook het achterste gedeelte van
 »ons ruim kerkgebouw, met het redelooze vee was
 »opgevuld, wij zóó ongestoord inogten zamen zijn,
 »als of hetzelve niet aanwezig was. — De Heere heeft
 »dan ook vervolgens nog zoo genadig en goedertieren
 »in het lot dezer gemeente voorzien, dat wij onderling
 »da ruimste stoffe hadden tot ootmoedige schaamte en
 »hartelijke dankbaarheid."

Door zoodanige treffende omstandigheden werd de
 onderlinge band tusschen DETMAR en zijne gemeente
 niet weinig versterkt; dit is bevestigd in de nog vol-
 gende jaren van zijne gezegende dienst aldaar; daarin
 toch vond hij vrijheid om nog voor vier beroepingen,
 naar talrijke en aanzienlijke gemeenten te bedanken;
 als: voor eene naar 's Gravesande, in het jaar 1810;

voor eene andere naar *Bodegraven*, in het jaar 1811; voor eene derde naar *Stolwijk*, in het jaar 1812; en eindelijk voor eene vierde naar *Somneldijk*, in het jaar 1814. De aantekeningen van *DETMAR*, gedurende deze achtereenvolgende jaren toonen, hoezeer hij nog de goedkeuring des Heeren op zijn verder verblijf mogt ondervinden, zoo zigthaar in de Goddelijke hulp en ondersteuning, die hij, ook zelfs in moeilijke posten en omstandigheden, krachtadig mogt ondervinden, als in den uitgebreiden zegen, waarmede het den Heere behaagde nog zijn dienstwerk in deze gemeente te blijven achtervolgen.

Tot deze moeilijke en beproevende omstandigheden, behoort vooral een zeer bedenkelijk toeval, wat hem den 29 April 1814 in doodsgevaar bragt, doch dat, tot groote blijdschap van zijn huisgezin en gemeente, alstoen nog genadig door den Heere werd afgewend: een toeval, hetwelk *DETMAR* eenige jaren daarna, tijdens zijne bediening te *Woerden*, met meerdere hevigheid aantastte, doch waaruit hij ook ditmaal op eene ongedachte wijze werd opgerigt, maar dat eindelijk, na vele jaren, het middel werd om hem af te lossen van zijnen aardschen post en over te voeren in eeuwige heerlijkheid. Dien aangaande teekent hij het volgende aan:

»Ik gevoelde mij reeds eenige dagen ongesteld op »de borst, toen ik op den volgenden Zondag (28 »April) zoo wel in mijne gemeente als in het naburige *Aalburg* moest prediken, en door de vele »vaccaturen geene broederlijke hulp kon erlangen. Ik »had des morgens reeds met eenige meete gepredikt, »toen ik des namiddags nog, in de naburige gemeente,

»Paulus woorden aan de Korintische gemeente (2 Ko-
 »rinth. IV: vs. 17). behandelde; wat ik daaronder
 »gevoelde kan ik niet beschrijven: het was als of de
 »Heere mij voor iets gewigtigs toebereide. O het
 »werd mij dáár gegeven, dat gewigt van die aanstaande
 »heerlijkheid, zoo levendig gevoelig en geloovig in te
 »zien, dat mijne aandoeningen mij onder het dienst-
 »werk bijna overmeesterden. Reeds den volgende[n]
 »dag werd ik door een hevig toeval op de borst aan-
 »getast, waarvan het gevaar door het opgeven van
 »bloed, merkelyk werd vergroot. Het belang mijner
 »zielsbedroefdé echtgenoot en kinderen en mijner treu-
 »rende gemeente, ja, dit woog mij zwaar op het hart,
 »maar wat ik aan den anderen kant in mijnen Drie-
 »éénigen Verbonds-God genoot, wat zoude ik daar-
 »van stamelen. Nu gevoelde ik zoo in nadruk de
 »kracht van die woorden van den vorigen dag aan
 »mijne ziel. O wat was nu *die ligte verdrukking*,
 »in vergelyking: van *dat gansch, zeer uitnemend,*
eeuwig gewigt der heerlijkheid, waarin ik de el-
 »lendigste en onwaardigste in mij zelven, uit kracht
 »van dat eeuwig en onwankelbaar trouwverbond, ook
 »eenmaal, en welligt spoedig zoude mogen deelen.
 »Ik mogt daar veelal zoo zalig, in het gevoel der
 »nabijheid van mijnen Verbonds-God, nederliggen;
 »ja, de Heere maakte mij zoo stil onderworpen en
 »volkomen berustende in den weg, welke Hij met
 »mij geliefde te houden; was het Zijn Goddelijke
 »wil om mij nu reeds af te lossen van het werk, het-
 »welk Hij mij had aanvertrouwd, het zoude mij een
 »groot gewin zijn; Hij mogt dan als de Almagtige
 »Ontfermer, op mijn ootmoedig smeekgebed, voor

»mijne lieve echtgenoot en kinderen en ook voor
 »mijne lieve gemeente goedertieren willen zorgen,
 »doch geliefde Hij mij wederom op te rigten en mij
 »verder nog als een gering middel in zijne hand, tot
 »heil van onsterfelijke zielen te gebruiken, Hij is de
 »HEERE. Hij mogte doen wat goed was in zijne oogen.
 »Het behaagde dan ook den Heere, op het smeekge-
 »bed zijner kinderen in deze gemeente, dit groote
 »gevaar nog genadig af te wenden, en mij zoodanig
 »te sterken, dat ik, na dat vijf achtereenvolgende
 »liefdebeurten door waardige medebroeders waren waar-
 »genomen, de zesde godsdienstoefening wederom door
 »mij onder vele aandoeningen, werd volbragt."

Verder werd DETMAR, zoodanig gesterkt door den
 Heere, dat hij, gedurende de nog volgende tijd van
 zijn verblijf in de *Wijksche* gemeente, zijn dienst-
 werk bijna geregeld heeft kunnen volbrengen, en wel
 onder de zichtbare en somtijds treffende bewijzen, dat
 zijn Goddelijke Zender, ook den laatsten tijd van zijn
 verblijf aldaar, nog voor vele zielen tot eenen groo-
 ten zegen geliefde te stellen. Vooral ook was in de-
 zen tijd zijn bijzonder onderwijs zeer gezegend aan
 jeugdige harten: daarvan vermeldt hij het volgende:

»Het bijzonder', godsdienstig' onderwijs, hetwelk ik
 »in deze lieve gemeente aan jeugdigen en meergevor-
 »derden in jaren gaf, dat was waarlijk wel verre van
 »vervelend, een aangenaam en dikwijls opwekkend
 »werk voor mij. Zoo als ik reeds heb aangemerkt,
 »was er in deze gemeente, over het algemeen, eene
 »bijzondere lust tot het onderzoeken in Gods woord,
 »en den invloed welke dit in de huisgezinnen uitoe-
 »fende op de kinderen, dien kon ik zoo duidelijk in

»mijne katechisatiën opmerken; ja, ik kan betuigen,
 »dat ik bij een groot aantal mijner leerlingen, eene
 »bijzondere lust en belangstelling in dit onderwijs be-
 »speurde; maar bijzonder ook heeft de Heere het een-
 »voudig doch hartelijk woord gelieven te zegenen,
 »wat ik vóór het einde van iedere katechisatie, als
 »eene toepassing op het verhandelde, tot hunne har-
 »ten mogt rigten. Ik heb vele jeugdige zielen bij mijn
 »vertrek uit deze gemeente achter gelaten, van welke
 »ik vertrouwen mag, dat er iets goeds in was voor
 »den Heere, en van sommigen heb ik in lateren tijd,
 »daarvan de aangenaamste verzekering ontvangen; on-
 »der velen, ook in het bijzonder van een' jongeling,
 »wien de Heere met uitstekende geestvermogens had
 »bedeeld, en dien ik niet alleen daarom hartelijk lief
 »had, dewijl hij een voorbeeld voor al mijne leerlin-
 »gen was, maar bovenal, omdat ik zoo mogt ontdek-
 »ken, dat de Heere de waarheden, door den Heiligen
 »Geest, aan zijn jeugdig gemoed bij den aanvang had
 »geheiligd.

»Ja, nog tot in den laatsten tijd van mijn verblijf
 »in deze gemeente, heeft mijn Goddelijke Zender,
 »niettegenstaande zoo oneindig vele tekortkomingen,
 »als de mijnen waren, bij al het ellendige en gebrek-
 »kige, dat ik ook in mijn dienstwerk voor den Heere
 »met diepe schaamte moest belijden, betreuren en er
 »genadige verzoening over afsmeeken, toch nog goed-
 »gunstig willen betoonen, dat Hij mij in zijne gunst
 »hier had gesteld, en tot in den laatsten tijd van mijn
 »verblijf, zich van mijn eenvoudig en gebrekkig werk,
 »als van een gering slijk wilde bedienen tot groote en
 »zalige doeleinden van zijnen eeuwigten raad."

Zoo had dan DETMAR gedurende den tijd van zeven jaren en eenige maanden, in deze hem zoo dierbare gemeente, tot eenen uitgebreiden zegen mogen arbeiden, toen hij slechts eenige dagen na de beroeping van *Sommelsdijk*, ook die naar de gemeente van *Woerden* ontving, en het was dan ook nu de aanbidderlijke wil des Heeren, dat hij de *Wijksche* gemeente zoude verlaten en henen trekken naar een geheel vreemd oord en eene hem bijna geheel onbekende gemeente. Op hoedanige wijze hij in dezen weg van beproeving, tusschen den Heere en zijne ziel mogt verkeerden, en met volkomen licht voor zijn gemoed, het besluit nemen, om, in de vreeze des Heeren, de roepstem naar de gemeente van *Woerden* op te volgen, zal genoegzaam blijken uit hetgene hij daarvan heeft aangeteekend:

»Ik had slechts eenige dagen de eenparige beroeping naar *Sommelsdijk* ontvangen, (zegt DETMAR,) »eene beroeping, waarmede ik zoo ernstig werkzaam »mocht zijn voor den Heere, toen ook dié van de gemeente van *Woerden*, op mij werd uitgebragt, en »wel begeleid door eenige zeer gewigtige brieven van »godvruchtigen in die gemeente. Ik kan niet beschrijven hoe ik te moede was bij het ontvangen dezer »beroeping, maar ook niet wat ik gevoelde bij het »lezen en herlezen dier brieven, waarin die godvruchtigen mij mededeelden, wat er tusschen den Heere »en hunne zielen had plaats gevonden, alvorens nog »dit beroep op mij was uitgebragt, — Ik gevoelde »van het eerste oogenblik af aan, dat in al mijne »werkzaamheden en afzonderingen voor den Heere, »mijn gemoed al meer en meer tot deze gemeente

»werd overgebogen, en het was als of ik meer werd
 »losgemaakt, zoo wel van *Sommelsdijk*, als van mij-
 »ne *Wijksche* gemeente. Van den andere kant, werd
 »mijne ziel door vele bezwaren als bestormd. Ik had
 »de gemeente van *Woerden* hooren beschrijven, en
 »wel als eene zoodanige, waarin zich vele en zeer
 »bittere vijanden van Gods volk en zijne diens knechten
 »bevonden; die dan ook mijn leven dáár zeer zouden
 »kunnen verbitteren, — daarbij kwam nog het leven-
 »dig gevoel van mijn diep onvermogen in mij zel-
 »ven, — ik, die slechts in twee eenvoudige landge-
 »meenten mijnen Heer en Zender had verkondigd,
 »werd nu naar eene meer aanzienlijke stadsgemeente
 »geroepen. Hoe zoude aldaar mijne eenvoudige predi-
 »king worden gehoord, en wat zoude mij welligt be-
 »jegenen in mijnen berderlijken omgang? Maar ondanks
 »al die aanvallen en bestrijdingen, werd mijn gemoed
 »al meer en meer overgebogen om juist dáár henen
 »te trekken, ja mijn Groote Zender gaf mij met
 »kracht te gelooven, dat Hij dan ook dáár, naar Zijne
 »beloften, met mij zoude zijn, en dit was mij ge-
 »noeg; Hem verkoos ik te volgen, waar ook Zijne
 »hand mij zoude leiden, met Hem begeerde ik dan
 »ook alles te trotseren, wat mij daar als tegenstand
 »zoude ontmoeten; dit ging gepaard met zalige ver-
 »kwikkingen voor mijn gemoed, want de Heere gaf
 »mij zoo levendig in te zien, wat het is voor zijn
 »volk en voor zijne knechten, Hem, dat aanbiddelijke,
 »hooge Wezen, met al zijne heerlijke deugden in
 »hun belang te hebben. Zoo heb ik dan deze beroe-
 »ping, biddend, in tranen als weggesmolten voor den
 »Heere, aangenomen, en het was mijn ootmoedig

»steekgebed, dat de Heere in die gemeente mij gena-
 »dig mogt willen bijstaan en ondersteunen door Zijne
 »almagtige kracht, vooral dat ik ook aldaar nog vele
 »zielen mogt winnen voor zijn Goddelijk Koninkrijk.

»Toen ik vervolgens mijne lieve *Wijksche* gemeente
 »bekend maakte, dat ik de beroeping naar *Woerden*
 »in de vreeze des Heeren had aangenomen, was, ja,
 »de verslagenheid wel groot, maar echter dit besluit
 »kwam niet onverwacht. Het was iets opmerkelijks,
 »dat ook de gemoederen van vele zeer gewigtige god-
 »vruchtigen in deze gemeente, als tot eene scheiding
 »werden voorbereid, vooral na het vernemen, wat er
 »ten opzichte van deze beroeping, bij het volk Gods
 »te *Woerden*, in het verborgen voor den Heere was
 »omgegaan: Ja, daar waren er zelfs, die, (met hoe-
 »veel zelfverloochening ook, van wege de naauwe ban-
 »den die de Heere tusschen onze zielen gelegd had),
 »mij openhartig te kennen gaven, dat er bij hen eene
 »grootte vreeze bestond, dat dit de weg des Heeren
 »zijn zoude, waardoor ik hen zonde verlaten; dit was
 »dan ook bij de volkomene overbuiging van mijn ge-
 »moed, mij als eene vernieuwde verzekering, dat ik,
 »in dezen zoo moeilijken weg voor het vleesch, den
 »Goddelijken wil van mijnen Grooten Zender had mo-
 »gen leeren kennen en eerbiedig opvolgen.

»Nadat de koninklijke goedkeuring op dit beroep
 »gegeven was, werden van den kant der *Woerdensche*
 »gemeente alle middelen in het werk gesteld, om mij-
 »ne overkomst, van wege den naderenden winter,
 »zoo veel mogelijk te bespoedigen; doch geheel
 »anders was de weg des Heeren. Eene spoedig in-
 »vallende strenge vorst, werd in Zijne hand het mid-

»del, waardoor ik nog tot in het laatste der maand
 »Februarij in mijne lieve *Wijksche* gemeente mogt blij-
 »ven arbeiden.

»Dit was tot groote blijdschap voor de schapen,
 »die zoo naauw aan mij, om mijns werks wille
 »waren verbonden; maar ook ik vond in dit opont-
 »houd ruime stof om den aanbiddelijken weg des
 »Heeren goed te keuren en dankbaar te prijzen, want
 »ik mag (alleen tot roem der vrije genade) getuigen,
 »dat ik gedurende den overigen tijd van mijn verblijf
 »aldaar, nog tot grooten zegen voor vele onsterfelijke
 »zielen heb mogen werkzaam zijn; ja, van achteren
 »heb ik mogen inzien, hoe alles moest zamenloopen,
 »opdat ik ook hier in deze gemeente den raad van
 »mijnen Heer en Zender zoude uitdienen; en zelfs
 »vele jaren na mijn vertrek, heb ik onderscheiden
 »zielen mogen ontmoeten, in welke ik het kracht-
 »dadige Godswerk in zwakker, of meer bevestigd
 »geloof mogt bespeuren, die mij onder aandoenin-
 »gen verhaalden, hoe juist in dien laatsten tijd van
 »oponthoud in mijne *Wijksche* gemeente, de Heere,
 »in deze of gene leerrede, een eenvoudig woord uit
 »mijnen mond had gelieven te nemen, dat door den
 »H. Geest tot een vuur en hamer was gemaakt tot
 »verbrijzeling hunner verharde harten. O, ik mag
 »dan hier zoo nog het een en ander aanstippen van
 »die wonderlijke leidingen Gods, met mij, den ellen-
 »digste in mij zelve gehouden; maar ik gevoel, wan-
 »neer de Heere mij door den H. Geest gelieft in te
 »leiden, waartoe Hij mij gebragt heeft; — door welke
 »moeijelijke posten Hij mij reeds zoo ontfermend heeft
 »doorgeleid; — tot welke groote einden Hij mij, als

»een nietig slijk in Zijne hand, heeft willen gebrui-
 »ken, en als ik dan daarbij zoo geloovig mag inzien,
 »dat Hij mij als geenen huurling in zijnen wijngaard
 »heeft gesteld, maar dat ik onwaardige, met al Gods
 »lieve kinderen, in dat eenwige trouw-verbond ben
 »op- en aangenomen, en zóó uit teedere liefde mijnen
 »God en Zender mag verkondigen; ik herhaal het,
 »dan gevoel ik, dat er eene eenwigheid zal noodig
 »zijn, om den rijkdom van Gods genade en ontfer-
 »ming te aanbidden en te prijzen."

•••••

IV. HOOFDSTUK

•••••

DETMAR'S BIJZONDER VERKEER MET GODVREUCHTIGEN BUITEN ZIJNE GEMEENTE.

Was DETMAR ten naauwsten verbonden aan zoo vele vrienden en vriendinnen des Heeren in zijne *Wijksche* gemeente, ook buiten dezelve, ja zelfs op verwijderden afstand, had hij vele godvreezende vrienden, met welke hij in den geest in zalige zielsvereeniging leefde, maar die hij ook, van tijd tot tijd, wanneer de Heere daartoe eenen weg geliefde te banen, mogt bezoeken. Veel heeft hij, gedurende zijn achtjarig verblijf te *Wijk*, ook dien aangaande, aangeteekend; en alhoewel het bestek van dit werk niet gedooft, dit alles te vermelden, zoo zullen echter in dit hoofdstuk, de meeste bijzonderheden, van dit gezegend verkeer, met de eigene woorden van DETMAR worden verhaald.

Onder zijne bijzondere vrienden verhaalt hij vooral van eenen achtingwaardigen grijsaard in het dorp *Nederhemert* woonachtig, het volgende: »Ik was niet lang in mijne *Wijksche* gemeente, toen ik een zeer bijzonder kind van God leerde kennen: het was een grijsaard; hij droeg eenen aartsvaderlijken naam, maar inderdaad had hij iets aartsvaderlijks in zijn achtbaar

»voorkomen en zijnen wandel, doch boven alles mogt
 »van dat geliefde kind Gods wel in waarheid als van
 »eenen **HENOCH** gezegd worden? *Hij wandelde met God.*
 »Zeer zeldzaam heb ik godvreezenden ontmoet, die
 »een zoodanig beoefenend leven voor den Heere, in
 »dagelijksche omgangen met Hem, in die mate mogten
 »kennen, als die teeder godvreezende grijsaard; ô, ik
 »heb wat zalige uren met dien ouden zielevriend door-
 »gebragt. Hij is mijne ziel in zoo vele omstandighe-
 »den tot opbeuring en troost geweest; maar ook zijne
 »godvruchtige raadgevingen, in sommige bijzondere ge-
 »vallen, zijn mij dikwijls van achteren zoo heilzaam
 »en verblijdend geweest; ja, de Heere heeft hem, in
 »tenen anderen zin, voor mij wel eens als eenen **ANANIAS**
 »gebruikt. Het gebeurde eens dat ik, nog niet lang
 »in mijne *Wijksche* gemeente gestaan hebbende, in
 »een geval werd gebragt, waarin ik niet alleen donker
 »voor mijn gemoed stond, maar ook diep moedeloos,
 »als bij de pakken nederzat; ja, ik moet het met die-
 »pe schaamte voor den Heere belijden, ik murmu-
 »reerde tegen den weg, waarin ik verkeerde, en zie
 »daar wordt mij geheel onverwacht gemeld, dat mijn
 »oude zielevriend van *Nederhemert* tot mij was over-
 »gekomen; ik kan niet beschrijven wat ik bij dat be-
 »rigt gevoelde, maar ik mogt gelooven, dat hij in den
 »aanbiddelijken weg des Heeren tot mij gezonden werd.
 »Eer ik van mijne kamer tot hem kwam, mogt ik
 »mij voor den Heere nederbuigen en Hem smeeken,
 »dat ik nu, hoe onverdiend ook, als bewijs zijner
 »ontfermende liefde, eens mogt ondervinden, dat Hij
 »in zijne gunst, dien zielevriend mij had toegezonden,
 »en zie daar! naauwelijks had ik hem ontmoet, of hij

»deelde mij mede, wat de reden was, dat Hij, zoo
 »geheel onverwacht mij kwam bezoeken; ook hij wist
 »de omstandigheid, die mij zoo zeer ter nederdrukte,
 »en daarmede mogt hij in het verborgen voor den
 »Heere werkzaam zijn; daar had hij geloovig mogen
 »inzien, dat hetgene mij was bejegend, eene ijdele
 »poging was van den vorst der duisternis, om mij uit
 »eene gemeente te verwijderen, waarin (zoo als hij ge-
 »looven mogt) nog zoo veel werk voor mij te ver-
 »richten was. Hij verhaalde mij vervolgens hoe hij,
 »nog dezen morgen, in het verborgen werkzaam voor
 »den Heere, daarin niet alleen was bevestigd, maar
 »zelfs eene zonderlinge aandrijving had, om mij te
 »ontmoeten, en mij datgene mede te deelen, wat er
 »tusschen den Heere en zijne ziel was omgegaan, ja
 »hoe die sterke begeerte om mij te ontmoeten zoo-
 »danig verlevendigde, dat hij, niet wetende of de
 »Heere hem ook nog onmiddellijk dienstbaar geliefde
 »te maken, tot mijne opbeuring in dezen weg, onder
 »biddend opzien tot Hem, tot mij gekomen was. O
 »hoe was mijne ziel gesteld bij dat zoo zichtbare bewijs
 »van die nederbuigende ontfermende liefde van mijnen
 »Verbonds-God; ja het was mij als of alles wat mij
 »slechts korten tijd te voren, zoo diep moedeloos ter
 »nederdrukte, van mijn gemoed werd afgenomen, of
 »al die duistere nevelen van bestrijdingen, aanvechtin-
 »gen van den vorst der duisternis, en murmureringen
 »van het zondige vleesch, in een oogenblik verdwenen
 »voor dat liefelijke zielverkwikkende licht des Geestes,
 »dat niet alleen het hart van den waardigen grijsaard,
 »maar ook mijn gemoed bestraalde, en onze zielen zóó
 »ontgloeide, dat toen vele uren als oogenblikken wa-

»ren voorbij gesneld, wij niet konde scheiden zon-
 »den ons alvorens plegtig neder te buigen voor den
 »Heere. Maar wat Hij onder dat bidden geliefde te
 »schenken, dat kan ik in geene woorden brengen. De
 »uitlatingen aan onze zielen, waren in die mate, dat
 »het broze ligchaam er onder zoude bezwijken; en
 »zoo in onzen God gesterkt, verkwikt en verblijd na-
 »men wij afscheid van elkander; maar ó toen ik in
 »de eenzaamheid terugkwam, was mijne ziel als eenen
 »gewaterden hof voor den Heere; ik kon mij niet diep
 »genoeg voor Hem verootmoedigen, bij dat levendig
 »en gevoelig inzien van die nederbuigende liefde en
 »genadige ontferming van mijnen Verbonds-Gods; ó wat
 »maakte het mij klein voor den Heere, zijne tee-
 »dere bemoeijingen met zulk eenen onwaardigen als
 »ik mij zelven gevoelde, te bewonberen en te aan-
 »bidden."

»Ik heb met dien lieven ouden vriend nog eens eeni-
 »ge, bijzonder zalige, verkwikkende uren doorgebracht,
 »in de woning van twee godvreezende gezusters in de
 »naburige gemeente *Veen*. Ik heb in die gemeente
 »destijds zeer vele liefdebeurten waargenomen; omdat
 »mijn geachte medebroeder aldaar door eene tering-
 »achtige ziekte was aangetast, die hem ook, nog in
 »jeugdigen leeftijd, ten grave heeft gebragt; dit gaf
 »aanleiding dat ik dikwijls dien medebroeder bezocht,
 »en nu zoude mijn oude zielevriend mij vergezellen
 »tot aan het dorp, en mij dan afwachten in de wo-
 »ning van de reeds gemelde gezusters; dit gebeurde
 »dan ook zoo; na eenigen tijd met broederlijke liefde
 »en hartelijken ernst met mijnen geachten medebroee-
 »der doorgebragt te hebben, nam ik afscheid, en

»ging mijnen vriend bij 'de gezusters oprocken. Hoe-
 »wel ik met zeer veel genoegen bij mijnen medebroer-
 »der was geweest, verlangde ik echter zeer, om in
 »het gezelschap van drie zulke nabij levende kinderen
 »Gods mij te bevinden; ja, toen ik op weg naar die
 »woning was, dacht ik dáár te zullen ondervinden,
 »dat die lieve kinderen Gods met opgewekte en ver-
 »eenigde harten zouden zamen zijn; doch hoe werd
 »ik, slechts weinige oogenblikken na mijne komst,
 »treurig in mijne verwachting teleur gesteld, in plaats
 »van een zielsvereenigd zamen zijn, bespeurde ik eene
 »doodigheid die mij zóódanig trof, dat mijn gemoed
 »daar, zeer onder beklemd werd; de gesprekken, ja,
 »werden nog gaande gehouden, maar ach! het was
 »zoo optemerken, er heerschte geen leven aan de
 »zielen, de gemoederen waren gesloten. Toen wij
 »vervolgens onderling eenige spijs zouden nuttigen,
 »werd mij verzocht het voorgebed te doen; met eene
 »bezwaarde ziel nam ik dit werk op; maar daarin
 »behaagde het den Heere mij te doen inzien, dat ik
 »mijne verwachting op die vromen gesteld had en Hem
 »had voorbijgezien; o ik mogt toen, met diep gevoel
 »des harten, mijne schuld voor Hem belijden, en
 »ootmoedig smeeken, dat Hij zijn vriendelijk aan-
 »gezicht niet verder voor ons verbergen, maar met
 »de bewijzen van zijne verzoende gunst in ons midden
 »komen mogt. Ik vond veel toegang tot den Heere
 »in dit bidden, en ik mogt ootmoedig gelooven, dat
 »Hij ons smeekgebed zoude verhooren; maar ó die
 »Goddelijke verhooring was iets bijzonders; wij waren
 »gezamenlijk als versmolten voor den Heere, en wat
 »ik zoo zeer als *mijne* schuld moest belijden, dit had

» ook bij de anderen plaats; onze harten en monden
 » werden als ontsloten, en onderling moesten wij met
 » schaamte voor den Heere belijden, hoe er nog zoo
 » dikwerf, geen gevoel van behoefte aan Hem plaats
 » vindt; maar wij mogten daarbij ook met geestelijk
 » licht inzien, hoe hij ons als zulke trouweloozen reeds
 » van eeuwigheid had gekend en in het vredeverbond
 » had aangenomen; wij mogten bij vernieuwing die
 » eeuwige liefde en trouw van onzen Verbonds-God
 » roemen en bewonderen; ja, wij werden bij Geestes-
 » licht ingeleid in de wegen, welke de Heere in het
 » bijzonder met ons had gehouden, en bij dat alles ge-
 » voelden wij den sterken liefdeband tot God, die ons
 » zaamverbond; geen wonder, dat de tijd van scheiden
 » al te spoedig dáár was. Nadat wij alvorens den Heere
 » hartelijk gedankt hadden, namen wij met verkwikte
 » en in God verblijde zielen afscheid, maar hetgene
 » wij dáár hadden genoten, was mij en ook de overige
 » vrienden als eene verkwikkende teerkost op onze
 » vreemdelingsreis."

Onder zoo vele Godvruchtige vrienden en vriendin-
 nen in den omtrek der *Wijksche* gemeente; verhaalt
 DITMAR in het bijzonder van eenen geliefden ziele-
 vriend, in het dorpje *Drongelen* woonachtig, het vol-
 gende:

» Ik had slechts één jaar in mijne *Wijksche* gemeente
 » gestaan, toen ik op eene bijzondere wijze, een zeer
 » geoeft kind van God leerde kennen, waaraan ik
 » zeer naauw verbonden werd in den Heere. Ik moest
 » mijne eerste vacatuurbeurt vervullen in de kleine ge-
 » meente te *Drongelen*, en ik predikte aldaar, met
 » veel opgewektheid voor mijn gemoed Paulus woor-

»den, Romein. VIII: vs. 33 en 34. Na de Gods-
 »dienstoefening kwam ik in de woning van den ou-
 »derling dier gemeente, dáár ontmoette ik, benevens
 »hem; een groot aantal Godzaligen, en ik mogt dáár
 »tot mijne blijdschap en verootmoediging voor den
 »Heere, hooren, tot welk eenen zegen voor hunne
 »harten, Hij mijne eenvoudige prediking gemaakt had;
 »o, ik zag daar een aantal bevestigde kinderen Gods,
 »die ik nimmer te voren ontmoet had, maar dat *zelfde*
 »werk, dat *zelfde* leven voor den Heere; dat dáár
 »werd besproken, terwijl Hij zelf zoo zichtbaar met
 »zijn Geest in het midden was, dat lag, in wei-
 »nige oogenblikken, tusschen onze zielen eenen liefde-
 »band, die de wereld niet kent; ja, het was daar in
 »die woning als eene poorte des Hemels; alleen het
 »scheiden herinnerde ons, dat wij nog op de doorrei-
 »ze waren naar het vaderlijke huis; maar is het hier
 »al zoo zalig, als de Heere zijne kinderen eens in eene
 »ruime mate met hemelsch manna wil verkwikken,
 »wat zal het dan zijn, als wij den strijd te boven,
 »om nimmer meer te scheiden, met alle gezaligden,
 »voor den Troon des Lams zullen verkeerén.

»Inzonderheid, werd er toen ook een naauwe zie-
 »leband gelegd, tusschen mij en dien Godvruchtig-
 »gen vriend te *Drongelen*: ik had veel gelegenheid
 »om hem te ontmoeten, door langdurigheid der va-
 »cature aldaar; maar ik kan betuigen, dat ik zeld-
 »zaam het evenbeeld van dezen Godvruchtigen man
 »heb aangetroffen, zoowel in zijn dagelijksch naauw-
 »gezet leven, als in zijne bijzondere geoeftendheid
 »in het Heilige woord; ja nimmer zal ik die zalige
 »uren vergeten, die ik met dien lieven vriend heb

»mogen doorbrengen, en behaagde het den Heere,
 »mijn eenvoudig dienstwerk dikwijls aan *zijn* gemoed
 »te willen zegenen, ook zoor *mijne* ziel was hij niet
 »zeldzaam een gezegend middel in Zijne hand tot
 »opwekking en bemoediging. Ik ben dikwijls zóó za-
 »lig verkwikt en opgewekt van hem gescheiden, dat
 »de moeilijkheden aan deze langdurige vacature ver-
 »bonden, vooral in den wintertijd, daardoor merke-
 »lijk werden verligt."

Maar ook op eenigzins verderen afstand van zijne
 gemeente was DETMAR in den geest naauw vereenigd
 met vele Godvruchtigen; onder anderen vermeldt hij
 daarvan voornamelijk het volgende:

»In de geboorteplaats mijner lieve echtgenoot, (het
 »dorp *Driel* in de *Bommelerwaard*) had ik, nevens
 »andere godvruchtigen, eene oude lieve vriendin
 »in den Heere, waaraan mijne ziel innig verbon-
 »den was. Het was een teeder geliefd kind van God,
 »dat door zulke diepe proef- en kruiswegen was
 »geleid, als maar weinige godvruchtigen kennen, en
 »waaronder, indien de genade Gods niet wonderdadig
 »sterkte, het vleesch zoude bezwijken. Bij zoo
 »vele tijdelijke rampen en wederwaardigheden, als
 »zij, in armoede naar de wereld, reeds had door-
 »geworsteld, kwam nog het verscheurende voor het
 »moederhart, dat een van hare naaste betrekkingen
 »eenen schandelijken dood moest ondergaan; en bij
 »dat alles, was zij een zeldzaam teërgeliefd kind van
 »God. Ik leerde haar reeds kennen, toen ik met
 »mijne lieve echtgenoot, in dien bangen tijd, mijner
 »voorbereiding tot de predikdienst, in *Gelderland* was,
 »en toen reeds was die oude, zoo zwaar beproefde

»vriendin des Heeren, mij tot-zoo veel opbeuring en
 »bemoediging; ja, Hij had mij op hare ziele gebon-
 »den, en schonk haar zóó veel geloofsvrijmoedigheid,
 »om, toen ik een aardsch afscheid van haar nam,
 »tot mij te zeggen, »dat ik maar goeden moed zoude
 »houden, want Hij, die mij geroepen had, was de
 »Almagtige, maar ook de getrouwe; Hij zoude het
 »maken.”” En de Heere heeft niet alleen hare
 »geloofsverwachting, boven bidden en denken vervuld,
 »maar nog meer dan dat; toen ik reeds te *Wijk* bij
 »*Heusden* als leeraar stond, leefde nog dat zeldzame
 »kind van God, in eenen weinig bereikt wordenden
 »ouderdom. O, toen ik haar de eerstemaal in mijn
 »gewaad als predikant bezocht, toen ging er wat om
 »in onze zielen; zij breidde de handen tot mij uit,
 »en dankte haren drieënenigen Verbonds-God, dat hij
 »haar gebed zoo zichtbaar had verhoord, en dat hare
 »oogen dit nog mogten zien. Nog menigmaal heb ik
 »dat lieve zwaar beproefde maar teérbeïnde kind van
 »God bezocht, en altpos vond ik haar nog vet en
 »groen in haren zoo hoogen ouderdom, en slechts
 »korten tijd vóór dat ik mijne *Wijksche* gemeente
 »verliet, nam ook de Heere dat lieve kind tot zich
 »van eene aarde, die voor haar zoo zeer een dal van
 »tranen was.”

Ook in *'s Hertogenbosch* had DETMAR zeer geliefde
 godvreezende vrienden, van welke hij in zijne aantee-
 keningen het volgende verhaalt:

»Dat *'s Hertogenbosch* is eene gedenkwaardige plaats
 »voor mij; dáár had ik, behalve lieve familie-be-
 »trekkingen, die den Heere vreezen, een aantal tee-
 »dere, godvreezende vrienden en vriendinnen; maar

»nog iets bijzonders maakte mijn kort verblijf, wan-
 »neer de Heere daartoe den weg gebaad had, zoo
 »regt aangenaam. Ik mogt aldaar den godzaligen om-
 »gang genieten van twee waardige dienaren van Gods
 »kerk: de Hoogleeraren FORBURN en TEN OEVER. O,
 »wat heb ik in het zalig verkeer met deze beide
 »waardige mannen in nadruk ondervonden, hoe de
 »genade Gods nederig en klein maakt; ja, dat veel
 »grootere geleerdheid en rang, in geene aanmerking
 »komen, als het inwendige genade-leven de zielen
 »zoo naauw en innig verbindt. Het is voor eenen
 »Dienaar van CHRISTUS, die uit teedere liefde voor
 »Hem, niets vuriger begeert, dan zielen voor zijn rijk
 »in te winnen, altoos zielsverblijdend, lieve kinderen
 »Gods te ontmoeten, maar het is toch nog iets bijzon-
 »ders, als hij met geliefde medebroeders mag verkeer-
 »ren, die, hoe uitstekend ook in talenten, echter in
 »den geest met hem vereenigd zijn; en zoo onder-
 »vond ik dit, met deze zoo waardige Godsmannen;
 »ó, ik ben dikwijls met opzien hunne woning gena-
 »derd, van wege het gevoel mijner geringheid, maar
 »dan behaagde het den Heere ook menigmaal, dat
 »opzien vooral weg te nemen, als ik dat *zelve* le-
 »ven voor Hem door hen hoorde bespreken, en dan
 »schonk Hij mij wel eens eene bijzondere inleiding
 »in de zonderlinge wegen met mij, onwaardige in
 »mij zelven, gehouden, zoodat het zamen zijn met
 »deze waardige dienaren van CHRISTUS, dikwijls door
 »zijne nabijheid voor onze zielen zalig verkwikkend
 »was; ja, (ik teeken het met innig gevoel van dank-
 »baarheid aan den Heere aan,) in onderscheidene om-
 »standigheden beschikte Hij die godvruchtige man-

»nen, om mij zoodanigen wijzen raad en bestuur te
 »geven, waarvan ik het heilzame in mijn jolgend,
 »gewichtig dienstwerk heb mogen ondervinden; ook
 »heb ik meermalen een predikheurt voor hun Hoog
 »Eerw. waargenomen, (en ik mag betuigen, niet on-
 »gezegend) ook dat zelfde groots en statige kerkge-
 »bouw hetwelk nu in eenen Roomschen afgodstempel
 »is veranderd. Maar, zoo als ik reeds aanteekende,
 »ik had aldaar een aantal lieve vrienden in den Heere,
 »vele van hen zijn nu reeds voor den Troon, en
 »anderen aan welke ik met zielsbanden vereenigd
 »blijf komen met mij het vaderlijke huis al nader.
 »Het is waar, in vergelijking van de talrijke bevol-
 »king dier stad, is er slechts eene kleine gerefor-
 »meerde gemeente, maar het is ook waar, dat de
 »Heere nog veel van zijn geliefd volk in die stad had;
 »ó! ik heb dáár wat lieve gezelschappen mogen bij-
 »wonen met innig aan den Heere en aan elkander
 »verbondene kinderen Gods, van welke in nadruk kon
 »getuigd worden: *waar liefde woont gebiedt de Heer*
 »*den zegen*, vooral in de woning van eenen vrolij-
 »ken en veeltijds opgewekten Christen; zijne woning
 »mocht wel de herberg der vromen genoemd worden,
 »niet alleen bragt zijn handwerk mede om vele men-
 »schen bij zich te ontvangen, maar de lieve man en
 »ook zijne godvreezende echtgenoot, ja zelfs hun zoon
 »aan wiens ziel de Heere ook krachtdadig arbeidde,
 »hadden uit Kefde voor hunnen God, ook zoo veel
 »voor Zijn volk over, dat zelfs de armste vrome naar
 »de wereld, met veel meer blijdschap en liefde werd
 »ontvangen dan de rijkste wereldling, ofschoon aan
 »diens komst ook tijdelijk voordeel mocht verbonden

»zijn. Ik kan getuigen, dat ik slechts zeldzaam op
 »eene plaats verkeerde heb, waar ik eenen zoodanigen
 »band van liefde en vereeniging in den Heere onder
 »de vromen mogt bespeuren als te dezer plaatse; ja
 »het was zichtbaar dat Hij zijn lief volk, dat hier door
 »het bijgeloof zoo in menigte werd omringd, des te
 »naauwer aan elkander had verbonden. Ik heb hier
 »eenen zaligen omgang gehad, niet alleen met den ge-
 »melden vriend, maar ook met vele andere godvruch-
 »tigen, inzonderheid met eene lieve teedere Christin,
 »wie de Heere veel geestelijk licht had geschonken;
 »dit naauwgezet levende kind van God, sprak niet veel
 »in meer talrijke gezelschappen; maar als dan ook de
 »Heere haar eens bijzonder opwekte en eenen spre-
 »kenden mond gaf, ó! dan kon men het zoo gevoelen,
 »hoe hare geheele ziel doordrongen was, van hetgene
 »zij besprak; ook in hare woning heb ik vele zalige
 »uren doorgebracht, en daar hebben wij wel eens mo-
 »gen ondervinden, hoezeer de woorden van den Heere
 »Jezus worden bevestigd: *»waar TWEE of DRIE in mij-
 »nen Naam vergaderd zijn, dáár zal Ik in het mid-
 »den wezen.*» Nog is dit lieve kind van God met mij
 »op de woestijnreis; maar van tijd tot tijd behaagt
 »het den Heere mijne ziel te verkwikken, door de
 »godvruchtige brieven, die ik van haar mag ontvangen.

»Ik was hier ook naauw verbonden aan een bijzon-
 »der kind van God, die, als de Heere hem, door
 »zijnen Geest, geliefde in te leiden, uit zijnen geestelijken
 »schat oude en nieuwe dingen kon voortbrengen, en
 »geen wonder, toen ik hem de laatste maal hier be-
 »neden, ontmoette, was hij bijzonder opgewekt voor
 »zijn gemoed, ja nog vet en groen in eenen zeldzamen

sonderdom van ~~veert~~ *en negentig* jaren. Hij was maar wachtende op de komst van zijnen Heer en de dood, — die lieve bode des vredes, die hem wel dra zoude komen aflossen, wachtte hij met onderworpen verlangen in. — Hij nam van mij een plegtig zegenend afscheid, dat uit het opgewekt gemoed van eenen achtbaren godzaligen grijsaard van *vier en negentig* jaren voortgevloeid, op mij in het bijzonder, maar ook op alle aanwezigen, eenen aandoenlijken, diepen indruk maakte; doch nimmer heb ik krachtiger dan in deze oogenblikken aan mijne ziel gevoeld, dat onze scheiding niet altoos zoude voortduren, maar dat wij eens voor den troon van onzen drieëenigen Verbonds-God voor eeuwig zouden worden hereenigd, om Hem, met alle vrijgekochten door het bloed des Lams, te bewonderen, te aanbidden en groot te maken."

Voor al heeft *DETMAR* veel aangeteekend, wegens het verkeer met zeer vele godzaligen te *Klundert* en op andere plaatsen in dien omtrek; de meeste bijzonderheden daarvan verhaalt hij op de volgende wijze: "Onder de verschillende plaatsen, waar ik, gedurende mijn verblijf te *Wijk* bij *Heusden* met godvruchtige vrienden en vriendinnen mogt verkeerem, behooren vooral te *Klundert*, en eenige plaatsen in dien omtrek, door mij te worden vermeld. Ik was daar op eene bijzondere wijze in kennis gebracht, door eenen godvreezenden man die te *Wijk* bij *Heusden* onder mijn gehoor was geweest, en wien de Heere daaronder eenen bijzonderen zegen had gelieven te schenken; dit gaf aanleiding, dat ook eenige andere godvruchtigen uit dat oord, tot mij overkwamen, en

»al aanstonds werden er zielsbanden tusschen mij en
 »dat lieve volk Gods gelegd. Onderscheidene malen
 »hebben die lieve vrienden mij later bezocht. Zij
 »drongen nu ook sterk bij mij aan, dat ik hen we-
 »derkeerig eenige dagen mogt bezoeken. De Heere
 »heeft daartoe niet alleen den weg willen banen, maar
 »ook zichtbaar de bewijzen zijner Goddelijke goedkeu-
 »ring willen schenken in den bijzonderen zegen, waar-
 »mede dit kort verblijf mogt worden achtervolgd.
 »Ik gedenk nog met blijdschap aan die zalige uren,
 »die ik, onder vele van Gods kinderen doorbragt,
 »nabij *Zevenbergen*, in de woning van godvreezende
 »echtgenooten, wáár ik met zoo veel liefde werd ge-
 »herbergd. De Heere was daar bijzonder in het mid-
 »den, en schonk zijnen kinderen veel leven aan hunne
 »zielen; ja, wij gevoelden het, wij waren te zamen
 »tot versterking van ons onderling geloof en niet min-
 »der tot opwekking en vermeerdering van onze liefde
 »tot den Heere en tot elkander, en wij ondervonden
 »het zoo nadrukkelijk *hoe goed het is wáár broeders*
 »*en zusters van hetzelfde huis te zamen wonen.* —
 »Maar ook in de naburige *Klundert*, heb ik, tijdens
 »dit eerste bezoek en ook vervolgens, vele zeer geoe-
 »fende en nabij den Heere levende vromen leeren
 »kennen en beminnen; inzonderheid eenen dierbaren
 »harte-vriend, aan wien mijne ziel ten naauwste ver-
 »bonden was in God. Ik werd in zijne woning met
 »zeer veel liefde ontvangen en geherbergd; want ook
 »zijne waardige echtgenoot vreesde den Heere, en
 »in sommige zijner lieve kinderen was iets goeds
 »voor Hem te bespeuren, dat zich, in lateren tijd,
 »al meer en meer heeft bevestigd; ó, wat was het

»dikwijls zalig in die woning, als de Heere ons zoo
 »bijzonder inleidde, in die eeuwige souvereine ver-
 »kiezings-liefde en in die wegen, waardoor Hij ons
 »zoo ontfermend en goedertieren had geleid; —
 »maar ik bezocht ook met mijnen zielevriend vele
 »andere godvruchtigen, en daaronder ook zeldzame
 »lichten in de genade; ô! het mogt zoo in waarheid
 »van die plaats gezegd worden, dat aldáár vele ge-
 »wichtige kinderen Gods, en ook vele zielen, die de
 »Heere in waarheid zoekende gemaakt had, werden
 »gevonden. Ik herinner mij nog levendig eenen bij-
 »zonder aangename middag, doorgebracht in de wo-
 »ning van een voornaam lid dier gemeente, wiens
 »rechtgenoot zoo innig teeder voor den Heere leefde:
 »Zij had bij die gelegenheid eenige gewigtige vromen
 »genoodigd, maar zij mogt vooraf met die zamen-
 »komst ernstig biddende voor den Heere werkzaam
 »zijn, en Hem ootmoedig smeeken, dat Hij toch met
 »zijn Geest in het midden mogte komen; en de
 »Heere heeft het gebed van zijn kind verhoord; want
 »het ging ons hier op dezelfde wijze, als mij vroeger
 »te *Brakel*, (waarvan ik ook iets heb aangeteekend),
 »wij genoten zooveel zalige hemelspijs, en daarvan
 »mocht ook de lieve gastvrouw zulk eene ruime mate
 »ontvangen, dat de spijsen welke zij met zoo veel
 »liefde en zorgvuldigheid voor ons had toebereid, bijna
 »in geene aanmerking kwamen; ja, dat kunnen toch
 »Gods kinderen, door genade, in opregtheid getuigen,
 »dat het hun, bij welgesteldheid des gemoeds, in
 »hunne zamenkomsten niet te deen is om spijs of
 »drank; neen, als de Heere hunne zielen maar wil
 »verkwikken met dat betere Hemelsche manna, dan

»bevinden zij zich naar hun vernieuwd deel, veel
 »liever in de armste hut, onder nabij den Heere
 »levende vromen, dan aan het heerlijkste gastmaal,
 »waar dat gemist wordt. Het was dan hier ook bij-
 »zonder verkwikkend voor ons gemoed; de Heere
 »was in het midden, en gaf aan zijne kinderen eenen
 »sprekenden mond, en een opgewekt gemoed om
 »zijne wonderdaden te vermelden. Onder de aanwe-
 »zigen bevond zich ook een zeldzaam licht in de ge-
 »nade, het was een vader in Christus die reeds eenen
 »zeer hoogen onderdom bereikt had. Van onze on-
 »derlinge gesprekken verstond hij niets, want hij
 »miste het zintuig des gehoors, en het eenige deel
 »wat hij aan dezelve nemen konde, geschiedde door
 »middel van het schrijven op eene lei; toen ik mij
 »op zoodanige wijze met hem onderhield, ging mijn
 »hart uit van wege zijn spreken, want de Heere schonk
 »in die oogenblikken zoo veel leven aan het gemoed
 »van dezen godzaligen grijsaard, dat zijn mond als
 »eene vloeiende fontein werd, om den rijkdom van
 »Gods eeuwige liefde en barmhartigheid, ook aan Hem
 »bewezen, te vermelden; ja dat zamenzijn aldáár,
 »was zoo verkwikkend voor onze zielen; het was als
 »eene voormaak van de eeuwige gelukzaligheid, en
 »het werd aan ons bevestigd wat wij, in den Heere
 »verblijd, nog mogten zingen:

»Hier wordt de rust geschonken;

»Hier 't vette van Gods huis gesmaakt,

»Een volle beek van wellust, maakt

»Hier elk in liefde dronken,

»Ja, ik heb hier, gedurende dit eerste korte ver-
 »blijf, en vooral ook nog in lateren tijd, eenen zaligen
 »omgang gehad met vele gewigtige vromen, lieve vrien-
 »den en vriendinnen in den Heere, van welke de
 »meesten reeds in de zalige ruste mij zijn voorgegaan;
 »onder velen, vooral ook met eenen waardigen vriend,
 »aan wien het opzigt over ouderlooze kinderen was
 »toevertrouwd; dit was een bijzonder nuttig man in
 »die gemeente, en een voorbeeldig licht in Gods werk;
 »maar ach! hoe zoude ik, in deze aantekeningen, van
 »al die kinderen Gods kunnen gewagen, aan welke ook
 »dáár mijne ziel was verbonden; neen, maar in den
 »Hemel zal ik eenmaal die lievelingen des Heeren we-
 »derzien, en dáár zullen wij beter kunnen herdenken,
 »wat de Heere op de woestijn-reis ons onderling deed
 »genieten, als ik er hier gebrekkig van zoude moeten
 »stamelen. Ook heb ik hier onderscheidene malen eene
 »predikbeurt waargenomen, voor mijnen achtingwaar-
 »digen medebroeder, den leeraar dier gemeente, en
 »ik mag (alléén tot roem van mijnen Goddelijken mees-
 »ter) getuigen, dat dit eenvoudig dienstwerk nog tot
 »eenen grooten zegen heeft mogen verstrekken; vooral
 »tot krachtdadige bekeering van zorgeloze zondaren;
 »en wel inzonderheid van eenen roekeloozen wereld-
 »ling, die nimmer in 's Heeren heiligdom verscheen,
 »doch nu alleen uit nieuwsgierigheid was opgegaan.
 »De Heere had hem onder deze leerrede stil doen
 »staan op zijnen zondigen weg, en het Godswerk werd
 »met zoo veel kracht in zijne ziel voortgezet, dat hij
 »geenen geruimen tijd na zijne aanvankelijke ontdek-
 »king, zich in een volkomen geloof mogt overgeven
 »aan den Heere JESUS als zijnen Borg en Zaligmaker.

»Hij is mij, in lateren tijd, een dierbaar vriend en broeder in den Heere geworden; maar is mij ook reeds vóórgegaan in de zalige rust, en zijn geloof is reeds met een heerlijk aanschouwen afgewisseld (*).

»Op zoodanige wijze behaagde het den Heere het stempel zijner Goddelijke goedkeuring te willen drukken op het kort verblijf, dat ik van tijd tot tijd aldaar heb gehad, ja, ik mag, dat verblijf, voor het zellige verkeer aldáár met zoo vele lieve kinderen Gods, onder de aangenaamste en zielverkwikkendste tijden mijns levens rekenen.

»Maar ook in het naburige *Fijnaard*, heb ik, in het gezelschap van mijnen geliefden zielevriend uit de *Klundert*, vele gewigtige vromen mogen ontmoeten, en daaronder vooral ook zijnen behuwdbroeder, een man waaraan de Heere groote dingen gedaan heeft, en met wien ik ook in eene bijzondere zielevereeniging mogt verkeerén. Ook in het verder gelegen *Prinsenland* heeft de Heere mij nog als een gering werktuig in zijne hand, gelieven te gebruiken, tot waarachtige bekeering van onderscheidene zorgelooze werelddienaren. Ik had daar vooral twee teederlevende Godvruchtigen, aan welke ik zeer naauw verbonden was, het was eene bejaarde weduwe en haar waardige huisgenoot. In hare woning heb ik ook meermalen eenige dagen doorgebracht, en veel, zeer veel voor mijne ziel genoten in den omgang met twee zulke lieve kinderen Gods, vooral omdat

---

(*) Het treffende verhaal der bekeering van dezen man, kan de lezers meer uitvoerig vinden, in het zoo belangrijke werk, door DEIMAR geschreven onder den titel: *de Reisigers op den weg naar den Hemel* enz. op blad. 45 en vervolgens; uitgegeven te Amsterdam bij G. van Peursem, 1834.

»hij met zijnen Geest zoo telkens in ons midden was,
 »en wanneer wij dan in den weg des Heeren, met
 »ons gehouden, werden ingeleid, smolten onze zie-
 »len zoo zonderling in één; want daarin werd ook
 »bijzonder Gods belofte in ons vervuld: »ik zal ze
 »eenërlei hart en eenërlei weg geven." Bij zoodanige
 »gelegenheid heb ik meermalen eene predikbeurt voor
 »den ouden waardigen Leeraar dier gemeente vervuld;
 »vooral behaagde het den Heere eenen bijzonderen
 »zegen, tot krachtdadige teregtbrenging van onderschei-
 »dene zondaren, te willen schenken, onder eene leer-
 »rede, door mij aldaar gehouden over 1 Joh. III: 2;
 »ja! ik heb daar van achteren de treffenste bewijzen
 »van ontvangen, die mij bij het diepe gevoel mijner
 »onwaardigheid en geringheid in mij zelve, tranen
 »van verwondering en dankbaarheid deden storten
 »voor den Heere.

»Zoo heb ik dan tijdens mijn verblijf te *Wijk bij*
Heusden, in verschillende oorden, vele kinderen Gods
 »mogen ontmoeten, aan welke ik met zalige banden
 »in den Heere voor de eeuwigheid ben verbonden.
 »Maar wáár ik hen ook aantrof, ik vond overal die
 »armen en ellendigen in zich zelve, die, buiten Chris-
 »tus, niets vermogten, maar ook, door vrije genade,
 »van alles buiten Hem hadden leeren inzien, en die
 »den grond van hunne zaligheid alleen hadden mogen
 »zoeken en vinden in zijne algenoegzame gerechtigheid,
 »als hunnen dierbaren en gezegenden Borg.

»O dat zalige verkeer met al die kinderen Gods
 »aan verschillende oorden, die *dezelfde* tale Kanaäns
 »spraken, welke de Heere in zijne ontfermende liefde,
 »ook mij gegeven heeft te verstaan, en die met mij

»den koers naar *hetzelfde* Sion hebben leeren rigten,
 »zal ik nimmer vergeten; maar is het h  r al zoo
 »zalig verkwikkend met zulke lievelingen van Jehova
 »om te gaan, of, afwezigheid, in het verborgen voor
 »den Heere, met hen gemeenschap der Heiligen te
 »oefenen, wat zal het dan eens zijn, als wij niet
 »meer uitwonen van den Heere, maar in zijne nabij-
 »heid, als gekochten door zijn bloed, met alle geza-
 »ligden zullen smaken, verzadiging van vreugde en
 »liefelijkheden, aan zijne regterhand eeuwiglijk en
 »altoos."

V. HOOFDSTUK.

DETMAR'S VERTREK VAN WIJK BIJ HEUSDEN, KOMST
EN VERBLIJF TE WOERDEN.

Zoo was dan eindelijk het aandoenlijke uur gekomen, waarin DETMAR een gezegend afscheid zoude nemen van zijne geliefde *Wijksche* gemeente, waaraan hij, door een bijna acht-jarig verblijf, en zoo vele treffende gebeurtenissen daarin voorgevallen, ten naauwste verbonden was. Hij verrigtte dit gewigtige werk, onder vele aandoeningen, zoowel van zijnen kant, als van die zijner onvergetelijke gemeente, naar aanleiding van Handelingen: XVIII, vs. 20 en 21^a. *En als zij baden dat hij langer bij hen blijven zoude, bewilligde hij 't niet; maar hij nam afscheid van hen.*

Het vertrek van DETMAR en zijn gezin, op den volgenden dag, was zeer treffend; een groot aantal geliefde vrienden, onder welke vele godvruchtigen, deden hem en de zijnen uitgeleide tot aan het einde van het dorp, en aldaar werd toen nog een voor beide zijden zeer aandoenlijk afscheid genomen.

»Zoo heb ik dan eene gemeente verlaten,» (zegt DETMAR) »alwaar ik zeven jaren en negen maanden »heb mogen arbeiden, niet alleen met veel genoegen

»en blijdschap, maar (dit zeg ik tot roem van Gods
 »genade) ook tot zegen voor vele onsterfelijke zielen.
 »Echter moet ik betuigen (en dit was ook bij mijn
 »scheiden van deze gemeente mijne klaagstof voor
 »den Heere) dat ik, in duizenden opzigten, veel ben
 »te kort gekomen. O, ik gevoelde zoo in nadruk het
 »gewichtige van het werk, waartoe de Heere mij ge-
 »roepen had. Welk eene zaak van het grootste belang
 »is het, zielen, voor eene eeuwigheid geschapen, voor
 »zijne rekening te hebben. Wat zal het te zeggen
 »zijn, als er één door onze schuld zal zijn verloren
 »gegaan. Ieder godvruchtig Leeraar zal in dezen wel
 »voor den Heere moeten klagen over veel ontrouw.
 »O, wat spreken zij dikwijls, daar zij zwijgen, en
 »zwijgen zij, daar zij spreken moeten. Wat heeft
 »er dikwijls eene verkeerde schaamte voor en een on-
 »betamelijk opzien tegen menschen plaats. Wat missen
 »zij dikwerf die liefde en dien ijver voor den Heere,
 »die als het ware, het beweegrad zijn moet om hen
 »vurig in 's Heeren werk te doen loopen. Ik voor mij
 »wil gaarne openlijk belijden in dit gewichtige werk zeer
 »veel te kort te komen, en zoo moest ik mij ook voor
 »den Heere nederleggen, verzoening vragende over zoo
 »veel verzuim en over zoo vele verkeerdheden, die
 »mij aldaar, in al de deelen van de dienst, hadden
 »aangekleefd. O, dat bloed van mijnen Goddelijken
 »en overdierbaren Borg, dat ik in alles zoo noodig
 »heb, dat had ik ook noodig bij het scheiden van deze
 »geliefde gemeente; ofschoon het ook, door genade,
 »mijn voorregt was geweest, dagelijks mijne knieën
 »voor den Heere te buigen, en om verzoening in dat
 »dierbaar bloed te smeeken."

Nadat DETMAR op zijne doorreize, ook te *Gorinchem*, nog van eenige geliefde vrienden en vriendinnen, aan welke hij ook met naauwe zielsbanden was verbonden, een teeder afscheid had genomen, vervolgde hij met zijn gezin de reis naar *Woerden*. Van de gesteldheid van zijn gemoed op die reize, teekent DETMAR het volgende aan:

»Ik was (gelijk mijne lieve echtgenote), zeer getroffen, toen wij op het voertuig zaten, dat ons naar *Woerden* bragt. Het, scheiden van eene mij onvergetelijke gemeente, en van zoo vele naauw verbonden in den Heere in dezelve, was zeer droevig voor onze harten; daarenboven was mijne ziel nog zeer bezwaard, dewijl ik op reis was naar een land en eene stad, waar ik bijna geheel onbekend was; ook drukte het zware van den post, dien ik reeds op den aanstaanden Zondag te vervullen had, mij diep ter neder. Ik was wel verre van blijmoedig te zijn, neen, mijne bange ziel riep, op dat voertuig, zuchtende tot den Heere; maar toen ik al meer en meer de plaats mijner aanstaande bestemming naderde, greep ik, als PAULUS, moed, want de Heere kwam mij toen vóór met bijzondere beloften: dat ik hier (hoewel *Wijk* verlaten hebbende), ook op *Zijn* grondgebied was, en Hij ook hier de God van *Bethel* voor mij zijn zoude; dat Hij hier ook alle schepselen in zijne hand had en dat zij, zonder zijnen wil, zich niet konden bewegen. O, hoe gevoelde ik nu op nieuw mijne behoefte aan den Heere; ja, ik mogt, zoo stil op dat rijtuig gezeten, pleitende zijn op de beloften van mijnen Drieëenigen Verbondsgod, en onder gevoelige aandoeningen schonk Hij

„mij op nieuw te gelooven, dat ook nu Zijn oog, als
 „de Getrouwe, op mij zijn zoude, om mij, ellendige,
 „onbekwame worm, te helpen en te onderschragen;
 „en zoo in mijnen God gesterkt, reed ik met de mij-
 „nen, aan den avond, de poort der stad *Woorden*
 „binnen.”

Buitengewoon groot waren de bewijzen van hoogach-
 ting en liefde, waarvan DETMAR en zijne echtgenoot al
 aanstonds de treffendste bewijzen ondervonden; hij
 zegt daarvan het volgende: „Ik was met mijne lieve
 „echtgenoot verslagen, bij het gezigt van zoo vele
 „zeldzame, treffende bewijzen van liefde, die wij al
 „aanvankelijk ontvingen; maar de Heere gaf mij ook
 „dadelijk een oog in al die voorregten, en toonde
 „mij, hoe Hij reeds bij den aanvang de waarmaker
 „was van zijn woord; ja, dat dit reeds de bewijzen
 „waren dat Hij ook hier met mij zijn zoude. Ik ge-
 „raakte in gotmoedige aanbidding voor den Heere mij-
 „nen God, en mogt Hem plegtig danken, en mij op
 „nieuw ootmoedig aan Hem aanbevelen.”

Den volgenden Zondag (zijnde den 3 Maart 1815),
 werd DETMAR des voormiddags bevestigd door zijnen
 ambtgenoot, den Wel Eerw. Heer J. A. VAN WAENEN,
 met PAULUS woorden, 1 Thessalonis. V: vs. 12. *En*
wij bidden u broeders erkent degenen, die onder u
arbeiten, en des namiddags deed DETMAR zijne intreë-
 rede met de betuiging van PAULUS, Handel. XX: vs. 24:
Maar ik acht op geen ding, noch houd mijn leven niet
dierbaar voor mij zelven, opdat ik inijnen loop met
blijdschap mag volbrengen, en den dienst, welke ik van
den Heere JESUS ontvangen heb, om te betuigen het
Evangelie der genade Gods.

Ook dienaangaande teekent hij dit volgende aan:

»De Heere bepaalde mij zoo bijzonder bij deze stof,
 »en drukte dezelve met zóó veel kracht op mijn ge-
 »moed, dat ik geene andere konde nemen; maar wat
 »was die stof mij ook hoogst noodig, om in eene ge-
 »meente als deze, op geene dingen te achten, maar
 »om steeds, door de genade Gods, op dat groote
 »voorbeeld, PAULUS, te mogen zien, en mij dan
 »steeds zijne betuiging, waarmede ik hier mijnen
 »moeijelijken loop begon, vooral wanneer ik in bij-
 »zondere wegen kwam, te herinneren. Onder een
 »diep gevoel des harten had ik den leerstoel beklom-
 »men; immers, ik stond daar in de plaats van mij-
 »nen godzaligen, getrouwen en in deze gemeente zoo
 »geliefden, voorganger, den Wel Eerw. Zeer Gel. Heer
 »PETRUS BUIJT, die, op den voor *Woerden* zoo ramp-
 »vollen dag van moord en plundering, (24 Novem-
 »ber 1815) in het voorportaal zijner herderlijke woning
 »werd nedergeveld. Het was nu ook vooral mijne
 »ootmoedige verzuchting: Dat ik, al ware het dan ook
 »maar van verre, de voetstappen mogt drukken van
 »dezen mijnen godzaligen voorganger: dat mijn dier-
 »bare Zoenborg en groote Zender ook hier door
 »zijn Geest, verder zijn gedane beloften aan mij
 »vervullen mogt, dat Hij met mij zoude zijn; want
 »ik gevoelde het zoo in nadruk aan mijne ziel, toen
 »ik den leerstoel had beklommen, dat ik, als een
 »geringe dienstknecht, niets in mij zelven had, maar
 »ook door Hem, Hem alleen, alle dingen zoude ver-
 »mogen; en, (tot roem van Gods genade, moet ik
 »het aantekenen) de Heere heeft zijne beloften, aan
 »mij onwaardige, in dat gewigtige uur, bijzonder ver-

»vuld; ó Hij heeft mij niet beschaamd gemaakt, noen!
 »ik mogt in de eenvoudige maar hartelijke verkondi-
 »ging van mijnen God en Zender, zijne bijzondere hulp
 »en krachtdadige ondersteuning ondervinden, dit gaf
 »mij, onder een diep gevoel van ootmoed en dank-
 »baarheid, een versterkt geloofsvertrouwen en eenen
 »vernieuwden moed, om het begonnen werk, alleen
 »in zijne kracht, voort te zetten.

»Onder deze eerste leerrede (dit is zeer opmerke-
 »lijk), heeft de Heere al aanstonds een bewijs willen
 »geven, dat Hij mij te *Woerden* had gezonden, om als
 »een gering middel in zijne hand iets groots te verrig-
 »ten. Een monster van goddeloosheid, die op eene
 »ontzettende wijze den Naam des Heeren misbruikte,
 »en zijnen heiligen dag meestal op eene schandelijke
 »wijze, en vooral met visschen, doorbragt; ja, een
 »zóódanig ruw schepsel, dat hij in zijne grove dom-
 »heid, een bewijs was van zijne verregaande overgege-
 »venheid aan het booze, doordien hij, in den letterlijken
 »zin, afschuwelijke pogingen had aangewend, om
 »daardoor (zoo als hij meende) ten koste zijner ziel,
 »geld van den booze te ontrangen; ó, ondoorgronde-
 »lijke, aanbiddelijke rijkdom van vrije genade! dit
 »goddelooze monster, was het voorwerp der eeuwige
 »liefde van den drieënigen God, en het oogenblik
 »was gekomen, waarin hij op eene almagtige wijze
 »zoude worden getrokken uit de duisternis, en over-
 »gevoerd tot het zalige rijk des lichts. Nicuws gierig-
 »heid bij het zien opgaan van eene groote menigte
 »naar het heiligdom, (iets hetwelk aan zoodanige ge-
 »legenheden doorgaans verbonden is), had ook hem
 »zijne netten doen verlaten en mede doen opgaan om

den nieuwen leeraar eens te zien en te hooren, en
 »ziedaar! er was maar één woord noodig, dat de Heere
 »mij in den mond legde, doch hetwelk Hij, door den
 »H. Geest, tot een vuur en hamer geliefde te maken,
 »tot verbreking van het hart van dezen zeldzamen
 »mensch; ja, de Heere had hem zoodanig in het hart
 »gegrepen, dat hij gansch verslagen en bitter wee-
 »nende over zijne zonden, de kerk verliet, en tot
 »groote verbazing, vooral van zijne vrouw, te huis
 »kwam, maar ook dáár vond hij geene rust; neen, hij
 »bleef als een voortgedrevene, tot dat hij op eene
 »eenzame plaats, als met zijn doodvonnis in de hand,
 »voor zijnen Regter moest nedervallen.

»Eenige dagen later bezocht ik, met eenen hartelijk
 »geliefden broeder-ouderling, (van wien ik in deze
 »aanteekeningen meerdere melding zal maken) ook de
 »uitgestrekte buiten-gemeente. Wij waren reeds eeni-
 »gen tijd bezig met het bezoeken van de huisgezinnen
 »der gemeente, toen ons op het onverwachts eene
 »vrouw nadert, die ons met eenvoudige maar onze
 »zielen treffende woorden verhaalde, welk eene voor
 »haar onverklaarbare verandering er met haren man
 »was voorgevallen; ook op dat zelfde oogenblik verhaalde
 »ons die verblijde ziel, hoe zijn gedrag jegens haar
 »en hare kinderen, (hetwelk te voren dikwijls verre
 »van liefderijk was), ten eenenmale was veranderd;
 »ja, dat de wolf, als het ware, in een lam was ver-
 »anderd, en dat was gebeurd (zoo als zij verder ver-
 »haalde), onder mijne intreë-leerrede, nadat hij nog
 »denzelfden morgen van dien dag, zich zoo losbandig
 »jegens haar en hare kinderen had gedragen. Ik was
 »zonderling gesteld in dat oogenblik, maar niet minder

»mijn lieve godvruchtige broeder-ouderling, omdat hij
 »dat roekelooze schepsel, dat mij geheel vreemd was,
 »beter kende.

»Maar nooit zal ik dat oogenblik vergeten, toen wij
 »zijne woning binnentraden, en hem ontmoetten; ó,
 »toen verhaalde hij ons hetgeen met hem gebeurd
 »was, maar tevens ook, hoe hij, bij het gevoel zijner
 »gruwelijke zonden, reeds het oog had mogen vesti-
 »gen, op die volle algenoeenzaamheid, die in JEZUS
 »CHRISTUS is; ja, hij gevoelde het ook, voor hem,
 »doernwaardig monster, was verzoening te vinden in
 »Zijn dierbaar bloed. Daar hetgeen die man onder
 »vele aandoeningen had besproken, (ofschoon ik hem
 »niet kende), gaf de Heere het mij zoo levendig te
 »gelooven, dat dit een werk uit Hem was; ik mogt
 »met eene opgewekte en versmolten ziel met hem spre-
 »ken, maar mijn lieve broeder-ouderling had geene
 »woorden, maar slechts tranen van verwondering en
 »aanbidding. O, welk een aangename en opwekkende
 »togt deed ik dezen dag met mijnen godvreezenden
 »broeder in de buiten-gemeente; wat ik gevoelde,
 »bij dat zeldzame en zichtbare teeken van de goedkeu-
 »ring des Heeren op mijne aanvankelijke dienst te *Woer-*
den, en hetgeen die lieve broeder gevoelde, bij dat
 »bewijs van die goedkeuring des Heeren, op zijne po-
 »gingen, om mij als Herder en Leeraar dezer gemeente
 »te verkrijgen, dit konden wij gevoelen maar niet uit-
 »drukken. Ofschoon het den gang mijner aanteekenin-
 »gen wel eenigzins vooruitloopt, zoo wil ik echter hier
 »vermelden, hoe het verder met dat voorwerp van Gods
 »vrijmagtig welbehagen is gegaan. De Heere werkte
 »met kracht door aan zijne ziel, en dat bragt in zijnen

»levenswandel eene verandering te weeg, welke een
 »ieder, die hem gekend had, en inzonderheid zijne
 »vorige makkers in de dienst der zonde, ten hoogste ver-
 »baasde; maar die verandering droeg ook tevens zoo
 »vele duidelijke kenteekenen van echtheid en waar-
 »heid, (van dit zoo domme en ruwe schepsel), dat zelfs
 »bittere vijanden van de leer der vrije genade, (die
 »helaas! ook in deze gemeente niet zelden werden ge-
 »vonden) in het vervolg, toen het goddelijke werk
 »aan dezen man, zich al meer en meer heerlijk in
 »dadens vertoonde, gedwongen werden te erkennen,
 »dat hier toch eene verandering had plaats gevonden,
 »die hun onbegrijpelijk was, en die vooral ook geen
 »gevolg kon zijn van voorbereidende beschaving of
 »zoogenaamde zedelijke vorming. Slechts eenige jaren
 »later behaagde het den Heere, aan dit zonderlinge
 »toonbeeld zijner eeuwige liefde zoo veel licht des
 »Geestes te schenken, dat hij, met een volkomen
 »geloof, zich, voor tijd en eeuwigheid, kon overge-
 »ven aan den Heere Jezus, als zijnen Borg en Zalig-
 »maker, en, in dien Borg, ook zijne verzoende be-
 »trekking mogt gevoelen, met den Drieëenigen God.
 »In mijne veeljarige bediening te *Woerden* is deze
 »zeldzame man tot zoo veel nut en zegen geweest
 »voor anderen, vooral in de buiten-gemeente, (of
 »pannenbakkerijen), waarin hij woonde, maar ook bo-
 »venal in het verkeer met zijne werkgezellen; ó, wat
 »de genade Gods vermag, vooral wanneer zij zich zoo
 »treffend naar buiten vertoont, ook tot beteugeling
 »van losbandige wereldlingen, dit is in dezen man
 »zichtbaar bevestigd. De Heere had hem eene bij-
 »zondere vrijmoedigheid geschonken om openlijk voor

»zijn Naam en zaak uit te komen; vooral onder
 »die zelfde werkgezellen, met welke hij te voren
 »zoo ijverig de zonde had gediend, en waarlijk, dit
 »had eene goede uitwerking op vele van die men-
 »schen, want men had hem te voren zoo goed ge-
 »kend, en de Goddelijke verandering, in woorden,
 »maar vooral ook in wandel, was al te overtuigend
 »om door hem miskend te worden; zelfs van hen in
 »wier dienst hij werkzaam was, genoot hij bewijzen
 »van vertrouwen en achting, zij hadden gaarne met
 »hem te doen, omdat hij, door naauwgezette eerlijk-
 »heid en voorbeeldige vlijt, een zoo ongehuicheld be-
 »wijs gaf, hoe zeer ook de goddelijke genade haren
 »invloed uitoefend op de burgerlijke maatschappij. Ik
 »was met vele godvruchtigen te *Woerden* en in den
 »omtrek, innig aan dezen bijzonderen man verbonden;
 »maar het was ook iets bijzonders hem te ontmoeten,
 »vooral wanneer hij de nabijheid des Heeren, aan
 »zijne ziel mogt ondervinden, en als men dan in aan-
 »merking nam, zijne vroegere domheid en zóó verre-
 »gaande onbeschaafdheid, dat hij noch lezen of schrij-
 »ven kon, dan zag men in hem nadrukkelijk beves-
 »tigd, hoe de kinderen des Heeren door Zijnen Geest
 »worden geleerd. Maar ook dit lieve kind des Heeren
 »is mij reeds voorgegaan naar 's Vaders Huis, waar ik
 »hem eenmaal, en welligt spoedig, onder de reijen
 »der verlostten zal wedervinden."

DETMAR vond in deze gemeente eenen ambtgenoot in
 de bediening, die regtzinnig was in de verkondiging
 van het woord des Heeren, en als een ijverig hulp-
 betoonend menschevriend, hem en de zijnen in vele
 treffende gevallen goede diensten heeft bewezen; tot

aan het einde van het jaar 1827, heeft hij met Zijn Eerw. deze gemeente gediend, toen deze ambtgenoot, na verkregen emeritaat, zijne bediening heeft nedergelegd. — DETMAR teekent dienaangaande, onder anderen, het volgende aan: »Ik treed, evenmin »als ik deed in mijne aantekeningen aangaande mijn »verblijf te *Wijk bij Heusden*, nu ook in geene bijzonderheden van onaangename aard, die hier tot »niets anders zouden kunnen dienen, dan om het »waarachtige getuigenis des Heeren te bevestigen: *gij zijt MENSCHEN!* Neen, ik wensch, met een dankbaar, »oootmoedig gevoel van verwondering, het tallooze goede te vermelden, wat de Heere, in zijne oneindige »ontfermende liefde mij onwaardige (ook in deze gemeente) bewezen heeft, en tot dat goede behooren »ook de menschlievende diensten die mij in sommige »treffende gevallen, door mijnen ambtgenoot bewezen »zijn; ja, ik mag het naar waarheid aantekenen, »en de geheele gemeente kan het mede getuigen, dat »mijn ambtgenoot een man was, die zoo gaarne goede »diensten bewees aan anderen, maar ook inzonderheid »onbekrompene weldadigheid aan behoeftigen en lijdenden betoonde; o, het is de wensch van mijn hart: »Dat hij nu van zijnen veeljarigen arbeid ruste, en »in nadruk aan zijne ziel, de kracht van dat Evangelie »ondervinde, dat hij anderen verkondigde, en zoo »toebereid, moge hij eenmaal uit deze rust, tot de »ware ruste der zaligheid overgaan."

In de plaats van dezen ambtgenoot, werd reeds in het volgende voorjaar (1828) beroepen, de Wel Eerw. Heer J. BROEKMAN, Predikant te *Barnveld*, die deze roepstem volgde, en reeds den 8.

Junij door DETMAR werd bevestigd, met de woorden van PAULUS, I Thessalon. V: 13; ook dien-aangaande drukt hij zich, onder anderen, in zijne aantekeningen aldus uit: „Ik kan betuigen, dat ik, gedurende den tijd van ruim zes jaren, die ik in de dienst van mijnen grooten Zender, te *Woerden* nog heb doorgebracht, onder vele mijner beproevingen, ook van dezen mijnen ambtgenoot vele broederlijke diensten heb ontvangen, die ik ook van mijnen kant wederkeerig heb pogen te beantwoorden; de Heere heeft echter in zijne aanbiddelijke voorzienigheid eene scheiding tusschen ons gemaakt, door mij in eene landgemeente te verplaatsen, waar ik wederom alleen in het werk des Heeren gesteld ben; ó het is de wensch van mijn hart, vooral ook in het belang der lieve *Woerdensche* gemeente, dat deze mijn voormalige ambtgenoot, gelijk ook de Herder en Leeraar, die mij aldaar is opgevolgd, in de zuivere verkondiging van het dierbaar Evangelie, tot eenen uitgebreiden zegen mogen zijn voor vele onsterfelijke zielen.

„Ook kan ik getuigen, dat ik van die onderscheidene broeders, welke, gedurende mijn veeljarig verblijf te *Woerden*, den Eerwaarden kerkenraad uitmaakten, vele bewijzen van achting en liefde heb ontvangen om mijns werks wille, want hoe gebrek-kig en eenvoudig mijn dienstwerk ook mogte zijn, zij waren overtuigd, dat ik uit liefde mijnen Heeren Zender verkondigde, en dat het, onder al dat gebrek, mijne grootste lust en blijdschap was, zielen te winnen voor zijn Goddelijk Koninkrijk, maar ik had ook onder deze broeders lieve hartevrienden,

»die in zoo vele treffende omstandigheden, als mij
 »in dat geruime tijdsverloop zijn bejegend, dikwijls als
 »gezegende middelen in de hand des Heeren, tot raad-
 »geving, opbeuring en vertroosting zijn geweest, en
 »onder deze ook in het geloof bevestigde kinderen des
 »Heeren, aan welke ik naauw verbonden was. Hoe-
 »wel ik aangaande al deze geliefde vrienden geene
 »bijzonderheden kan aanteekenen, zoo moet ik toch
 »nog iets naders vermelden van den hartelijken om-
 »gang met dien waardigen broeder, van wien ik hier
 »voren reeds iets heb gemeld. Onze zielen waren op
 »eene bijzondere wijze vereenigd, en geen wonder!
 »want de Heere had in zijne vrijmagtige liefde ons
 »eenerlei hart en eenerlei weg gegeven, en de zonder-
 »linge wegen, welke Hij met ons beiden had gehouden,
 »bragten niet weinig toe om dien liefdeband in Hem
 »te versterken. De Heere had hem uit Zwitserland,
 »op eene bijzondere wijze, hiér gebragt, en hem bo-
 »vendien geestelijke en tijdelijke zegeningen, in eené
 »ruime mate, geschonken. Zijne godsvrucht en zijn
 »bijzonder innemend en beminnelijk karakter, was oor-
 »zaak, dat hij bij vromen en wereldlingen, ja, zelfs
 »bij menschen van andere godsdienstige gezindheden,
 »als een den Heere vreezend, braaf man werd hoog
 »geacht. Hij was als ouderling der gemeente, in de
 »hand des Heeren, het middel geweest, waardoor de
 »beroeping te *Woerden* op mij werd uitgebragt; en in
 »die gewigtige en eervolle betrekking, heb ik, in die
 »reeks van jaren, zeer veel met hem omgegaan. Was
 »onze eerste reis door de buiten-gemeente zoo ver-
 »blijdend voor onze zielen, de Heere heeft ons dik-
 »wijls naderhand doen samenwandelen, zóó dat onté

„harten brandende waren van liefde tot Hem, en Zijne
 „geestelijke tegenwoordigheid onze zielen verkwikte en
 „verblijdde. Nu zijn wij dan gescheiden naar het lig-
 „chaam, maar onze zielen zijn verbonden in den
 „Heere, en dat mogen wij dan vooral gevoelen, als
 „ik mijne oude, dierbare gemeente, van tijd tot tijd,
 „nog eens bezoek en dan ook dezen lieven zielevriend
 „mag ontmoeten; ja, dan mogen wij elkander in ge-
 „klommen jaren nog vertellen, wat wij, van elkander
 „afwezig, nog dagelijks in onzen Drieënnigen Verbonds-
 „God smaken; en zien wij bij elke wederontmoeting,
 „hoe de ouderdom al meer en meer nadert, o, dan
 „verblijdt het ook tevens onze zielen, dat ieder uurtje
 „ons al nader brengt aan het vaderlijke huis.”

Hoezeer ook **PETMAR** tegen de aanvaarding der hei-
 lige bediening in deze gemeente had opgezien, de
 Heere schonk hem nu van achteren de zichtbare be-
 wijzen, dat Hij hem aldaar in zijne gunst, en nog tot
 eenen rijken zegen voor vele onsterfelijke zielen had
 willen stellen; ja, het eerste, zoo treffende voorbeeld,
 waarvan hij hier boven iets heeft aangeteekend, werd
 (ofschoon dan al niet op eene zoo uitstekende wijze)
 in den loop zijner veeljarige dienst in deze gemeente,
 door vele andere gevolgd, waarvan hier, om het be-
 stek van dit werk, en de kortheid der aanteekeningen,
 geene melding kan worden gemaakt. Van één treffend
 voorbeeld echter maakt hij in zijne aanteekeningen deze
 bijzondere melding:

„Ik verkeerde van tijd tot tijd ook aan het huis van
 „eenen lieven jeugdigen vriend, van wien ik gelooven
 „mocht, dat de Heere de hand van genade aan hem ge-
 „legd had, maar geheel anders was het in den beginne

»met zijne echtgenoot, want bij haar was eenen afkeer
 »en eene vijandschap van de leer der vrije genade te
 »bespeuren; doch het duurde geenen geruimen tijd,
 »of de Heere werkte, middellijk ook door mijne dienst,
 »krachtig aan haar gemoed, en legde haar op een
 »ziekbed neder. O wat heb ik, tot verkwikking van
 »mijne ziel en in bewondering van 's Heeren wonder-
 »lijke daden, met haren echtvriend en vele andere
 »godzaligen, dikwerf aan dat krankbed nedergezeten;
 »want wij hoorden het niet alleen uit haren mond,
 »maar gevoelden het met insmelting onzer zielen, hoe
 »krachtdadig de Heere door zijnen Geest aan de ziel
 »van deze neg jeugdige lijdere, tot haar eeuwig heil
 »werkzaam was. Hare ziekte was van dien aard, dat
 »alle hoop op herstelling werd opgegeven en eene spoed-
 »dige ontbinding te verwachten was, maar daar ook ge-
 »liefde het den Heere haar, op eene bijzondere wijze,
 »voor te bereiden. Slechts korten tijd voor haren
 »dood, schonk Hij haar een volkomen licht des ge-
 »loofs, zoodat zij zich onbepaald, voor tijd en eeu-
 »wigheid mogt overgeven aan den Heere JESUS, als
 »aan haren Borg en Zaligmaker. O wat lag zij toen
 »daar zalig als eene vrijgekochte door zijn dierbaar
 »bloed, en nu was dan ook haar reikhalsend verlan-
 »gen, om maar ontbonden en bij haren lieven JESUS
 »te zijn; en dit haar verlangen is spoedig bevredigd
 »geworden. Het was op Zondag avond (11 November
 »1821), dat ik met eenige godvruchtigen mij aan
 »haar sterfbed bevond, maar ik betuig het, slechts
 »zeer zeldzaam heb ik in mijne bediening een zooda-
 »nig God verheerlijkend heengaan in vrede bijgewoond.
 »O, dat wegsmelten in dien oneindigen rijkdom van

»Gods genade ook aan haar ellendige bewezen; dat
 »branden van begeerte naar de onmiddellijke tegen-
 »woordigheid van haren gezegenden Borg, en dat blij-
 »moedige opwachten van die lieve dood, dien Engel
 »des vredes, die haar weldra zoude komen afhalen,
 »dat alles was bij deze lieve God verheerlijkende ziel
 »iets zoo bijzonders, dat mijne ziel, en ook die der
 »andere aanwezigen, in zalig gevoel als versmolten;
 »en ofschoon dan ook hare begeerte om op den dag
 »des Heeren, overgevoerd te worden tot den eeuwigen
 »Sabbath niet werd vervuld, zoo nam de Heere toch
 »dat lieve kind in den vroegen, volgenden morgen,
 »te vier ure, tot zich. Dit zeldzaam sterven maakte
 »eenen bijzonderen indruk op de gemeente; ja, het
 »legde, als het ware, een beslag op roekeloze we-
 »relddiensars; inzonderheid op zoodanigen, die zij,
 »zoo vol van liefde tot den Heere JESUS, aan haar ziek-
 »ten sterfbed, liefderijk had mogen waarschuwen en
 »vermanen.

»Des Zondags, na het zalig afsterven van deze ge-
 »liefde vriendin, hield ik eene lijkrede, naar aanleiding
 »van PAULUS woorden, 1 Corinth. XV, vs. 55 — 57.
 »De andoeningen der gemeente daaronder waren niet
 »alleen zeer groot, maar voor zoo verre mij bekend
 »is geworden, heeft de Heere die leerrede nog gelie-
 »ven te gebruiken, als een gering middel, tot kracht-
 »dadige ontdekking van eenen zorgeloozen zondaar."

Had DETMAR op zijne vorige standplaatsen, vooral in
 zijne *Wijksche* gemeente, eenen zaligen omgang geno-
 ten met vele godvruchtigen, die aldaar woonachtig wa-
 ren; hier vond hij wederom een aantal kinderen des
 Heeren, en onder deze sommigen aan welken hij,

door hunnen teederen godzaligen wandel, naauw verbonden werd in den Heere. Hij verhaalt daarvan in zijne aanteekeningen het volgende:

»Onder mijne geliefdste vrienden in den Heere in »deze gemeente, noem ik vooral een godzalig echt- »paar, dat in mijne buiten-gemeente woonde: de »man was, in nadruk, een achtbaar vader, de vrouw »eene geëfende moeder in CHRISTUS. Ik gevoelde »reeds eene zonderlinge betrekking tot die lieve echtge- »nooten alvorens zij mij persoonlijk bekend waren; »want vooral van hen had ik tijdens de beroeping »naar *Woerden*, die godvruchtige brieven ontvangen, »die in de hand des Heeren zoo veel aanbragten om »mijne keuze te beslissen. Nog verkwikt mij de her- »denking, (vooral als de Heere mij daar gelieft in te »leiden,) aan hetgeen er in die lieve woning, die »dikwijls een voorportaal des Hemels was, tusschen den »Heere en onze zielen is omgegaan. Het is mij me- »nigmalen gebeurd, dat ik met eene ter neder ge- »drukte ziel, door bezwaren waaronder ik gebukt ging, »en die door de bedenkingen van het zondige vleesch »en de aanvallen van den vorst der duisternis nog »vermeerderden; die lieve kinderen Gods ontmoette, »en dat alsdan de Heere zoo ontfermend en goedertie- »ren was, hen als middelen in Zijne hand te gebrui- »ken, om mij van die pakken te ontlasten; zoodat »ik met eene opgewekte en in mijnen God verblijde »ziel, wederom naar mijne woning terugkeerde. Deze »beide lievelingen van mijn hart zijn den strijd reeds »te boven, maar, op grond van Gods onveranderlijke »trouw zal ik hen eens wederzien, om ons eeuwig

» samen te verheugen, dáár, waar God alle tranen
 » van de oogen zal afwischen.

» Maar ook in diezelfde buiten-gemeente verkeerde
 » ik met vele zielen, die wel geene rijken of edelen
 » waren naar de wereld, maar die waren innig verbon-
 » den aan den Heere. Het behaagde Hem mijne een-
 » voudige predikdienst en mijnen herderlijken omgang
 » ook voor hunne gemoederen tot eenen grooten zegen
 » te stellen. » Wij hadden veeltijds eene lieve, een-
 » voudige samenkomst in de woning van twee eenvou-
 » dige echtgenooten, die beiden den Heere zochten;
 » ó, ik heb met die lieve eenvoudige vrienden en
 » vriendinnen des Heeren menig zalig uur doorgebracht,
 » vooral dan, wanneer de Heere dat zeldzame voorwerp
 » zijner genade, voor wien mijne intreë-leerrede zoo
 » gezegend was, eenen sprekenden mond gaf, om de
 » groote daden des Heeren aan Hem bewezen te ver-
 » melden. Ook behaagde het den Heere, de moeder
 » van dat huisgezin, door middel mijner dienst, zoo
 » veel geloofslicht en kracht te schenken, dat zij zich
 » mogt overgeven en kwijtraken aan den Heere JESUS
 » als aan haren Borg en Zaligmaker. Maar ook in de
 » stads-gemeente had ik eenen verkwikkenden omgang
 » met vele liefelingen des Heeren met een zwakker of
 » sterker geloof, inzonderheid had ik in de eerste jaren
 » mijner bediening aldaar, eenen zaligen omgang met
 » een zeer geoefend en gewigtig kind van God; ó, wat
 » hebben wij het dikwijls zalig aan onze zielen onder-
 » vonden, vooral als wij beiden zoo vertrouwelijk bij
 » elkander nederzaten, dat de Heere met den invloed
 » van zijnen Geest in ons midden was; ja, dat wij dan
 » wel eens zóó veel in die souvereine verkiezings-liefde,

»en in dat eeuwig onwankelbare trouw-verbond van
 »onzen drieënenigen God genoten, dat onze zielen ver-
 »smolten voor den Heere, en de zalige band in Hem,
 »aan elkander, zoo innig werd gevoeld. Ach, wij
 »beiden reizen nog door de woestijn naar Sion, en
 »welligt zijn wij spoedig aan het einde der reis, en
 »daar (o, welk eene blijdschap voor Gods kinderen!)
 »laten wij ook dat zondendeel achter, dat hîér nog
 »zoo dikwijls kinderen van hetzelfde huis, van elkan-
 »keren verwijderd, en dáár gaan wij alleen door vrije
 »genade binnen, om, zonder afgescheidenheid, eeuwig
 »vereenigd voor den Heere te leven.

»Ook ben ik naauw verbonden aan een zeer geöfend
 »en nabij den Heere levend kind Gods, aan hetwelk
 »Hij groote, ja zeer groote dingen had gedaan. Reeds
 »in zijnen jeugdigen leeftijd had de Heere hem, op
 »eene smartelijke wijze, het edele zintuig des gezichts
 »ontnomen, maar daarbij was hij ook blind voor den
 »toestand zijner onsterfelijken ziel, ja, naar eigen open-
 »hartig getuigenis, een ijverig najager der zondige ver-
 »maken. Maar in zijne eeuwige verkiezings-liefde had
 »de Heere op dat uit- en inwendig blinde voorwerp
 »nedergezien, en toen het zalig uur der minne daar
 »was, werden door de almachtige Godskracht de oogen
 »zijner ziel geopend, zoodat hij zijnen verloren' toe-
 »stand mogt zien en gevoelen, zijnen regter om genade
 »mocht leeren smeeken, al verder het oog mogt vestigen
 »op de volle algenoezaamheid, die in CHRISTUS is, tot
 »dat het den Heere behaagde zich in zijne verzoenende
 »gunst, in den gezegende Borg, aan Hem te openbaren.
 »zeldzaam heb ik een kind van God ontmoet, dat meer
 »licht van den Heere had ontvangen, dan deze waar-

»dige zielevriend, en hij was dikwijls, in onze onder-
 »linge samenkomsten, tot verkwikking van mijne ziel
 »en voor die van velen van het volk des Heeren,
 »vooral bij opgewektheid des gemoeds; daarbij had
 »hem, de Heere ook eene bijzondere vrijmoedigheid
 »geschonken, om voor Zijnen naam en Zijne zaak uit
 »te komen, zoo dat hij in het waar belang dezer ge-
 »meente, mij eene lieve zielevriend en een waardig
 »broeder was. Ook was hij in het openbare dienst-
 »werk, dikwijls tot opwekking mijner ziel dienstbaar,
 »wanneer hij, met het zeldzaam kunsttalent dat de
 »Heere hem geschonken had, het kerkgezag op eene
 »statige en eerbiedige wijze, met het orgel begeleidde. —
 »Onder zoo vele geliefde vrienden en vriendinnen in
 »den Heere moet ik hier nog bijzonder melding ma-
 »ken, van één gezin, aan hetwelk ik en mijne geliefde
 »rechtgenoot ten naauwste verbonden waren. Ja, wij
 »waren wederkeerig aan elkander verbonden in lief en
 »leed. Het behaagde den Heere mijn dienstwerk ook
 »nog bijzonder tot eenen zegen te stellen voor dat
 »gezin. De huismoeder was eene in waarheid Godzoe-
 »kende ziel, die veel voor den Heere, en zijn volk
 »over had, en dewijl zij, van wege een lichaams-
 »gebrek niet gaan konde, waren zij en hare huisgenoo-
 »ten er bijzonder op gesteld, het volk des Heeren in
 »hunne woning te ontvangen; maar o, op dat verkeer
 »aldáár heeft de Heere menig' blijk zijner goedkeuring
 »gegeven, ja, Hij veraangenaamde niet zelden ons za-
 »menzijn met Zijne zielverkwikkende tegenwoordigheid.
 »Vooral hebben wij dáár zalige uren doorgebracht,
 »toen het den Heere behaagde de Hem in opregtheid
 »zoekende huismoeder in de ruimte te stellen. O,

»nimmer zal ik het vergeten, hoe diezelfde vriendin;
 »die nog korten tijd te voren in eenen zoo donkeren
 »zielstoestand verkeerde, dat zij zelfs het werk des
 »Heeren aan hare ziel betwijfelde, nu overvloedig in
 »bewondering en aanbidding der oneindige, vrijmagtige
 »liefde Gods, aan haar, onwaardige, bewezen. Maar
 »nog slechts eenige maanden heeft zij zich in dat licht
 »op aarde verheugd, en maar eenige dagen vóór het
 »einde des jaars, ging zij, met een volkomen geloof,
 »juichend over in de vreugde van haren Heer.

»Zoo heb ik dan iets aangestipt van den zielsver-
 »eenigden omgang, dien ik met godvruchtigen genoot
 »in mijne onvergetelijke, dierbare *Woordensche* ge-
 »meente; maar hoe zoude ik hier kunnen gewagen
 »van al die lievelingen van mijn hart, voor welke de
 »Heere mijn eenvoudig dienstwerk, bij den aanvang
 »van of voortgang op hunnen weg, heeft gelieven te
 »zegenen. Neen, maar mijn hart is uitgebreid in
 »liefde over hen allen, en onder hen zullen er (dit
 »zeg ik tot roem van Gods genade) vele zijn, die in
 »den grooten dag mijne kroon en mijne blijdschap
 »zullen uitmaken. Inzonderheid zijn de onderlinge
 »godvruchtige gezelschappen, die wekelijks in mijne
 »herderlijke woning, of in die van andere vrienden,
 »vergaderden, en later ook de eenvoudige oefeningen,
 »die ik bepaaldelijk in mijne woning hield, door den
 »Heere nuttig gemaakt voor vele zielen; ja, het was
 »op die gezelschappen even zoo gesteld, als in mijne
 »lieve *Wijksche* gemeente. Ik mogt daár met het volk
 »des Heeren wel eens zielsvereenigd van hart tot hart
 »spreken, en de Heere was ook dikwijls hier met Zij-
 »nen Geest in ons midden; o, dan was er leven aan

»de zielen, en dan ging het hart menigmaal uit door
 »het onderling spreken over die onuitputtelijke stof
 »voor de eeuwigheid. Ook hier kwamen even als in
 »mijne vorige gemeente, vele heilbegeerige harten,
 »aan welke mijn hart zeer verbonden was, en die ik
 »zoo gaarne middellijk, met liefde en getrouwheid tot
 »een' hand en voet wilde verstrekken; en ook voor
 »die kleinen zijn de onderlinge samenkomsten en oefen-
 »ningen niet onvruchtbaar geweest. Van ééne gods-
 »dienstige samenkomst, toen ik reeds eenen geruimen
 »tijd te *Woerden* stond, moet ik echter nog iets bijzon-
 »ders aanteekenen. Het was op eenen Zondag avond
 »dat het volk des Heeren in mijne woning vergaderd
 »was. Na het vóórgebed en Psalmgezang, begon ik,
 »als naar gewoonte, met de vrienden over het dage-
 »lijksche verkeer tusschen den Heere en onze zielen te
 »spreken. Onder deze gesprekken viel mijn oog bij-
 »zonder op eenen man en eene vrouw, die mij per-
 »soonlijk onbekend waren, maar wier aandoeningen
 »mij deden vermoeden, dat er in hunne zielen iets
 »bijzonders plaats vond. Ik sprak vervolgens den man
 »aan, en vroeg hem, onder anderen: of ik ook mogt
 »vooronderstellen dat hij kennis had van de dingen,
 »welke hier onderling werden verhandeld? Doch in
 »plaats van eenig antwoord, overmeesterde zijn ziels-
 »gevoel hem zoodanig, dat hij eenen vloed van tranen
 »stortte, en daar, onder niets verstaanbaars uitriep,
 »dan: »ó God! hebt Gij dien man gebruikt als mid-
 »»del voor zulk een monster als ik ben!" maar toen
 »begon de meer bedaarde vrouw (die zijne echtgenoot
 »was), onder vele aandoeningen tot mij te zeggen:
 »ja, dominé, voor dien man, die te voren een snood

»zondaar was, overgegeven tot alle ongerechtigheid,
 »heeft de Heere u als het middel willen gebruiken,
 »om hem als een vuurbrand van het verderf te red-
 »den, en daarin heeft mijn getrouwe Ontfermer een
 »goddelijk bewijs gegeven, dat hij op het aanhoudend
 »smeekebed van zijne dienstmaagd heeft willen letten;
 »en nu verhaalde mij die versmolten ziel, datgene wat
 »ik hier voren reeds heb aangeteekend, van dat zoo
 »aandoenlijke en treffende geval, hetwelk gebeurde bij
 »gelegenheid, dat ik te *Wijk* staande, in eene naburige
 »gemeente eene liefdebeurt vervulde. O, hoe zonder-
 »ling was mijne ziel onder dat verhaal gesteld; en wat
 »gevoelden ook alle aanwezigen, bij het hooren ver-
 »melden van de wonderen Gods aan dien landman be-
 »wezen; maar ook hem schonk de Heere zoo veel
 »bedaardheid des gemoeds, dat hij mij en allen aan-
 »wezigen, mogt vertellen, hoe hij, met een volkomen
 »geloof, alles had mogen loslaten, en zich op vrije
 »genade, voor tijd en eeuwigheid had mogen overgeven
 »aan den dierbaren Jezus, als zijnen algenoegzamen
 »Borg, ja, hoe hij, de ellendigste der zondaren, in
 »dien gezegenden Borg, een verbond had mogen slui-
 »ten met een' Drieëenig' God, en wat hij nu op zijne
 »reize door de woestijn nog dagelijks in dat zalige ver-
 »bonds-leven mogt ondervinden en genieten. O, hoe
 »ontstak dat geestelijk vuur, dat dien lieven broeder
 »ontgloeide, een' algemeenen liefdeband tot den Heere
 »en tot elkander in de harten van alle aanwezige god-
 »vruchtigen; het was waarlijk in dit gezelschap wel in
 »nadruk, zoo als vader BRAKEL zegt: »een rare uur,
 »»van korten duur;” en ik, zoo wel als vele andere
 »godvruchtigen, heb met dankbaarheid aan den Heere

»moeten getuigen, dat wij nimmer zielverbljdender
 »zijn verrast en aangenamer verkwikt geworden, dan
 »in dat onvergetelijke avondgezelschap."

Mogt DETMAR op zoodanige wijze in een' ruime mate
 de goedkeuring Gods op zijn verblijf in deze hem
 dierbare gemeente ondervinden; die goedkeuring des
 Heeren was vooral ook zichtbaar, in den voortdurenden
 zegen, waarmede zijn dienstwerk werd achtervolgd,
 niet alleen voor zijne gemeente, maar ook voor die-
 genen, welke in het *Huis van Verzekerings*, alhier
 gevestigd, van de Hervormde geloofsbelijdenis waren.
 Aan DETMAR en zijnen ambtgenoot, was van wege het
 Rijks-bestuur opgedragen elken Zondag morgen bij
 beurtwisseling aldaar te prediken, en tevens de kran-
 ken in dat huis te bezoeken; en met welken rijken
 zegen ook dit werk is bekroond geworden, zal uit
 zijne volgende aantekeningen dienaangaande blijken.

»Het was voor mijne ziel zeer aandoenlijk, toen ik
 »(na door het Lands-bestuur daarmede toe aangesteld
 »te zijn,) voor de eerste maal ook den gevangenen
 »het Evangelie moest verkondigen. Ach, wat gevoelde
 »mijn hart het diep rampzalige van de zonde, toen
 »ik daar eene groote schaar van ongelukkigen, uit
 »allerlei stand afkomstig, en van verscheidenden leef-
 »tijd, voor mij zag nederzitten. Ik mogt, onder veel
 »gevoel des harten, maar ook onder bijzonderen bij-
 »stand des Heeren hun een eenvoudig woord toespre-
 »ken, naar aanleiding van 1 Joh. II: 1^b, 2^a: *Indien*
 »*niemand gezondigd heeft, wij hebben eenen voorspraak*
 »*bij den Vader, JESUS CHRISTUS den regtvaardigen; En*
 »*Hij is eene verzoening voor onze zonden; — en*
 »ik kan betuigen, dat ik nimmer in den tijd mijner

»bediening eene leerrede heb uitgesproken, onder
 »eene diepere stilte en grootere aandacht, dan hier
 »onder deze gevangenen, maar reeds deze eerste eenvou-
 »dige leerrede, en vooral nog vele volgenden, heeft de
 »Heere mij niet vruchteloos aldáár doen uitspreken.
 »Ik mogt het zoo dikwijls bespeuren, dat bij deze
 »en gene van deze ongelukkigen de stille tranen lange
 »de wangen vloeiden, vooral wanneer ik met liefde
 »en innig mededoogen, maar ook met al den ernst
 »die eenen dienaar van CHRISTUS betaamt, hen mogt
 »bepalen bij het Godonteerende der zonde en hare
 »bittere vruchten reeds in *dit* leven, en hun mogt
 »voorstellen, hoe onuitsprekelijk rampzalig het voor
 »den verharden zondaar zijn zoude, welligt uit eene
 »tijdelijke gevangenis overgevoerd te worden in eene
 »eeuwige rampzaligheid; maar wanneer ik, dikwijls
 »onder vele tranen van zielsgevoel, hen mogt bidden,
 »als of God door mij bade, dat zij in het heden der
 »genade, in de kracht des Heeren, den toekomenden
 »toorn en het gewis verderf mogten leeren ontvlieden,
 »en hunne eenige behoudenis zoeken en vinden mogten
 »in het bloed van CHRISTES, ook algenoegzaam tot afwas-
 »sching van hunne zonden, dan gaf de Heere mij wel
 »eens zulk eenen aandrang in het spreken, dat ik van
 »achteren mogt gelooven, dat het woord, dat Hij mij
 »had gegeven te spreken, niet ledig zoude wederkee-
 »ren; en dit is zichtbaar vervuld onder de ongelukkige
 »voorwerpen, ook onder hen heeft Hij zijnen heerlij-
 »ken naam gemaakt; ó ja, even als een MANASSE uit
 »zijn kerker tot God bad, zoo ook heeft de Heere
 »door Zijnen Geest, in deze gevangenis, sommige van
 »die ongelukkigen, in waarheid biddende en JESUS zoe-

»kende zondaren veranderd. Toen ik die menschen
 »van tijd tot tijd in dit Huis bezocht, en zoo in waar-
 »heid bespeurde, hoe de Heere aan hunne onsterfelijke
 »zielen werkzaam was, en toen de opzigters mij ver-
 »klaarden, dat er eene verwonderlijke verandering ten
 »goede in hun geheel gedrag en al hunne werkzaam-
 »heden te zien was; hoe zalig werd mijn gemoed toen
 »verkwikt, en hoe maakte mij dat ootmoedig klein en
 »zielsdankbaar in het verborgen voor den Heere. Ik
 »heb nog het zeldzame genoegen mogen smaken, dat
 »twee van die veroordeelden, op welke de Heere in
 »zijne oneindige vrijmagtige liefde, met een oog van
 »ontfermend mededoogen en genade had nedergezien,
 »nog in vrijheid werden gesteld, tijdens mijn ver-
 »blijf te *Woerden*. Nooit kan ik het zielsgevoel be-
 »schrijven, dat onze onderlinge harten doorstroomde,
 »toen zij als *vrijgelatenen* naar de wereld, maar als
 »*verbondenen* aan den Heere *Jesus*, mij, in mijne
 »harderlijke woning, een laatst vaarwel bragten vóór
 »de afreise naar hunne ver verwijderde betrekkin-
 »gen, en nog verblijden mij de lieve brieven, die
 »ik van tijd tot tijd van hen mag ontvangen, om-
 »dat ik dááruit zie, dat de Heere zijn begonnen werk
 »aan hunne zielen, krachtdadig voortzet, en het ook
 »eenmaal zal voleindigen; maar daarom verblijd ik
 »mij dan ook zóó zeer, dewijl ik daaruit zoo dui-
 »delijk bespeuren mag, welk eene goddelijke kracht
 »de genade kan oefenen, ook in de burgerlijke maat-
 »schappij. Terwijl ik dit aanteeken, zijn er reeds
 »eenige jaren na de vrijlating dezer gevangenen ver-
 »loopen; maar het is nog niet lang geleden, dat één
 »hunner mij in zijnen godvruchtigen brief (zoo als

»hij schrijft, alléén tot roem van 's Heeren genade,)
 »meldt, dat hij niet alleen werk in overvloed vond,
 »genoegzaam, om, onder 's Heeren zegen, voor hem
 »en voor zijn gezin op eene eerlijke wijze zijn brood
 »te verdienen, maar daarenboven, dat hij tegen-
 »woordig in meerdere achting der menschen deelde,
 »dan toen hij als een losbandige dronkaard, nog vrij
 »op den weg der zonde voortrende. O aanbiddelijke
 »genade! wat is uw invloed goddelijk, wonderbaar!"

***

VL. HOOFDSTUK.

VERVOLG EN EINDE VAN DETMAR'S VERBLIJF TE WOERDEN, VOORAL OOK, ZIJN ZIELSVEREENIGD VERKEER
GEDURENDE DIEN TIJD, MET GODVREUCHTIGEN
BUITEN ZIJNE GEMEENTE.

Was het vorige hoofdstuk eene dankbare vermelding van de zegeningen en zalige genoegens, die de Heere aan DETMAR en zijn gezin in deze lieve gemeente, in eene zoo ruime mate, had geschonken; nu zullen zijne aanteekehingen vermelden, wat hij verder, tot in den laatsten tijd van zijn verblijf aldaar, van zijnen God mogt genieten, ook in donkere wegen van zware beproeving en in bange tijden van zielsbenauwdheid voor hem en de schapen, over welke hij tot medeherder was gesteld. Eene zware beproeving, voor hem, voor zijn gezin en voor zijne gemeente, was het hernieuwde toeval, dat hem reeds eenmaal te *Wijk* in levensgevaar had gebracht, en hetwelk hem nu, op het onverwachts, met meerdere hevigheid aantastte, en in doodsgevaar bragt. Hij teekent daarvan het volgende aan:

»Het was op Vrijdag nacht van den 19 Mei 1820,
»dat, op het alleronverwachts, hetzelfde toeval, dat

»mij vroeger te *Wijk bij Heusden* overkwam, nu met
 »veel meer hevigheid mij aantastte, zoodat de genees-
 »heer, zoo wel als ik zelf, mijne geliefde betrekkin-
 »gen en mijne lieve gemeente, in de eerste dagen,
 »niets anders verwachtten, dan dat de Heere mij nu
 »zoude oproepen; maar ook thans gaf Hij mij bij ver-
 »nieuwing aan mijne zielsverblijds betrekkingen en
 »dierbare gemeente weder; ditmaal echter was ik on-
 »geveer drie maanden aan mijne legerstede gebonden.
 »Maar wat de Heere in dien tijd voor mijne ziel ge-
 »weest is, en welke zalige oogenblikken ik, óf in mijne
 »eenzaamheid, óf met de lieve kinderen Gods, die mij
 »van tijd tot tijd bezochten, heb mogen doorbrengen,
 »dit kan ik onder geene woorden brengen; maar ook
 »op dat ziekbed heeft de Heere mij nog dienstbaar
 »willen maken tot het heil van onsterfelijke zielen.
 »Toen mijne krachten eenigzins waren hersteld, maar
 »ik echter, uit vreeze voor eene herhaling van het
 »toeval, nog in geenen geruimen tijd mijn openbaar
 »dienstwerk kon volbrengen, wekte mij de Heere bij-
 »zonder op, om door het schrijven van een eentoudig
 »werkje, nog nuttig te zijn voor onsterfelijke zielen;
 »en hoezeer ik ook, na mijne volkomene herstelling,
 »zeer aarselde om hetzelfde door den druk meer alge-
 »meen te maken, te meer, dewijl er nog nimmer
 »iets door mij was uitgegeven, zoo ben ik toch einde-
 »lijk, én om de bijzondere inleiding die de Heere mij
 »onder dat schrijven had gelieven te schenken, én van
 »wege den aandrang van vele godvruchtige vrienden,
 »op wier geoefendheid ik hoogen prijs stelde, daartoe
 »overgegaan, en ik heb van achteren, met diep gevoel
 »van ootmoed en dankbaarheid voor den Heere, de

»treffendste bewijzen ontvangen, dat Hij dezen eerste-
 »ling nog tot eenen grooten zegen heeft gelieven te
 »stellen (*).

»Eindelijk was ik wederom in staat gesteld, mijn
 »openbare dienstwerk te aanvaarden, en dit geschiedde
 »dan ook op voormiddag van den 6. Augustus, naar
 »aanleiding van PAULUS woorden, Philipp. II, vs. 27
 »tot 29, onder een aandoenlijk dankbaar gevoel van
 »de groote weldaden des Heeren, zoo wel van mijnen
 »kant, als van dien mijner geliefde betrekkingen en
 »mijner lieve gemeente."

Het jaar 1832, zoo geducht voor ons vaderland van
 wege de vreeselijke cholera, was ook in nadruk voor
 Woerden rampzalig; ja, in verhouding tot de bevol-
 king der gemeente, zijn er op weinige plaatsen meer
 slagtoffers van deze verwoestende plaag gevallen dan
 daár; ook hiervan heeft DETMAR het volgende aange-
 teekend:

O, wat was het ook, voor deze gemeente, een tijd
 »van zielsbenaauwdheid en gevaar, toen die geduchte
 »roede in de hand des Heeren, ons zondig land en
 »volk kastijdende, als van stad tot dorp doorging en
 »weldra ook onder ons hare treffende slagen deed ge-
 »voelen. De Heere schonk mij en velen van zijne
 »kinderen in deze gemeente, een diep en levendig in-
 »zicht, hoe van wege de ongeregtigheden van land en

(*) Het werkje, waarvan DETMAR hier melding maakt, is
 onder den titel van *eenvoudige Brieven enz.*, onder vele god-
 vruchtigen zeer gunstig bekend; een bewijs daarvan is, dat de
 geheele eerste druk uitverkocht is. Van den tweeden druk zijn
 nog Exemplaren te verkrijgen bij den boekhandelaar J. H. DEN
 OUDEN, te Amsterdam.

»volk, deze slaande engel des verderfs ons door
 »Hem was toegezonden; maar het werd ook mij en
 »velen van Gods kinderen in deze gemeente geschon-
 »ken om in die dagen van benaauwdheid, met de
 »schuld van land en volk, van onze gemeente, van
 »onze huisgezinnen, en vooral ook met onze eigene
 »zondenschuld in diepen ootmoed voor den Heere te
 »verkeeren, en wij mogten, pleitende op zijne on-
 »eindige ontferming in onze dierbaren Borg, Heer
 »met smeekingen en tranen bestormen, dat Hij het
 »regtvaardig oordeel over ons niet uitvoeren en eene
 »geheele voleinding met ons maken mogt; maar nog,
 »om zijnes grooten naams wille, op het smeekgebed
 »zijner kinderen, in plaats van regt, zijne ontfermende
 »barmhertigheid en genade mogt willen bewijzen; en
 »de Heere heeft ook in dezen het smeekgebed van
 »zijn volk willen verhooren; want hoewel er zeer ve-
 »len in deze gemeente in zeer korten tijd, onder
 »deze vreeselijke plage zijn bezweken, moesten wij
 »toch van achteren nog, met dankzegging aan den
 »Heere, betuigen: dat Hij het, boven bidden en den-
 »ken, met dit kwade gemaakt heeft, dat het niet al-
 »te zeer smartte.

»Gedurende dien bangen tijd schonk de Heere mij
 »zoo veel geloofsvertrouwen, dat Hij, als de Almag-
 »tige, ook in het midden der besmetting mij konde
 »bevestigen, zoodat ik in Hem opgewekt en versterkt,
 »aan alle krank- en sterfbedden verkeerd heb, wáár
 »mijne tegenwoordigheid als dienaar van CHRISTUS be-
 »steeld werd, en mijn getrouwe Verbonds-God, in
 »Wiens kracht alleen ik daar henen toog, heeft ook
 »aan mij, onwaardige, willen bevestigen, wat de dich-

ster van den 91ste Psalm, met zooveel geloofskracht bezingt.

Ik kon het zoo duidelijk opmerken, hoe die geduchte plagen, als een schrik des Heeren, eene groote verslagenheid, zelfs bij losbandige werelddienaren, had te weeg gebragt, en de godsdienstoefeningen en bedestonden gaven, door de bijzonder talrijke opkomst, genoegzaam te kennen, hoezeer de vrees het hart bekleemde; ja, ik zag er in dien tijd daár velen, en sommigen zelfs onder hevige gemoedsaandoeningen, die te voren, wel verre van in 's Heeren Huis op te komen, spotters waren met God en zijne dienst; och! ik mogt zoo inwendig zuchtende zijn tot den Heere: Dat Hij deze plage eens mogt willen gebruiken om onder ons nog toonbeelden zijner ontfermende genade te willen oprigten; maar van velen helaas! heb ik gezien, dat, zoodra het gevaar slechts geweken was, zij even als te voren hunne oude paden der ongerechtigheid wederom bewandelden. Ach! welk een treurig bewijs is het van de diepe ellende, waarin de mensch door de zonde gevallen is, maar ook tevens daarvan, dat de waarachtige bekeering van den zondaar een almachtig, krachtdadig Godswerk is."

Onder zoo vele treffende gebeurtenissen van verschillenden aard, had DETMAR, in het werk van zijnen Heer, den aanmerkelijken tijd van *negentien jaren* en eenige maanden in deze hem zoo dierbare gemeente doorgebragt, voor drie beroepingen, die op hem waren uitgebragt, als voor eene naar de gemeente van *Leerbroek*, in het jaar 1818; voor eene andere naar *Oldenbroek*, en eindelijk voor eene derde naar de gemeente van *Veenendaal*, beiden in het jaar 1821,

had hij volkomen vrijheid gevonden te bedanken; eindelijk ontving hij op den 18. Junij van het jaar 1853; de beroeping naar de gemeente van *Ede* in Gelderland; en nu was het dan ook de weg des Heeren, om hem wederom uit deze stadgemeente, naar eene meer eenvoudige landgemeente te verplaatsen; echter was deze weg zeer donker en zwaar beproevend voor DETMAR, want hoewel hij deze beroeping met eene volkomene overbuiging des gemoeds, en in het vaste geloofsvertrouwen, dat de Heere hem aldáár nog tot gewigtige doeleinden van zijnen eeuwigen raad zoude dienstbaar maken, had aangenomen, verliep er echter nog ruim een jaar, alvorens hij aldaar zijne bediening konde aanvaarden. Hij verhaalt daarvan in zijne aantekeningen het volgende:

»Toen ik de eenparige beroeping naar de gemeente van *Ede* had ontvangen, gevoelde ik, onder al mijne werkzaamheden daarmede in het verborgen voor den Heere, dat mijn hart geheel werd overgebogen, om die roepstem, in de vreeze des Heeren, te volgen. Ik heb nimmer meer vrede voor mijne ziel gesmaakt, dan na het aannemen van *dít* beroep; ja, de troostrijke beloften van mijnen Verbonds-God werden met kracht op mijne ziel gedrukt: dat Hij aldáár mij ook zoude onderwijzen en raad geven, ja, dat ook aldáár Zijn oog op mij zijn zoude; en ik werd al meer en meer versterkt in het geloofsvertrouwen, dat de Heere voor mij in die gemeente nog werk te verrigten had; maar ó, hoe heb ik van achteren de aanbiddelijke en ontfermende liefde van mijnen Heer daarin bewonderd, dat juist de aanneming van *dít* beroep met zoo vele zichtbare bewijzen moest vergezeld gaan, dat

»ik in dezen niet *mijnen* wil, maar alleen den wil
 »van mijnen Goddelijken Zender had mogen opvolgen;
 »wat gaf dit mij eene vrijmoedigheid voor den Heere,
 »toen een geduchte tegenstand mijne komst in deze
 »gemeente poogde te verhinderen, en ofschoon dit
 »niet gelukte, dezelve echter ruim een jaar deed ver-
 »tragen; ô; ik heb daaronder wat zalige tijden tus-
 »schen den Heere en mijne ziel doorgebracht; ja, toen
 »het zelfs zóó donker was, dat eenige lieve godzalige
 »vrienden uit die gemeente tot mij overkwamen, en
 »met ter nedergedrukte zielen hunne bekommering te
 »kennen gaven, dat welligt de pogingen der weder-
 »standers zouden gelukken; ô, toen juist, had mij
 »de Heere, terwijl ik in het verborgen op mijne
 »knieën voor Hem nedergebogen was, als bij vernien-
 »wing wederom ingeleid in datgene, wat hij de aan-
 »neming van dit beroep tusschen Hem en mijne ziel
 »had plaats gevonden; ja, ik mogt het bij geestelijk
 »licht inzien, dat het eene poging was van den vijand
 »der zielen, om mij, ware het mogelijk, van dien
 »akker des Heeren af te weren, en juist door dien te-
 »genstand, werd ik door mijnen Zender al meer en
 »meer versterkt in het geloofsvertrouwen, dat Hij voor
 »Zijnen geringen dienstknecht in die gemeente nog
 »wat groots te verrigten had, en ook op zoodanige
 »wijze gaf Hij mij vrijmoedigheid, om met die waardige
 »broeder te spreken, die daarna met meerdere opge-
 »wektheid des gemoeds van mij afscheid namen; en
 »de Heere heeft in dezen weg van beproeving niet al-
 »leen getoond, dat Hij de getrouwe Verbonds-God is
 »van zijn volk, Wiens gedane beloften, in Christus,
 »Ja en Amen zijn, maar nog veel meer dan dit; want

»juist in dien tijd van oponthoud, heeft Hij, naar mijne
 »tijdelijke omstandigheden, eenen zeer wonderlijken en
 »aanbiddelijken weg met mij gehouden, waarvan ik in
 »deze mijne aantekeningen niet zal gewagen; maar als
 »ik denk aan het geen de Heere eerst nog voor mij af te
 »doen had, eer ik *Woerden* kon verlaten, en aan de
 »goddelijke wijze waarop dit geschied is, ó, dan be-
 »zwijkt mijne ziel, in het stof voor mijnen God neder-
 »gebogen, van bewondering, aanbidding en dankbare
 »liefde."

Had *DETMAR* in zijne onvergetelijke *Woerdensche* ge-
 meente vele geliefde vrienden en vriendinnen, aan
 welke hij naauw verbonden was in den Heere, ook
 gedurende zijn verblijf aldaár, genoot hij, van tijd
 tot tijd den omgang met vele godvruchtigen buiten
 zijne gemeente; daarvan heeft hij gedurende dien ge-
 ruimen tijd, veel aangeteekend, waarvan hier slechts
 het hoofdzakelijke met zijne eigene woorden zal wor-
 den vermeld:

»Ik gevoelde tot geene gemeente in den omtrek van
 »*Woerden* zulk eene naauwe betrekking, als tot die
 »kleine, stille, leeraarlievende gemeente van *Zegveld*,
 »en dit had eene dubbele oorzaak. Ik heb aldaar van
 »April tot October 1828, zoo veel ik kon voor den
 »ongestelden Leeraar, in mijne vrijbeurten te *Woer-*
 »*den*, de predikdienst waargenomen, en ook, daar
 »de afstand gering was, het herderswerk verrigt. Daar
 »vooral heeft de Heere mij dikwijls woorden doen spre-
 »ken, die door den H. Geest krachtig gemaak wer-
 »den, tot bekeering van zorgelooze zondaren, tot
 »bemoediging van kleingelooovige zielen, maar ook tot
 »opwekking en vertroosting van bevestigde Christenen.

» Vooral ook in mijn berderlijk verkeer met deze lieve
 » kleine gemeente, genoot ik den omgang met vele
 » ~~zeer~~ zoekende zielen, en met meer in het geloof
 » bevestigde en in eenen teederen wandel levende
 » kinderen Gods. De in waarheid den Heere vreesende
 » onderwijzer der jeugd was mijn hartevriend; zijne
 » taal mogt eenvoudig zijn, het was de taal Kanaäns,
 » waarmede mijne ziel zoo innig en hartelijk instemde.
 » Ook in het huisgezin van eenen vader, wien de Heere
 » met vele verstandsgaven had bedeeld, vond ik lieve
 » kinderen, die in opregtheid en teederheid des gemoeds
 » den Heere vreesden; ja, aan wier zielen de Heere
 » groote, zeer groote dingen gedaan had; ó, nooit zal ik
 » die aangename, zielverkwikkende uren vergeten, die ik
 » met die jeugdige kinderen Gods heb doorgebracht;
 » ja, dat lieve *Zegveld* blijft voor mij altoos eene ge-
 » denkwaardige plaats, ook van wege gebeurtenissen die
 » ik, in deze mijne aanteekeningen, niet kan vermê-
 » den, en ik mag het (alléén tot roem van Gods ge-
 » nade) getuigen, in den grooten dag der dagen, zal
 » ik ook uit die gemeente zielen ontmoeten, tot welker
 » terechtbrenging mij de Heere, als een gering middel
 » in zijne hand heeft willen gebruiken.

» Naauwer was ik ook verbonden met vele godvruch-
 » tigen in de naburige gemeente van *Waarder*; inzonder-
 » heid genoot ik, in de eerste jaren van mijne dienst
 » te *Woerden*, onder die gemeente, den omgang met
 » een zeldzaam geoefend en nabij den Heere levend
 » kind van God. Er waren reeds, vóór dat ik te
 » *Woerden* stond, banden in den Heere tusschen onze
 » zielen gelegd, en geen wonder, het was een oud-
 » vader in *CHRISTUS*, die in zoo vele proef- en kruis-

»wegen, de verbonds-trouw van zijnen Drie-eenigen
 »God had ondervonden, en met wien ik dikwijls in
 »zalige zielsvereeniging, door de nabijheid des Heeren,
 »vele verkwikkende uren heb mogen doorbrengen.
 »De Heere heeft ook in nadruk getoond niet alleen
 »zijn God, maar ook de God van zijn zaad te willen
 »zijn, want daaronder zijn er velen, die, of in zwak-
 »ker, of sterker geloof den Heere vreezen. Ja, dat
 »*Waarder* is eene gemeente, waar ik met vele god-
 »vruchtigen eenen vereenigden omgang heb gehad; ook
 »herinner ik mij nog levendig den tijd, toen daar een
 »bijzonder werk plaats vond, onder een groot aantal
 »jonge menschen; het was iets vreemds, vooral van
 »wege het hartstogtelijke, waarmede dit gepaard ging,
 »maar waarvan ik, zoo wel als eenige mijner lieve
 »godvruchtige vrienden in plaats van het oordeel daar-
 »over te vellen, de uitkomst in de gevolgen wilde af-
 »wachten; en daaruit is het gebleken, hoe er onder
 »hen velen waren, die de tegenwoordige wereld we-
 »derom lief gekregen hebben, maar ook tevens, dat
 »er onder hen waren, in welke het werk Gods dui-
 »delijk zichtbaar is geworden. Ook in het nabijgelegene
 »dorp *Linschoten*, had ik, onder andere geliefde god-
 »vruchtigen, eenen ouden zielevriend in den Heere;
 »ô, ik heb ik zijne woning veel genoten voor mijn ge-
 »moed, vooral als de Heere ons eens bijzonder door
 »Zijnen Geest wilde verkwikken, en ons geliefde in te
 »leiden in de aanbiddelijke wegen, welke Hij met
 »ons gehouden had. Hij was als een arme naar de
 »wereld uit Duitschland hier benen getogen, doch op
 »eene wonderlijke wijze was hij niet alleen tijdelijk
 »gezegend, maar had de Heere hem, uit eeuwige

» liefde, in Christus, een bondgenoot gemaakt, van al
 » zijne heilgoederen, en genoot hij daarvan hier reeds
 » de eerstelingen in den strijd, vooral tegen een zon-
 » dig vleesch wat hem zoo zeer kweldé, nu heeft hij
 » dat zondedeel reeds afgelegd, want ook hij is mij
 » vóórgegaan in het vaderland der ruste, wáár wij
 » eenmaal, als verlost en uit den strijd, elkander zul-
 » len wedervinden.

» Onder zoo vele lieve vrienden en vriendinnen in
 » den Heere, ook op verderen afstand van mijne ge-
 » meente verwijderd, moet, ik vooral melding maken
 » van het dorp *Aarlanderveen*; dáár had ik eenen ge-
 » liefden mede-broeder in de bediening, die het
 » Woord des Heeren, met ernst en getrouwheid, naar
 » de meening des Geestes verkondigde, en met wien
 » ik, gedurende mijn verblijf te *Woerden*, eenen regt
 » broederlijken omgang had; maar, in diezelfde ge-
 » meente, was ik ook bijzonder verbonden met den
 » onderwijzer der jeugd. Als een jongeling, in wien
 » iets goeds was voor den Heere, had ik hem tijdens
 » mijn verblijf te *Wijk bij Housden*, reeds hartelijk
 » lief, en nu was die zieleband in den Heere nog meer
 » versterkt, zoo wel door hartelijke, innige deelneming
 » in elkanders tijdelijke omstandigheden, als wel, en
 » voornamelijk om dat wij datzelfde geestelijk leven
 » voor den Heere, door vrije genade mogten kennen
 » en beoefenen. Hij was daar in eene lieve gemeente
 » geplaatst, waar de Heere, onder de zuivere verkon-
 » diging van Zijn woord, nog met zijnen Geest wilde
 » wonen en werken; ja, toen ik hem de laatstemaal,
 » na mijn vertrek uit *Woerden*, bezocht heb, mogt ik
 » nog tot mijne ziels-blijdschap ervaren, hoe de Heere,

»in zijne vrijmagtige liefde, in die gemeente, ook uit
 »losbandige najagers der wereld, zeldzame toonbeelden
 »Zijner genade had opgerigt.”

Nog ten slotte maakt **DETMAR** eene bijzondere melding van het zalige verkeer, met vele godvruchtigen op meer verwijderden afstand van zijne gemeente, waarvan hier zal worden medegedeeld, wat hij verhaalt aangaande zijn kort maar gezegend verblijf op het eiland *Flakkeø*. »Jaren lang (zegt hij) had ik reeds »eene stille begeerte, dat de Heere, nog vóór mijnen »dood, mij den weg mogt banen, om dat oord eens »te bezoeken, waarheen ik, tijdens mijn verblijf te »*Wijk*, tweemaal beroepen was, als eens naar de gemeente te *Oudorp* en eens naar de gemeente van »*Sommelsdijk*; te meer, dewijl ik in dien tijd van »daár vele gewigtige kinderen Gods had ontmoet, met »welke ik zielsvereenigd was in den Heere; en mijne »onderworpenen begeerte in dezen is ook vervuld geworden. Het was in den zomer van 1831, dat ik, »op dringende uitnoodiging van mijne zielevrienden in »de *Klundert*, wederom vrijheid vond hen te bezoeken, en, bij die gelegenheid, haande de Heere mij »den weg, om ook vele gewigtige kinderen Gods, op »het eiland *Flakkeø* woonachtig, te ontmoeten. Ik »werd dringend uitgenoodigd, om in de gemeente »*Diraland*, bij lieve kinderen des Heeren, eenige dagen door te brengen; de Heere nam al het opzien »daartegen van mij weg, en ik ondervond ook weldra, »toen ik in de woning dier godzaligen gekomen was, »dat ik in de gunst van mijnen God was opgetrokken. »O, wat was de Heere daár, gedurende dat korte »verblijf, in ons midden, en wat werden daar, in

»weinige oogenblikken, naauwe handen gelegd tusſchen
 »onze zielen; vooral werd mijne ziel daar zalig ver-
 »kwikt door de hartvereenigende gesprekken met die
 »zoo geoefende en teeder levende moeder in den Heere,
 »bij welke ik geherbergd was; voor zoo verre ik weet,
 »verkeert zij nog met mij in het vreemdelingsland,
 »maar ofschoon dan ook naar het ligchaam op verren
 »afstand van mij verwijderd, mag het mij nog dikwijls
 »gebeuren, met haar, en dat groot aantal godvruchtig-
 »gen, met welke mijne ziel zich, ook op dat eiland,
 »zoo verkwikt heeft, in het verborgen voor den Heere,
 »eene zalige gemeenschap der Heiligen te oefenen;
 »want vele, zeer vele lieve kinderen Gods heb ik op
 »de verschillende plaatsen, ook daar waar ik te voren
 »beroepen ben geweest, mogen ontmoeten, met welke
 »mijne ziel wonderlijk insmolt, van wege datzelfde
 »genade-leven dat wij onderling mogten kennen en
 »beoefenen; ook heb ik, op dringende uitnoodiging,
 »in de gemeente van *Diraland*, den 24. Julij, eene
 »leerrede gehouden, naar aanleiding van PAULUS woor-
 »den, 1 Timoth. IV: vs. 7 en 8, en dit eenvoudige
 »werk, waaronder de Heere bijzonder mijne hulp en
 »sterkte was, heeft Hij, zoo als ik later tot mijne
 »blijdschap en verootmoediging, heb vernomen, nog
 »tot eenen rijken zegen willen stellen voor de eeuwig-
 »heid."

Eindelijk was dan ook de koninklijke goedkeuring
 gegeven, op de beroeping van DETMAR naar de gemeen-
 te van *Ede*, en nu volgde ook weldra den tijd, waar-
 op hij van deze zijne zoo geliefde gemeente een van
 beide zijden, zeer aandoenlijk afscheid nam; dit ge-
 schiedde op Zondag namiddag van 28. September 1854,

met de vermaning van PAULUS, Phillippen. I: vs. 27, voor zulk eene talrijke schare, als welligt nimmer in dit Heiligdom tegenwoordig was geweest, en onder welke zeventien predikanten aanwezig waren. Niettegenstaande het aandoenlijke en treffende dezer plegtige gelegenheid, en de verbazende schare van toehoorders, genoot DETMAR in die oogenblikken, eene bijzondere vrijmoedigheid, eene zeldzame bedaardheid, en eene zoo krachtdadige hulp en ondersteuning van den Heere, dat hij dit gewigtige werk, onder gematigde aandoeningen, maar bij een levendig gevoel van de onwankelbare trouw en liefde des Heeren, hem zoo vele jaren lang, ook in deze lieve gemeente betoond, gelukkig mogt volbrengen.

Maar was dit uur zeer treffend voor DETMAR en zijne gemeente, bijzonder aandoenlijk was de morgen van den 1. October, waarop hij zijne geliefde schapen verliet, en de reis aanvaardde naar de *Edesche* gemeente. Als besluit zijner aantekeningen dienaangaande, zegt hij het volgende:

»Zoo heb ik dan op Woensdag den 1. October, »met mijn gezin, eene dierbare en voor mij onvergetelijke gemeente verlaten, waarin ik gedurende den »geruimen tijd van *negentien* jaren en eenige maanden, »zoo veel zielevreugd, in het werk van mijnen Goddelijken Zender, had mogen smaken, maar waarin »ik ook tevens zoo vele wederwaardigheden des levens, »alleen door de almachtige ondersteuning van mijnen Verbonds-God, was doorgeworsteld; eene gemeente, »aan welke mijne ziel ten naauwsten *is* en *blijft* verbonden, omdat de Heere zelf daar zoo vele zielsbanden in Hem gelegd heeft, die nimmer zullen verbroken

»worden. Dank, eeuwige lof en dank, zij er mijnen
 »Drieënigen Verbonds-God voor toegebracht! mijne ar-
 »heid in Hem is aldaar niet ijdel geweest, neen, Hij
 »heeft mijne eenvoudige Evangelie-prediking nog tot
 »een gezegend middel willen gebruiken, voor Zijn volk
 »tot opbouwning van hun geloof en vermeerdering der
 »liefde tot Hem en elkander; maar ook niet minder
 »tot versterking en bevestiging des geloofs, van klein-
 »moedige, en voor hun eeuwig heil bekommerde zie-
 »len; maar ó, mijne ziel versmelt er onder, als ik
 »het eens levendig mag gevoelen, hoe in die lieve
 »gemeente de Heere, door middel van mijn eenvoudig
 »en gebrekkig dienstwerk, een groot aantal toegebracht
 »heeft tot de gemeente die zalig wordt, van welke er
 »velen reeds (onder welke ook nog jeugdige harten)
 »mij zelfs juichend, naar den Hemel zijn vóórgegaan,
 »en anderen, met mij, als geestelijke pelgrims, onder
 »vreugd en druk, op 's Vaders woning aanstappen.

»Nog eens, ik heb eene dierbare gemeente verla-
 »ten, waar ik, onder hoeveel gebrek, dan ook, echter
 »mijnen God en Zender, met ernst en getrouwheid,
 »en met hartelijke belangstelling in het heil van onster-
 »lijke zielen heb mogen verkondigen, en wier achting
 »en liefde ik, om mijns werks wille, in eene zeldza-
 »me mate heb mogen genieten. O, ik heb onder
 »hevige aandoeningen mijner geschokte ziel; vele lieve-
 »lingen van mijn hart, ja, de gansche, mij innig
 »dierbare *Woerdensche* gemeente verlaten, en ofschoon
 »ik van die lieve vroegere schapen gescheiden ben,
 »blijft mijn hart in liefde over hen uitgebreid. In
 »het verborgen voor den Heere wordt mijn dierbaar
 »*Woerden* mij dikwijls op het harte gedrukt, en met

»ootmoedige smeekingen, mag het mij dikwijls gebeu-
 »ren deszelfs dierbaarste belangen den Heere voor te
 »dragen; en ofschoon ik dan ook door mijnen Heer,
 »in eene andere lieve gemeente geplaatst, in afgeschei-
 »denheid leef van deze mijne lieve vorige schapen;
 »ô wat zoude het voor mijne ziel eene groote blijd-
 »schap zijn, indien ik mogt vernemen, dat na mijn
 »vertrek, mijn Goddelijke Zender door zijnen Geest
 »onder hen bleef wonen en krachtadig werken tot ge-
 »loof en bekeering, en dat van velen, voor welke
 »mijne eenvoudige prediking vruchteloos was, mij nog
 »vóór mijnen dood mogt gemeld worden: Waarlijk
 »ook deze en die, voor wien uwe hartelijke vermanin-
 »gen en liefderijke opwekkingen tot de zalige dienst
 »des Heeren vruchteloos schenen, is daar nog in *Sion*
 »geboren."

*****

VIL HOOFDSTUK.

DETMAR'S KOMST EN VERBLIJF TE EDE, EN ZIJN VERKEER
MET GODVRUCHTIGEN OOK BUITEN ZIJNE GEMEENTE.

•••••

Het was aan den avond van denzelfden morgen, waarop DETMAR zijne *Woerdensche* gemeente had verlaten, dat hij te *Ede* in zijne nieuwe herderlijke woning aankwam, en hij ondervond al aanstonds, en vooral in de dagen, die nog zijne bevestiging voorafgingen, vele bewijzen van de hartelijke belangstelling en toegenegenheid der gemeente.

Op den 12. October 1854, werd DETMAR plegtig in de dienst des Heeren, in deze gemeente ingezegend door zijnen vriend en mede-broeder den Wel Eerw. Zeer Gel. Heer T. VAN SCHULENBURG Predikant te *Waarder* nabij *Woerden* met de woorden van den Zaligmaker tot PETRUS, Johann. XXI: 15, 16, 17.

» *Toen zij dan het middagmaal gehouden hadden, zeide JESUS, tot SIMON PETRUS, SIMON JONA zoon hebt gij mij liever dan deze? Hij zeide tot Hem: ja Heere! gij weet dat ik U lief heb. Hij zeide tot hem: weidt mijne lammeren*” enz., en des namiddags aanvaardde DETMAR zijne bediening in deze gemeente, met de woorden van PAULUS aan TIMOTHEUS, 1 Timoth. I: vs. 15:

» *Dit is een getrouw woord en aller aanneming waar-*

«dij, dat CHRISTUS JEZUS in de wereld gekomen is, om
«de zondaren zalig te maken, van welke ik de voor-
«naamste ben.»

DETMAR teekent aangaande deze leerrede; en ook
aangaande hetgene hij verder, in den eersten tijd
zijner bediening in deze gemeente, heeft ondervon-
den, het volgende aan:

«Ik heb onder deze introë-leerrede met nadruk
«ondervonden, hoe de Heere ook aan deze plaats de
«hulp en de sterkte wil zijn van Zijnen in zich zel-
«ven niets vermogenden dienaar. Ik gevoelde het zo
«levendig aan mijne ziel, dat ik hier alleen door de
«sterke hand van mijnen Goddelijken Zender geplaatst
«was, en ik mogt bij vernieuwing gelooven, dat ik
«in Zijne kracht niet vruchteloos op dezen akker zoude
«arbeiten; ja, de Heere schonk mij eene bijzondere
«vrijmoedigheid om, zonder aanzien des persoons,
«den last, welke mij was opgedragen, voor mijne
«nieuwe gemeente uit te brengen, en ik mag vertrou-
«wen, dat het geheele werk van dezen dag niet onge-
«zegend is geweest; ook in het verborgen voor den
«Heere, mogt ik, vooral in dien eersten tijd, bijzon-
«der veel genieten, vooral wanneer mijn getrouwe
«Verbonds-God, mij, bij geestelijk licht terug leidde,
«op welk eene goddelijke wijze Hij mij, gansch onbe-
«kwamen, in de bediening had gesteld, door welke
«posten Hij mij reeds had doorgeholpen, en op welke
«wonderlijke wijze, Hij ook liefderijk in mijne tijdelijke
«omstandigheden had voorzien; maar bovenal, tot wel-
«ke groote einden Hij mij, als een werktuig in Zijne
«hand, had gelieven te gebruiken, en wat ik sinds al
«die jaren, hetzij in het verborgen, of op den leer-

»stoel; of in mijnen herderlijken omgang, of wel in
 »het zalig verkeer met lieve kinderen Gods in Hem
 »had mogen genieten; ja, dan mogt ik mij bij vernieu-
 »wing aan mijnen God en Zender onbepaald toevertrou-
 »wen en overgeven, staat makende, dat Hij, die mij
 »tegen de kracht van zoo veel tegenstand hiér in Zijne
 »dienst gesteld had, het ook verder *wel* met mij zoude
 »maken, en daarvan ontving ik al bij den aanvang mij-
 »ner bediening alhier de treffendste bewijzen. O, het
 »was mij zoo verblijdend, dat ik hier wederom een
 »voorregt genoot, dat mij ook vroeger was te beurt
 »gefallen, namelijk, dat ik hier eenen kerkenraad
 »vond, die niet alleen de zuivere leer der waarheid,
 »die naar de godzaligheid is, was toegedaan; maar
 »waaronder ik zelfs lieve broeders leerde kennen en
 »beminnen, waaraan de Heere Zijne genade had groot
 »gemaakt; sommigen daaronder, die als kinderen des
 »verbonds, in een beoefenend leven des geloofs, met
 »mij de reize naar Sion voortzetten, en anderen, onder
 »welke zelfs, die een uitgebreid nut in de gemeente
 »mogen stichten, waarvan ik, naar den aard der lief-
 »de, mag gelooven, dat de Heere aan hunne zielen
 »Zijne genade heeft verheerlijkt, en Wiens werk, on-
 »der hoe vele bestrijdingen dan ook, op zijnen tijd,
 »wel zal worden voleindigd. Wat was mij dit bijzon-
 »der aangenaam, als in plaats van eenige verschillen,
 »de Heere niet zelden met Zijnen Geest in onze lieve
 »vergaderingen tegenwoordig was en ons van hart tot
 »hart deed spreken; maar wat was mij dit ook eene
 »aangename verligting in het herderlijk bezoeken dezer
 »lieve gemeente, wanneer ik, in het gezelschap van
 »godvreezende ouderlingen, de huisgezinnen bezocht,

»en, door hunne meerdere kennis der gemeente, reeds
 »was ingelicht, wáár wij zouden komen, en vooral
 »wanneer ik alsdan in het werk des Heeren, dat wij
 »daar te verrigten hadden, zoo getrouwelijk door hen
 »werd bijgestaan. O, ik heb met die waardige broe-
 »ders, (onder welke er zijn, dien de Heere het groote
 »voorregt geschonken heeft van echtgenooten te bezit-
 »ten, die, in zwakker of sterker geloof Hem in op-
 »regtheid vreezen,) vele zalige en zielsverkwikkende
 »uren doorgebracht; ja, de Heere heeft ons onderling
 »wel eens zonderling boven het stof gevoerd, en de
 »schatkameren Zijner algenoegzaamheid zóódanig voor
 »ons ontsloten, dat onze zielen zalig werden verkwikt
 »en verblijd.

»Maar ook over het algemeen heb ik deze gemeente
 »leeren kennen als bijzonder leeraarlievend, en geneigd
 »om eenen leeraar, wiens lust het is om, onder hoe-
 »veel gebrek dan ook, zijnen Heer met ernst, liefde
 »en getrouwheid te verkondigen, met toegenegenheid
 »en belangstelling te hooren. Nergens heb ik in mijne
 »bezoeken openbare vijandschap of in mijn dienstwerk
 »eenigen tegenstand ondervonden, neen, integendeel
 »heb ik bij een zeer groot aantal menschen, eene
 »overtuiging van het ontwaakt geweten gevonden, dat
 »niet alleen door woorden, maar dikwerf onder tranen
 »van gevoel, met mijne hartelijke toespraak instemde.
 »Ik vond hier ook vele zielen, die bekommerd waren
 »over hunne eeuwige belangen; ik mogt naar het
 »licht, dat de Heere mij geliefde te schenken, hun
 »raad en bestuur geven, naar mate hun toestand zulks
 »vereischte; vooral mogt ik hen met getrouwheid en
 »liefde, in het belang hunner onsterfelijke zielen, met

»erust opwekken, om toch geene rust te vinden,
 »buiten de eenige arke der behoudenis, JEZUS CHRIS-
 »TUS, en in het vervolg van mijn verblijf in deze
 »gemeente, heeft de Heere bijzondere bewijzen ge-
 »schonken, dat het werk, vooral ook bij vele jeugdige
 »zielen, in waarheid een werk des Heeren was. Maar
 »behalve de lieve broeders, van welke ik reeds eenige
 »melding heb gemaakt, vond ik hier nog andere in
 »het geloof bevestigde kinderen Gods, met welke ik
 »ook in zielsvereeniging mogt verkeerén. Ook had er
 »al spoedig iets bijzonders plaats, dat mij in ootmoe-
 »dige dankbaarheid voor den Heere deed wegzinken,
 »en waardoor Hij een zichtbaar bewijs gaf, dat de har-
 »ten der menschen in zijne hand zijn, en Hij dezelve
 »kan neigen naar zijnen Goddelijken wil.

»Ik zag, namelijk, bij sommigen in deze gemeente,
 »van welke ik tegenstand verwacht had, in plaats daar-
 »van, eene zonderlinge toegenegenheid des harten, die
 »welligt dááruit voortvloeide, dewijl men mij leerde
 »kennen als eenen dienaar van CHRISTUS, die, onder
 »hoeveel gebrek, en op welk eene eenvoudige wijze
 »ook, toch in opregtheid aan het waarachtige heil
 »hunner zielen begeerde werkzaam te zijn. In den
 »verderen loop mijner bediening alhier (ik teeken het
 »aan met een gevoel van dankbaarheid tot den Heere),
 »heb ik juist van de zoodanigen hartelijke en belang-
 »rijke vriendschapsbewijzen ontvangen."

Hoedanig het verdere dienstwerk van DETMAR op eene
 zeer bijzondere wijze in deze gemeente door den Hee-
 re, aan vele harten werd gezegend, daarvan verhaalt
 hij het volgende:

»Wel verre van mijn dienstwerk hier zuchtende te

»verrigten, deed ik dit met blijdschap en met vele op-
 »gewektheid des gemoeds, en geen wonder, zou het
 »niet tot zieleblijdschap en opwekking van eenen leer-
 »aar zijn, wien het eeuwige belang der zielen, die hem
 »toevertrouwd zijn, zwaar op het harte ligt, als hij
 »al meer en meer mag bespeuren dat het woord, dat
 »hij op last van zijnen Goddelijken Zender verkon-
 »digt, met belangstelling en toegenegenheid des harten
 »wordt gehoord en ingang vindt in veler gemoederen;
 »en dit mogt ik hier in alles zoo duidelijk bespeuren.
 »Van zulk eene getrouwe bijwoning mijner predikdienst,
 »als ik hier ondervond, niet alleen op den dag des
 »Heeren, maar ook in de wekelijksche avond-gods-
 »dienstoefeningen in den wintertijd, worden weinig
 »voorbeelden gevonden, vooral wanneer men daarbij
 »in aanmerking neemt, dat de gemeente, in hare
 »volkrijke buurtschappen, zich meer dan een uur verre
 »van het kerkgebouw uitstrekt.

»Dit was inderdaad zeer aangenaam en opwekkend
 »voor mij, en op zoodanige wijze had ik, niet zonder
 »zegen, reeds tien maanden in de kracht des Heeren
 »mogen voortwerken; maar nu gebeurde er iets, dat
 »mij niet alleen hartelijk verblijdde, maar dat mij,
 »voor den Heere nedergebogen, dankbare tranen van
 »rootmoed en verwondering deed storten, dewijl ik
 »daardoor het eerste, treffende bewijs ontving van
 »mijnen Goddelijken Zender, dat Hij mij niet te ver-
 »geefs, tegen zoo veel tegenstand aan, hier als Herder
 »en Leeraar had gesteld. Voor eene jonge dochter in
 »deze gemeente, in welke al vroeg iets goeds was voor
 »den Heere, en welker godzalige moeder reeds tot een
 »beter leven was overgegaan, was mijne eenvoudige

»dienst, als een middel in Gods hand, zóó gezegend,
 »dat zij ernstig in het verborgen mogt werkzaam zijn
 »met hare eeuwige belangen. Onder eene namiddag-
 »leerrede, waarin ik het tweede gedeelte van den
 »25ten Zondag behandelde, was de Heere bijzonder
 »werkzaam aan de ziel van deze jeugdige vriendin, en
 »reeds den volgenden dag mogt zij, met een volko-
 »men licht des geloofs, zich, voor tijd en eeuwig-
 »heid, overgeven en kwijtraken aan den Heere Jezus,
 »als aan haren gezegenden Borg en Zaligmaker; dit
 »was iets geheel onverwachts, te meer, daar de stille
 »voorafgegane werkzaamheden alleen tusschen den Heere
 »en hare ziel hadden plaats gehad en aan velen onbe-
 »kend waren. Maar ó, hoe heerlijk spreidde zich dat
 »licht des Geestes, waarmede de Heer hare ziel be-
 »straald had, ten toon, toen zij mij, als haren leeraar,
 »en velen kinderen Gods in deze gemeente, mogt
 »vertellen, welke groote dingen de Heere aan hare
 »jeugdige ziel gedaan had. Reeds in de eerste oogen-
 »blikken vond hare geloofstaal, in mijne ziel en in de
 »harten van alle godvruchtigen, die haar ontmoetten,
 »zulk eenen ruimen ingang, dat wij, in naauwe ziels-
 »vereeniging, met haar werden verbonden in den Heere.

»En was deze eersteling reeds zoo zielsverblijdend
 »voor mij en voor alle godvruchtigen in deze gemeen-
 »te, wij zouden nu nog meer groote daden Gods aan-
 »schouwen en bewonderen; slechts drie dagen, nadat
 »het bovengemelde gebeurd was, openbaarde de Heere
 »zich in zijne verzoende betrekking aan eene vrouw
 »in deze gemeente, die met haren echtgenoot de
 »keuze had mogen doen om den Heere te dienen,
 »en die in hunnen geheelen wandel de bewijzen ga-

»ven, dat zij veel voor Hem en Zijn volk over had-
 »den. Zoo bleef de Heere met Zijnen Geest, in deze
 »gemeente voortwerken, niet alleen tot ontdekking van
 »vele zorgelooze zondaren, maar bijzonder ook, tot
 »bevestiging des geloofs van een zeer groot aantal van
 »Hem in waarheid zoekende zielen. Ja, het werd in
 »nadruk bevestigd, hoe híér in dien zonderlingen
 »tijd van ruime bedeeïng des Geestes, ook zondaren,
 »als andere Levi's, uit de tolhuizen werden geroepen
 »om Hem te volgen; aan welke Hij Zijne aanbiede-
 »lijke wonderdaden heeft groot gemaakt, over het al-
 »gemeen, waren het niet vele rijken of edelen, maar
 »veelal het geringe der wereld, dat ook hier de Heere
 »had uitverkoren, maar in de woningen der zoodani-
 »gen, heb ik ook wel eens de zaligste uren doorge-
 »bragt; vooral ook in die van een' lieven jeugdigen
 »vriend en zijne echtgenoot; zij zijn wel arm naar de
 »wereld, maar zij hebben eenen rijkdom in God,
 »waarbij de grootste schatten der aarde, in geene ver-
 »gelijking komen. De Heere had hem, slechts ééne
 »maand, na het hier bovengemelde, na vele voorafge-
 »gane werkzaamheden, in de ruimte gesteld voor zijne
 »ziel, thans, terwijl ik dit aanteeken zijn er reeds
 »vele jaren na dien tijd voorbijgegaan, en ofschoon
 »dan ook dat eerste vuur wel wat is verminderd, zoo
 »mag hij (de Heere zij er voor gedankt!) nog met ve-
 »len in deze lieve gemeente, door genade, bevrijd
 »blijven, van dat aanklevende wier der wereld, en in
 »een dagelijksch leven voor den Heere, nog zóó veel
 »genieten, dat hunne oogen nog niet bezwaard zijn
 »geworden, door die geestelooze slaperigheid, die he-
 »laas! in deze dagen bij Gods kinderen maar al te zeer

„bespeurd wordt; ja, zalige en zielverkwikkende oog-
 „blikken heb ik met dien vriend, aan wien de Heere
 „zoo veel gedaan heeft, en Wiens onveranderlijke trouw
 „en teedere zorg, hij ook naar het uitwendige zoo
 „zigtbaar mag ondervinden, en met zijne echtgenoot
 „doorgebracht; want ofschoon ook aan haar nog dat
 „licht des geloofs niet geschonken is, waarin haar
 „Godvreezende echtgenoot veeltijds wandelen en zich
 „verblijden mag, ik mag gelooven, dat de lieve JESUS
 „het oog van genade en ontferming op die stille
 „Godzoekende ziel geslagen heeft, en als de betere
 „MOËS niet zal rusten voor dat Hij, zijn begonnen
 „werk aan hare ziel, en aan die van vele zwakge-
 „loovigen, die in deze gemeente gevonden worden,
 „voleindigd heeft."

Zoo was dan de dienst van DETMAR bijzonder ge-
 zegend in deze gemeente, en het is dan ook niet
 te verwonderen, dat hij, onder zooveel bijzonder
 werk des Geestes, zijn dienstwerk met vele blijd-
 schap en opgewektheid des gemoeds mogt verrigten,
 en dat was waarlijk iets bijzonders, de geestelijke
 spijs, waarmede de Heere in dien tijd de ziel van
 DETMAR en die van vele godvruchtige, die ook van el-
 ders deze gemeente bezochten, wilde verkwikken en
 versterken, had ook eenen weldadigen invloed op zijn
 ligchaam, want in vele vroegere jaren zijner bediening,
 had hij geene zoodanige sterkte van krachten, en zulk
 eene onvermoeidheid in het zwaarwigtige dienstwerk in
 eene zoo uitgestrekte gemeente ondervonden, als in
 dezen voor hem en het volk des Heeren zoo welaan-
 genamen tijd.

Hij was dan ook met naauwe zielsbanden aan geheel

mijne, lieve *Edesche* gemeente, maar inzonderheid, aan het volk in dezelve verbonden, dat den Heere in zwakker of sterker geloof vreesde. Onder zoo veel, wat hij daarvan in zijne aantekeningen, slechts met een enkel woord aanstipt, en daarom in dit werk niet kan worden vermeld, maakt echter het volgende eene uitzondering:

»Indien ik hier in deze mijne geliefde gemeente eenen
 »zielsvereenigden omgang had met een groot aantal in
 »het geloof bevestigde kinderen Gods, onder welke
 »vooral die waardige broeders onderlingen behoorden,
 »die middellijk ook zoo veel hadden toegebracht tot
 »mijne komst in deze gemeente; vooral vond ik in hare
 »buurtschappen een groot aantal zielen, van welke ik
 »gelooven mag, dat de Heere hen naar Hem vragend
 »gemaakt heeft; maar bovenal was mijne ziel ten naauw-
 »sten verbonden, aan eene bejaarde weduwe in het
 »dorp; vóór de zaak van volkomene overgifte en kwijt-
 »raking van zich zelve aan den Heere Jezus, ja, daar
 »stond zij nog vóór, maar hoe ware het te wenschen,
 »dat vele kinderen Gods, die weten in Wien zij ge-
 »looven, zulk een dagelijksch, teeder en naauwgezet
 »leven voor den Heere mogten beoefenen, als deze
 »zoo innig aan Jezus verbondene ziel. O, nooit ver-
 »geet ik die zalige en onze zielen verkwikkende uren,
 »die ik veelal wekelijks met eenige der geliefde kin-
 »deren des Heeren in hare woning heb doorgebracht;
 »maar dat mij zoo dierbare kind des Heeren is mij
 »ook reeds voorgedaan naar de eeuwige woningen des
 »vredes, en wel vóórgedaan als eene vrijgekochte in
 »het dierbare bloed van Christus, aan welke Hij zich
 »in Zijne verzoende gunst, slechts korten tijd voor.

»haren dood zoo heerlijk had geopenbaard. Op den »dag des Heeren (12 Febr. 1857) ging zij juichende »over tot den eeuwigen Sabbath; en in de namiddag »godsdienstoefening, mogt ik mijne gemeente, onder »vele aandoeningen mijnér ziel, bij dit zalig heenen »gaan in vrede, met liefderijken ernst bepalen en daar- »toe opwekken."

Dat **DETHAR** ook in andere oorden des vaderlands, (vooral door zijne veelvuldige schriften onder het volk des Heeren gunstig bekend was, is, onder anderen gebleken, door drie beroepingen, die reeds in zijne geklommene jaren, tijdens zijn verblijf te *Ede*, op hem zijn uitgebragt, als eene in November 1856, naar de gemeente van *Zuidland*; en twee anderen in de provincie *Vriesland*, de eene in Julij 1842, naar de gemeente van *Schraard*, de laatste naar de gemeente van *Oostermeer*, in November van hetzelfde jaar, doch hij vond vrijheid om voor al deze beroepingen te bedanken; want het was de wil van zijnen Goddelijken Zender, dat hij uit dit *Ede*, waarin de Heere zoo vele groote dingen, door middel van zijne dienst, verrigt had, zoude worden overgevoerd tot dat volmaakte *Eden*, wáár hij als een getrouwe dienstknecht zoude ingaan in de eeuwige vreugde van zijnen Heer, en het genadeloon den zoodanigen toegezegd ontvangen zoude.

De Heere heeft ook van achteren willen betoonen, dat de keuze welke hij gedaan had, Zijne Goddelijke goedkeuring mogt wegdragen, niet alleen door den merkbaren zegen op zijn openbaar, maar vooral ook op zijn bijzonder dienstwerk in deze gemeente; bij hetgeen uit zijne aanteekeningen reeds daarvan is ver-

meld, verhaalt hij nog op de volgende wijze eenige bijzonderheden aangaande het godsdienstig onderwijs, hetwelk hij aan jeugdigen en meer bejaarden gegeven heeft.

»Was het in mijne vorige gemeenten de grootste
 »lust van mijn hart, om ook door het godsdienstig
 »onderwijs, aan de harten van jeugdigen en meer be-
 »jaarden te arbeiden, ook hier mag ik, ofschoon reeds
 »in geklommene jaren, nog met jeugdigen ijver en lust,
 »en als een middel in de hand des Heeren, tot groo-
 »ten zegen in dat werk bezig zijn; maar ik vind hier
 »ook eene bijzondere aanmoediging, door de lust,
 »die jeugdige zielen en meer bejaarden in deze lieve
 »gemeente hebben, om van dat eenvoudige, maar
 »toch hartelijke, en zoo veel in mij is, getrouwe on-
 »derwijs gebruik te maken; en zoude het niet tot op-
 »wekking en tot groote aanmoediging zijn voor een'
 »dienaar van CHRISTUS, wien het waarachtige belang
 »der zielen, die hem door zijnen Heer zijn aanver-
 »trouwd, zwaar op het hart weegt, als hij ziet dat
 »zijn onderwijs, zoo getrouw en belangstellend wordt
 »bijgewoond; en dit kan ik in vollen gemoede van
 »deze gemeente aanteekenen; ja, ik ben dikwijls ver-
 »wonderd, in het gure wintersaisoen, en bij het on-
 »gunstigste weder, onder het groote aantal mijner leer-
 »lingen, eene menigte te zien, die op eenen afstand
 »van meer dan een uur van het dorp woonachtig,
 »echter getrouwelijk tot dat onderwijs waren opgeko-
 »men, en vooral is het mij nog bijzonder tot opwek-
 »king, als ik zoo zien mag, dat de behandeling der
 »goddelijke waarheid en ook het eenvoudige, maar har-
 »telijke woord van toepassing (waaronder de Heere mij

»wel eens eenen bijzonderen andrang gelieft te schen-
 »ken) nog gezegend is aan vele onsterfelijke zielen.
 »Och! zoo arbeid ik nog aan den avond van mijn le-
 »ven in hoop, en ik mag ootmoedig gelooven, dat ook
 »door dit eenvoudige onderwijs, nog eenig zaad op den
 »akker des Heeren gestrooid is, dat door den H. Geest
 »vruchtbaar gemaakt, ter zijner tijd, welligt na mijnen
 »dood, nog gezegende vruchten zal dragen. Ook aan
 »de harten der lieve kinderen, die hier in zoo groot
 »aantal het onderwijs bijwonen, arbeid ik met genoe-
 »gen voor mijn hart, want ô, ik kan het zoo duidelijk
 »bespeuren, dat die lieve kleinen niet onvoorbereid tot
 »mij komen, en wel dáárom, dewijl ik in deze lieve
 »gemeente wederom het voorregt genieten mag, in
 »den waardigen onderwijzer der jeugd, eenen hartelij-
 »ken vriend te bezitten, wiens keuze het is, in op-
 »regtheid den Heere te vreezen, en die, bij het ge-
 »voel van het zwaarwigtige van den post, die hem is
 »opgelegd, niet minder beseft, dat de vreeze des Hee-
 »ren het beginsel is van alle wijsheid, en op zoodanige
 »wijze werkzaam zijnde, niet alleen aan het verstand,
 »maar vooral ook aan de harten der lieve kinderen in
 »deze gemeente, onder den zegen des Heeren, een
 »uitgebreid nut mag stichten."

Mogt DETMAR, bij zoodanige bewijzen van de gunst
 des Heeren, op zijn gezegend verblijf in deze gemeen-
 te, zijn dienstwerk met lust en blijdschap verrigten,
 het was voor hem nog een bijzonder genoeg, hier
 ook den zielsvereenigden omgang te mogen genieten,
 met vele godvruchtigen buiten zijne gemeente. Het
 meest bijzondere daarvan vermeld hij op de volgende
 wijze:

»Ik heb ook, gedurende mijn verblijf te *Ede*, vele
 »genoegelijke uren doorgebracht in de naburige gemeente
 »van *Bennekom*, vooral met mijnen godzaligen mede-
 »broeder, den zoo waardigen leeraar dier gemeente.
 »Hij was een man, die in nederigheid en ootmoed den
 »Heere vreesde, en wiens geheele ziel leefde in het werk
 »van zijnen Heer; ja, zijn godvruchtig voorbeeld, in
 »woord en wandel, in zeldzame liefderijkheid en goed-
 »hartigheid, zoo wel als in ijver en getrouwheid, in
 »het herderwerk in zijne leeraarlievende gemeente,
 »wordt zeldzaam, in die mate, in eenen dienaar van
 »CHRISTUS aangetroffen. Wij hebben elkander vele lief-
 »dediensten bewezen, maar wij mochten ook dikwijls
 »zielsvereenigd te zamen zijn.

»Ook was het ons eene wederkeerige blijdschap, als
 »wij elkander op onze rings-vergaderingen mochten ont-
 »moeten, want, hoezeer ik in gemoede kan betuigen,
 »dat ik al mijne ringbroeders opregte hoogachting toe-
 »draag, en ik die ook wederkeerig, zoo ongeveinsd,
 »van hunnen kant mag genieten, zoo waren wij, ouden
 »van dagen, door den zaligen band die de Heere tus-
 »schen onze zielen gelegd had, zoo gaarne bij elkan-
 »der, en geen wonder, wij hebben bij zulke gelegen-
 »heden dikwijls zóó zalig zamen mogen wandelen, dat
 »wij liet aan onze zielen ondervonden, hoe de Heere
 »met Zijne geestelijke tegenwoordigheid, Zijne twee
 »grijze dienstknechten vergezelde; doch ook deze lieve
 »broeder, is, in geklommen jaren, mij reeds voor-
 »gegaan in de zalige rust; en werd het werk des
 »Heeren, aan zijne ziel gedaan, nog wel eens door
 »aanvallen van den vorst der duisternis bestreden,
 »ó, tot mijn zielsblijdschap, heeft de Heere, nog

»kort voor zijn heengaan, al die nevelen van bestrij-
 »dingen weggenomen, en met het volkomen geloofsoog
 »op zijnen Borg en Zaligmaker, aan Wien hij zich nu
 »onbepaald had mogen overgeven en toevertrouwen,
 »heeft hij zich nog, juichende in zijnen God, hier op
 »aarde mogen verblijden, tot dat hij, als een HENOCH,
 »op eene zachte wijze, werd opgenomen in heerlijkheid.
 »Onder zoo vele zielen in die gemeente, die in zwakker
 »of sterker geloof den Heere vreezen, en met welke
 »ik van tijd tot tijd aangenaam mogt verkeerén, teeken
 »ik vooral nog iets aan, van twee godvreezende echt-
 »genooten, aan welke ik innig was verbonden; de vrouw
 »was eene in het geloof bevestigde en zeer geëefende
 »moeder in den Heere, met welke ik dikwijls ziels-
 »vereenigd en verkwikkend over de vaste verbondsliefde
 »en trouw van onzen Drieëenigen God heb mogen spre-
 »ken, maar de man was waarlijk een NATHANAËL; en
 »ofschoon hij ook nog tot de kleingeloovigen behoorde,
 »zoo was het echter een geloof, dat zich zoo heerlijk
 »in de werken openbaarde, van den echten stempel.
 »Ik heb in mijne veeljarige bediening zeer zeldzaam
 »een Christen ontmoet, die zoo los van de aarde, in
 »een naauwgezet teeder dagelijksch leven, den Heere
 »vreesde, als deze waarlijk zeldzame man; en was hij
 »ook naar het uitwendige, door den Heere ruim be-
 »deeld met tijdelijke zegeningen, God had aan die
 »beide waardige echtgenooten, daarbij een hart geschon-
 »ken, dat geneigd was tot zulk eene zeldzame welda-
 »digheid, dat geen arme ooit onverkwikt of ongetroost
 »die woning der liefde heeft verlaten. Ook het zwak-
 »ker of sterker geloof dezer beide echtelingen is reeds
 »in een zalig aanschouwen verwisseld, want ook zij

»zijn mij reeds voorgegaan naar het vaderland der
»ruste.

»Ook op de nabijgelegene gemeente van *Veenendaal*,
»gevoel ik eene bijzondere betrekking. Die gemeente
»had mij, tijdens mijn verblijf te *Woerden* (1821),
»als haren herder en leeraar begeerd; en in dien tijd
»leerde ik van daar eenige zeer gewigtige godvruch-
»tigen kennen, aan welke mijne ziel naauw verbonden
»werd; sommige van die kinderen des Heeren, zijn
»den strijd reeds te boven, maar met anderen, mag
»ik, nu zoo nabij geplaatst, van tijd tot tijd nog
»eenen zaligen omgang hebben. Regt broederlijk en
»hartvereenigend mogt ik verkeeren, met die waar-
»dige medebroeders, die reeds van daar naar elders
»zijn vertrokken, en dit zelfde voorregt geniet ik nog
»door de zoo liefderijke hulpbetooning en vereeniging
»des harten met de tegenwoordige geliefde medebroe-
»ders. Het is mij zoo regt aangenaam, als ik nu en
»dan bij het bezoeken mijner aldaar wonende geliefde
»kinderen, niet alleen met mijne waardige mede-
»broeders zoo hartelijk mag verkeeren, maar tevens
»alsdan ook vele godvruchtigen mag ontmoeten in
»die gemeente, met welk ik over het dagelijksche
»leven tusschen den Heere en onze zielen zoo zielsver-
»eenigd mag spreken; vooral mogt ik dit dikwijls
»ondervinden in het gezelschap van eenen lieven ziele-
»vriend, aan wien de Heere zulke groote dingen ge-
»daan heeft; en behaagde het Hem mijne eenvoudige
»predikdienst ook dikwerf in die gemeente aan zijne
»ziel te willen zegenen, ook die lieve broeder is in
»de hand des Heeren, menigmaal een gezegend mid-
»del tot mijne zielsverkwikking en opbeuring geweest.

»Zoo heeft de Heere ook in die uitgebreide gemeente
 »nog een aantal van Zijne kinderen, aan welke mijne
 »ziel verbonden is, en onder hen ook de zóódanigen,
 »die door genade, de grootheden dezes levens, als
 »nietig hebben leeren beschouwen, en welken de Heere
 »door zijnen Geest, dien waren zielen adel heeft ge-
 »lieven te schenken, waardoor het hun een voorregt
 »geworden is Hem in opregtheid en nederigheid lief-
 »te hebben en te dienen.

»Ik gedenk nog met zielsgenoegen aan de zoo
 »aangenamen dagen, die ik vooral in den eersten tijd
 »mijner bediening alhier, van tijd tot tijd bij mijne
 »geliefde *Arnhemse* vrienden heb doorgebracht; ja
 »daar heeft de Heere mijne ziel dikwijls verkwikt
 »door het zalige verkeer met onderscheidene god-
 »vruchtigen, in wien ik zoodanigen mogt ontmoeten,
 »onder welke de Heere daarenboven een bijzonder licht
 »had geschonken in Zijn dierbaar woord, en zulk eene
 »opgewektheid om voor Zijnen naam en voor Zijne
 »zaak uit te komen, dat zij in de hand des Heeren,
 »den tegenstanders wel eens, door mond en pen, ter
 »goeder ure, een krachtig woord hebben doen hooren;
 »vooral is mijne ziel aldaar naauw verbonden, aan
 »twee nog jeugdige echtgenooten, aan welker zielen
 »de Heere groote dingen gedaan heeft, maar die Hij
 »ook naar het uitwendige, in Zijne gunst, zoo zon-
 »derling goedertieren, tot hiertoe heeft voortgeleid;
 »ja, reeds tijdens mijn verblijf te *Woerden*, zijn tus-
 »schen onze zielen, door den Heere handen gelegd,
 »die in de eeuwigheid zullen verbonden blijven.

»Maar ook hier moet ik het zalige verkeer vermeld-
 »den, dat ik nu en dan mogt genieten, met eenige

»lieve vrienden en vriendinnen in den Heere, in de
 »verder gelegene stad *Doesborgh*. Van tijd tot tijd
 »vonden deze vrienden vrijheid en gelegenheid om
 »van mijne eenvoudige predikdienst gebruik te maken,
 »en dan behaagde het den Heere ook menigmaal hun-
 »ne zielen daaronder te willen verkwikken; van daar
 »dan ook dat er tusschen onze zielen al spoedig eenen
 »band van zielsvereeniging gelegd werd. Onder deze
 »lieve vrienden ben ik ten naauwste met teedere
 »zielsbanden verbonden, die de Heere zelf gelegd heeft,
 »aan een teeder godvreezend echtpaar en hunne kin-
 »deren, een gezin, zoo als ik waarlijk in den loop
 »mijner bediening er geen heb aangetroffen, en is het
 »ook geene bijzonderheid, die onuitsprekelyk groot is,
 »dat de keuze van JOZUA, om met zijn huis den Heere
 »te dienen, in dit lieve gezin zoo met nadruk wordt
 »bevestigd; want de godvreezende huisvader geniet niet
 »alleen het zalige voorregt eene echtgenoot te bezitten,
 »die met hem, door vrije genade, zoo geloovig den-
 »zelfden weg ten Hemel mag bewandelen, maar de
 »Heere heeft ook die waardige echtgenooten met lieve
 »kinderen gezegend, op welke hij in eeuwige souvereine-
 »verkiezingsliefde, met een oog van genade, heeft wil-
 »len nederzien, van welke reeds sommigen, met vol-
 »komen geloofslicht, juichende hunne ouders naar den
 »Hemel zijn voorgegaan, terwijl anderen, aan welke
 »mijne ziel ook met naauwe banden verbonden is, in
 »zwakker of meer bevestigd geloof, door genade, met
 »hunne ouders den zelfden weg mogen bewandelen.
 »O, het is niet te verwonderen, dat de zielen van die
 »Godvreezende echtgenooten wegsmelten in ootmoedige
 »aanbidding en dankbare bewondering, als de Heere

»met het licht van zijnen Geest hen gelieft in te leiden, hoe hij, in Christus, niet alleen hunne getrouwe »Verbands-God, maar ook die van hun zaad wilde »zijn; ó welke zalige en zielsverkwikkende uren heb »ik in die zeldzame woning doorgebracht, want in »dat lieve gezelschap was de Heere bijzonder met Zijnen Geest tegenwoordig. Maar ook aan vele andere »lieve kinderen des Heeren, daar woonachtig, is mijne »ziel verbonden; want dat volk mag het voerregt genieten, in dagen van verdoeldheid en verwijdering, »nog in een dagelijksch leven, in liefde tot den Heere »en tot elkander innig verbonden te blijven."

Kindelijk heeft AETHEA nog het volgende aangeteekend, over eene reis, in de maand Junij 1844, gedaan naar geliefde betrekkingen, in de provincie *Vriesland* woonachtig:

»Op sterken aandrang van mijne geliefde kinderen, »in *Vriesland* woonachtig, aanvaardde ik, op gevorderden leeftijd, de verre reize derwaarts; maar »ook op die reize, en vooral tijdens mijn verblijf in »dat voor mij geheel vreemde oord, heb ik met »druk ondervonden, dat de Heere met mij was opgetrokken. Ik werd gedurende dien tijd, daar niet alleen met de teederste liefde geherbergd en verzorgd »door mijne kinderen, maar ik mogt ook eenen zelligen omgang genieten met een zeer groot aantal kinderen des Heeren. Hier vond ik al wederom hetzelfde bewijs, dat ik vroeger wel eens in andere »oorden had ondervonden, hoe het bondsvolk des »Heeren, wáár ook verspreid over de aarde, en hoe »verschillend ook in uitwendige taal, echter door »eenen zelfden Geest geleid en geleid, hetzelfde

geestelijke leven, door Gods vrije genade, heeft leeren kennen en beoefenen, en ook dezelfde geestelijke taal heeft leeren spreken of stamelen. Het was dan ook geen wonder, dat ik al spoedig zielsbanden gevoelde aan dat lieve volk van God, onder het welk ik op verschillende plaatsen bijzondere lichten in de genade heb aangetroffen; maar ook, wat maakte het mij aldaar klein en ootmoedig voor den Heere, toen ik mocht vernemen, hoe die eenvoudige schriften die ik van tijd tot tijd had uitgegeven, ook in dat oord, in de hand des Heeren tot zulke gezegende middelen waren gebruikt voor vele onsterfelijke zielen. O, ik heb daar velen ontmoet, onder welke ook lieve jeugdige harten, die mij, onder tranen van zielsgevoel, getuigden, hoe de Heere mij door die geschriften tot eenen grooten zegen voor hunne onsterfelijke zielen had gelieven te gebruiken. Ook heb ik nog op vier verschillende plaatsen als: te *Oudega*, te *Oostermoer*, te *Britsum* en te *Garijp* het woord van mijnen grooten Zender voor eene groote schare mogen verkondigen, en op al die plaatsen, heb ik bij vernieuwing de trouwe hulp en de krachtdadige ondersteuning van mijnen Verbonds-God in eene zeldzame mate moge ondervinden, en die arbeid der liefde is ook niet vruchteloos geweest, neen, ik heb tot mijne zielsblijdschap en verootmoediging voor den Heere, later de aangename berigten ontvangen, dat Hij dit eenvoudige werk nog heeft willen dienstbaar maken tot het waarachtig heil van onsterfelijke zielen; en zoo heb ik dan na een zaligen mijne ziel zoo verkwikkend verblijf van eenige weken, mijne lieve kinderen en een groot aantal

»vrienden en vriendinnen des Heeren verlaten aan
 »welke mijne ziel ten naauwste verbonden is. Aan
 »deze zijde van het graf, zal ik hen waarschijnlijk
 »niet weder ontmoeten, want mijne jaren zijn ge-
 »klommen, en welligt word ik spoedig door mijnen
 »Heer van mijnen aardschen post afgelost; maar o,
 »wat zal dat eene zalige rust voor al dat duur ge-
 »kochte, lieve volk des Heeren zijn! Hier zijn zij nog
 »uitwonende van den Heere, en dikwijls, als zij el-
 »kander ontmoeten, en hunne zielen, door de nabij-
 »heid des Heeren. zóó incensmelt en zoo zalig
 »verkwikt worden, dat zij wel tabernakelen zouden
 »willen bouwen, dan komt weder die droevige schei-
 »ding, die hun zegt, dat zij nog op de pelgrimareize
 voortwandelen. Maar dáár, inwonende in het huis
 »des Vaders, zullen zij eenwig vereenigd zijn, om voor
 »den troon des Lams, dat eeuwig ondoorgrondelijke
 »welbehagen te bewonderen en te aanbidden ook in
 »de wegen, langs welke zij op de woestijnreize zoo
 »ontfermend zijn geleid, ja, *dáár zullen zij als dor-*
stigen, om niet gedrenkt worden uit de fontein van
het water des levens.”

VIII. HOOFDSTUK.

DETMAR'S LAATSTE DIENSTWERK, ZIJN ZIEKBED, DOOD
EN PLEGTIGE TER AARDE BESTELLING.

•••••

Zoo had dan DETMAR, in gevordenden leeftijd, nog met onvermoeiden ijver, bijzondere opgewektheid van gemoed, en zeldzame ligchaamskrachten, zeer gezegend mogen arbeiden, in de *Edesche* gemeente, aan welke zijne ziel zoo opregt en innig was verbonden, tot den zoo noodlottigen dag van den 12. Mei 1843. Toen trof hem op' het alleronverwachtst, hetzelfde toeval, dat hem in zijne beide vorige gemeenten was overvallen, doch nu met zulk eene hevigheid, dat men met angst en droefheid, eenen nabijzijnden dood verwachtte; ook hij zelf dacht dat het uur zijner aardsche ontbinding zeer nabij was. Hij teekent daarvan nog het volgende aan:

»Toen hetzelfde toeval, dat mij jaren vroeger, andermaal was overkomen, nu zoo geheel onverwacht en met zoo veel hevigheid mij trof, dacht ik dat de Heere nu op weg was, om Zijn' ouden dienaar van zijnen post af te lossen; maar het werd mij, in die oogenblikken geschonken, zoo eenswillens met den Heere te zijn, en slechts af te wachten wat in dezen Zijn aanbiddelijken weg zijn zoude; wel lagen mijne

»lieve betrekkingen en gemeente, mij zwaar op het
 »harte, maar het zalige, levendig geloovige inzien,
 »dat, ook in dezen, mijn Drieëenige Verbonds-God
 »Zijnen eenwigen en wijzen raad zoude uitvoeren,
 »deed mij maar wachtende en stille zijn, nu gevoel-
 »de ik bijzonder, met zalige bevinding, dat mijn leven
 »CHRISTUS was en daarom zou nu ook mijn sterven
 »gewin zijn; doch het was den wil des Heeren, mij
 »nog ditmaal, als van voor de poorte des doods te-
 »rug te geven aan mijne lieve betrekkingen en aan
 »mijne lieve gemeente. De Heere zegende, op eene
 »bijzondere wijze, de door de hand van mijnen har-
 »telijke vriend, den zoo kundigen geneesheer dezer
 »gemeente, met zoo veel zorg aangewende middelen,
 »en ik genoot de liefelijke hulp van onderscheidene
 »waardige medebroeders, tot den 23. Junij, toen ik
 »zelf weer voor de eerstemaal, onder vele aandoenin-
 »gen des gemoeds, voor mijne lieve gemeente opgetre-
 »den ben, met de woorden van den dichter, Psalm
 »LXXXIV, vs. 12. Ocht mogt de Heere mij nu nog
 »opgerigt hebben tot eenen groeten zegen voor vele
 »onsterfelijke zielen; in die hope wensch ik, in de
 »mogendheden des Heeren, nog in Zijnen wijngaard
 »te arbeiden en mijne laatste krachten in Zijne dienst
 »te besteden, mogt het zijn, nog als een middel in
 »Zijne hand, tot terogthenging van vele mijner ge-
 »liefde schapen."

Ofschoon die wensch van DEWMAN met nadruk ver-
 vuld is, en hij nog tot een uitgebreid nut in deze ge-
 meente is werkzaam geweest, duurde het echter slechts
 zeer korten tijd, of het was duidelijk te bespeuren,
 dat zijne krachten ondermijnd waren, en zijn dienst-

werk, zoo veel hij dit nog kon, door hem slechts met moeite werd volbragt; echter bleef, bij dit alles zijn lust en ijver, in dit laatste werk van zijnen Heer, verre boven zijne krachten, voortduren; hij heeft zelfs nog, met hoevele moeite dan ook, zijne vacatuurbeurten in de gemeente van *Wageningen* in dien tijd waargenomen. In zulk eenen toestand verkeerde DETMAR tot den 5 November; op dien dag mogt hij nog tweemaal voor zijne gemeente het woord van zijnen Heer verkondigen; doch reeds, nadat hij het tweede dienstwerk had volbragt, gevoelde hij eene kleine ongesteldheid, en waren zijne lichaamskrachten zoodanig verzwakt, dat ook zijn gang geheel belemmerd werd, en hij niet dan op eene zeer gebrekkige wijze, dikwerf nog ondersteund door zijne betrekkingen, zich van de eene naar de andere plaats kon begeven; van waar dan ook dat hij tot den 5. December zijn dienstwerk niet heeft kunnen verrigten. Toen echter was de lust en ijver bij DETMAR zoodanig opgewekt, dat hij met hoe vele moeite dan ook, den predikstoel beklommen hebbende, wederom het woord des Heeren aan zijne gemeente mogt verkondigen, en het was waarlijk iets bijzonders, dien zonderlingen Goddelijken bijstand en die Goddelijke ondersteuning te aanschouwen, die DETMAR in dit en het neg volgende laatste dienstwerk heeft ondervonden; ja, wanneer hij bij den aanvang der Godsdienstoefeningen, zoo afgemat op den predikstoel was gekomen, dat de geheele hem zoo dierbare gemeente en bovenal zijne betrekkingen, onder aandoeeningen van liefde en mededoogen, zijnen grooten ijver in het werk des Heeren welke hem zichtbaar verslond, beschouwden, dan behaagde het zijnen Goddelijke

Zender, hem aan te gorden met nieuwe kracht en opgewektheid des gemoeds, zóó zelfs, dat men, in die oogenblikken, zoude gemeend hebben eenen godvruchtigen, en ijverigen leeraar, in de kracht zijns levens, te hooren, indien niet het meer en meer vervallene ge-laat het tegendeel getoond had.

Op zulk eene wijze heeft DETMAR nog, zoo veel hij kon, op elken volgenden rustdag in dit jaar, het dienstwerk waargenomen, doch nu meestal zittende, omdat het langdurige staan, hem al te zeer afmatte. Hij mogt ook nog het laatste avondmaal in dit jaar, met zijne lieve gemeente houden; maar dit was dan ook *het laatste*, waaraan hij hier op aarde zoude aanzitten. In zijne verdere zeer korte aantekeningen, vermeld hij nog daarvan het volgende:

„Ik heb den 10. December, naar aanleiding van
 „2 Corinth. V: 20, het laatste avondmaal in dit jaar,
 „zittende, gehouden. O, hoe zalig was het mij en
 „vele van Gods kinderen nog aan die verbonds-tafel,
 „Och! zoo reist dat bondsvolk des Heeren van avond-
 „maal tot avondmaal al voort; en dáár geeft hun de
 „Heere wel eens iets bijzonders te proeven en te
 „smaken, van dat groote goed, dat hun weggelegd is.
 „Dat kinderdeel heeft de Heere aan dit avondmaal ook
 „mij gelieven te schenken, en welligt is het ook het
 „laatste avondmaal, dat ik hier in de woestijn zal
 „genieten; want ik gevoel het, dat mijn aardsche huis
 „van dag tot dag meer en meer wordt afgebroken, en
 „de vreemdelingsreize weldra volbragt zal zijn.”

En hoe DETMAR van dat gevoel doordrongen was, dit moge de zoo aandoenlijke leerrede getuigen, aan den laatsten avond van dit jaar door hem gehouden,

naar aanleiding van Psalm CIV, 35: *»Ik zal mijnen
»God Psalmszingen terwijl ik nog ben.»*

Zoo trad hij dan ook het jaar 1844, zijn sterfjaar in, en hoe onderworpen en eenswillens zijne ziel was, met den wil van zijnen Heer, dit bevestigde aan zijne lieve gemeente, de treffende leerrede, op den volgenden eersten dag des jaars uitgesproken, naar aanleiding van ASAPH's geloovige betuiging, Psalm LXXIII, vs. 24: *»Gij zult mij leiden door woen-
»raad, en daarna zult gij mij in heerlijkheid opnemen.»*

Maar nu zette hij zijn dienstwerk, onder zoo vele zwakheid des ligchaam, echter in de kracht des Heeren, voort tot den 13. Februarij, en wel gedurende dat tijdsbestek, onafgebroken, tweemaal op elken dag des Heeren, en daarbij vervulde hij nog de wekelijksche winter-avondbeurten.

Ook dit werk geliefde de Heere bijzonder met zijnen zegen te achtervolgen. Dien aangaande teekent DETMAR nog het volgende aan:

»O! hoe verblijdt het mijne ziel, dat ik zoo mag
»bespeuren, dat ook mijn laatste dienstwerk nog, in
»de hand des Heeren, tot heil van onsterfelijke zielen,
»mag dienstbaar zijn; ja, Hij geeft mij te gelooven,
»dat ofschoon ik weldra van mijnen post zal worden
»afgelost, het woord dat Hij mij geeft te spreken,
»nog na mijnen dood, door Zijnen H. Geest, vruch-
»ten zal dragen van geloof en van bekeering, daarom
»is het ook zoo mijne biddende begeerte, dat na mijn
»henen gaan, mijne plaats, in deze mij zoo lieve en
»dierbare gemeente, moge vervuld worden, dooreenen
»man, die met veel meer talenten beschonken dan ik,
»ook met teedere liefde voor den Heere aan het eeu-

ewig belang der zielen moge werkzaam zijn. Och! ik heb het mijnen lieven broeders, in onze laatst gehouden vergadering in mijne woning, met allen ernst en onder tranen van gevoel over mijne dierbare gemeente, op het harte gebonden, dat zij toch ernstig biddende mogen wezen, om, in mijne plaats, geenen inruiting, maar eenen man naar Gods harte en naar het harte van Zijne kinderen, ja, van bijna deze geheele gemeente, te verkrijgen."

Doch wederom verergerde de lichamelijke toestand van DETMAR zóódanig, dat hij zijn openbaar dienstwerk, gedurende zeven volgende weken niet kon waarnemen; maar te dien tijd mogt hij, bij vernieuwing de hartelijke liefde van zijne waardige medebroeders onder vinden, die zoowel in deze gemeente, als in drie onderscheidene vacaturen, zijne predikbeurten hebben waargenomen.

Maar het behaagde den Heere, hem ook nog ditmaal, in zoo verre te sterken, dat hij zich niet alleen opgewekt, maar tegen alle bedenkingen zijner betrekkingen en vrienden aan, gedrongen gevoelde, om nog zijne afnemende krachten in het werk van zijnen Heer, en mogt het zijn tot heil zijner dierbare gemeente, te besteden.

Het is waar, gedurende eenige achtereenvolgende rustdagen vervulde DETMAR, en veeltijds onder groote opgewektheid des gemoeds en tot grooten zegen voor vele toehoorders, nog gedeeltelijk zijne predikdienst in deze gemeente, doch hoezeer ook alles werd aangewend, tot ondersteuning zijner afnemende krachten, (vooral ook door de liefde eener aanzienlijke weduwe in deze gemeente, die een zeer gemakkelijk

voertuig tot zijne dienst stelde, hetwelk hem, bij elke predikbeurt, van zijne herderlijke woning naar het kerkgebouw voerde, en van daar ook wederom terug bracht, men bespeurde het van week tot week al meer en meer, dat wel de ijver der ziel bij DETMAR nog dezelfde bleef, maar dat zijn ligchaam, onder het verdere dienstwerk zoude bezwijken. Wat hij daar zelf van gevoelde, schrijft hij nog in deze volgende korte aantekening:

„Ik had den 21. April de voorbereiding tot het H. Avondmaal gepredikt, en dacht dit Avondmaal nog den volgende Zondag te zullen bedienen; doch nu komt mijn geliefde voorganger in deze gemeente, de ware emeritus predikant G. J. SCHOTHEER, geheel onverwacht, tot zijne oude gemeente over, en nam bereidvaardig het werk der Avondmaals-bediening van mij over; ó, hoe moest ik ook daarin den aanbiddelijken weg des Heeren goedkeuren, want ik gevoelde het, dat ik, zonder eene wonderdadige hulp en ondersteuning des Heeren, van wege mijne toenemende zwakheid, dit gewigtige werk niet zoude hebben kunnen volbrengen.”

DETMAR heeft echter, met hoe vele moeilijkheden zijne komst op den predikstoel ook vergezeld ging, en hoe zeer het dienstwerk hem al meer en meer afnamte, hetzelfde echter volbragt, tot Zondag den 23. Junij. Het laatste werk, dat hij in de openbare dienst van zijnen Heer op aarde zoude verrigten, was de behandeling der geschiedenis van den kamerling, naar aanleiding van Handel. VIII: 26 enz.

Van toen af gevoelde DETMAR wel, dat zijn openbaar dienstwerk volbragt was, en voorzeker, niet

minder, dat hij, met rassche schreden, het vaderlijke huis naderde, hoewel hij ook van wege het vurige verlangen zijner geliefde betrekkingen en gemeente, naar zijn levensbehoud, zijne verwachting dienaangaande slechts zelden openbaarde, maar, het was zoo duidelijk te zien, dat die verwachting zijne geheele ziel vervulde, als hij in tegenwoordigheid van zijne godzoekende echtgenoot en zijne betrekkingen, met den glans van godvruchtige blijdschap op het vermaagd gelaat, op zijn studeervertrek nedergezeten, den lof van zijnen Drieëenigen Verbonds-God verkondigde, en onder tranen als wegsnolt, bij het inzien van het ondoorgrondeijk welbehagen des Heeren, waardoor, hij zoo ontfermend was getrokken; zoo goeder-tieren en wonderdadig was voortgeleid, en waardoor hij ook nu zoude binnentreden, maar ook dan, wanneer hij zijne geliefde echtgenoot, zoo opbeurend toesprak; haar bepaalde bij hetgeen de Heere al voor zoo vele jaren aan hare ziel gedaan had, en verder, in zijne gunst, doen zoude, ook dan wanneer hij haar reeds zoude zijn voorgégaan naar de woningen des vredes. Maar ook dan vooral was zijne verwachting van eene zeer spoedige ontbinding zichtbaar, als hij zijne kinderen, met liefderijken ernst, bepaalde bij zoo vele vaderlijke tranen en smeekingen, die, om hunne bekeering, aan den troon der genade waren uitgestort, en welker vurig gewenschte vruchten hij welligt niet zoude beleven, en wanneer hij ernstig in den gebede mogt aanhouden, dat de Gods huns vaders nog, na zijnen dood, met een oog van ontferming en genade op hen mogt ter nederzien.

Toen al verder zijne krachten van dag tot dag, zóó-

danig afnemen, dat hij het bed slechts zeldzaam kon verlaten, toen ook lag hij daar gerust, in zijnen God ter neder, wel wetende, dat hij, alleen door vrije genade, den goeden strijd had mogen strijden, den loop weldra had geëindigd en het geloof had behouden, en nu dan ook spoedig de kroone der regtvaardigheid van zijnen Heer zoude ontvangen; maar toen ook woog het eeuwige belang zijner dierbare schapen hem zwaar op het harte. Soms tijds waren vele Godzoekende menschen en meer bevestigde Christenen om zijne bedsonde geschaard, en dan gaf de Heere hem zoo veel kracht en opgewektheid des gemoeds om hun mede te deelen, wat hij nu, bij het naderen van den dood, in zijnen Verbonds-God mogt genieten; dan mogt hij nog, onder tranen van zielsgevoel, die treurende schapen liefderijk opwekken, er biddend naar te staan, om, bij al het vergankelijke dezer aarde, Jezus, als hunnen Borg en middelaar, ja, als het eenige en onvergankelijke rustpunt voor hunne harten, te bezitten; en zoo bleef hij, in zijnen God opgewekt, in een levendig geloof, niet alleen zalig werkzaam tusschen den Heere en zijne ziel, maar ook, met vermaningen, opwekkingen, bemoedigingen en vertroosting en aan de harten van allen, die zijn sterflegger naderden; en dit duurde voort tot slechts weinige dagen voor zijn zalig afsterven, want in die weinige dagen, verdwenen niet alleen zijne levenskrachten van uur tot uur, maar was ook zijne spraak al meer en meer belemmerd. Eindelijk was dan ook de onvergetelijke maandag (3 Augustus 1844), de dag van DETMAR's heengaan, in vrede, aangebroken. Zijn getrouwe vriend, de onderwijzer der jeugd, die hem zoo liefderijk, tot

in de laatste ure, heeft bijgestaan, had, evenzeer als de zielsbedroefde betrekkingen van den kalm en zalig afstervenden, zijnen dood reeds vroeger verwacht; doch nu, op dezen gedenkwaardigen *Maandag*, was alle uitwendige benaauwdheid van DETMAR geweken; en hij lag, met den glans van hemelsche blijdschap op het gelaat, daar als op een praalbed neder, wachtende op de komst van zijnen Heer; en die zalige komst was ook weldra daar, want aan den avond van dien dag, ten 7 ure, werd hij, de zoo getrouw gemaakte dienstknecht, zachtzamen overgegeerd tot de eeuwige vreugde van zijnen Heer.

Groot was, en is nog de droefheid zijner geliefde betrekkingen en zijner dierbare gemeente, en daarvan gaf vooral de *negende Augustus*, de dag der *zeventigste* verjaring van DETMAR, en nu tevens die der ter aarde bestelling van zijn zielloos overschot, een zeer treffend en aandoenlijk bewijs. De Wel Eerw. Heer W. G. VAN DEN BROEK, predikant te *Veenendaal*, een hartelijk vriend van den ontslapene, bragt, bij die plegtige gelegenheid, op den grafheuvel staande, voor eene talrijke en diep bewogene schare, aan DETMAR zijne opregte hulde, in eene zoo gepaste als zielstreffende toespraak; terwijl de jeugdlige medebroeder en vriend van den zalig afgestorvene, de Wel Eerw. Heer sneeuw SANDVOORT, predikant te *Bonnichem*, zijner met deze gemeente, zoo hartelijk herdacht, op den eerstvolgenden Zondag, in eene opzettelijke lijkrede, naar aanleiding van ASAPH's taal Ps. LXXIII: 24. Ook gevoelde zich een waardig en getrouw medebroeder tusschen wiens ziel en de ziel van DETMAR de Heere geestelijke banden gelegd had, de Wel Eerw. Heer H. BLANKHART,

predikant te *Zwartslois*, opgewekt, om zijne ziel-treffende *gedachte*, bij het graf van zijnen zaligen vriend, openlijk mede te deelen in de *Boekzaal* van October 1844; en die gedachte van dien waardigen, in nederigheid den Heere vreezenden, Leeraar, is waarlijk eene korte zamentrekking van alles wat in deze aantekeningen zoo ongekunsteld, eenvoudig wordt gevonden; en daarom, wordt met dezelve, dit werk besloten:

Hier rust een Godgezant, een ned'rig Christusvriend!
 Als Leeraar van Gods Kerk heeft hij getrouw gediend.
 Hij bleef, wat hem ook trof, aan JEZUS dienst verbonden,
 En heeft in 't heilig werk Zijn' bijstand ondervonden.
 Hiervan getuigt elk Dorp, waar hij als Leeraar stond,
 En 't volk des Heeren wees op 't eeuwig heilverbond.

Hij bleef door mond en pen tot heil der zielen waken,
 En mag nu reeds de rust van zijnen arbeid smaken.
 Zelfs zwak en afgemat heeft hij zijn werk verrigt,
 En altoos even trouw geleerd, vermaand, gesticht.

Nooit was hij te vermoeden den weg des heils te wijzen,
 En zondaars 't pad der dengd als heerlijk aan te prijzen.
 Tot aan zijn laatsten stond, schoon reeds a verzwakt van kracht,
 Hield hij op *Sions* muur getrouwelijk de wacht.

Nu rust hij van zijn werk, door zijnen Heer beveiligd;
 In dit verblijf des doods, door JEZUS dood geheiligd;
 Hij is van aardsehen druk voor eenwig nu bevrijd,
 Bevrijd van ligchaamsmart, van leed, van ramp, van strijd.

Nu rijpt zijn stoflijk deel voor een volzal'ger leven,
 En zijn ontboeide ziel zweeft in die hoog're dreven,
 Wáár JESUS als de Heer, en 't eenig hoofd der Kerk,
 Zijn' trouwe dienaars loont voor hun volbragte werk.

Dáár is hij thans vereend met al die zal'ge zielen,
 Die voor het Godlijk Lam met hem aanbiddend knielen;
 Dáár smaakt hij nu de rust, door hem op aard verbeid,
 En leeft er ongestoord in eeuwge zaligheid.

Weent dus niet hoopeloos, o vrienden Gods! om 't sterven
 Van DETMAR, uwen vriend; — hij mogt den hemel erven.

W. L. D. D. D.

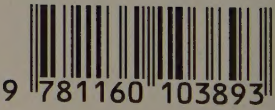

CPSIA information can be obtained at www.ICGtesting.com
Printed in the USA
LVOW06s1711120214

373411LV00029BA/1618/P

WWW.KESSINGER.NET

Cover design: GBRCreations.com

* 05-LID-249 *